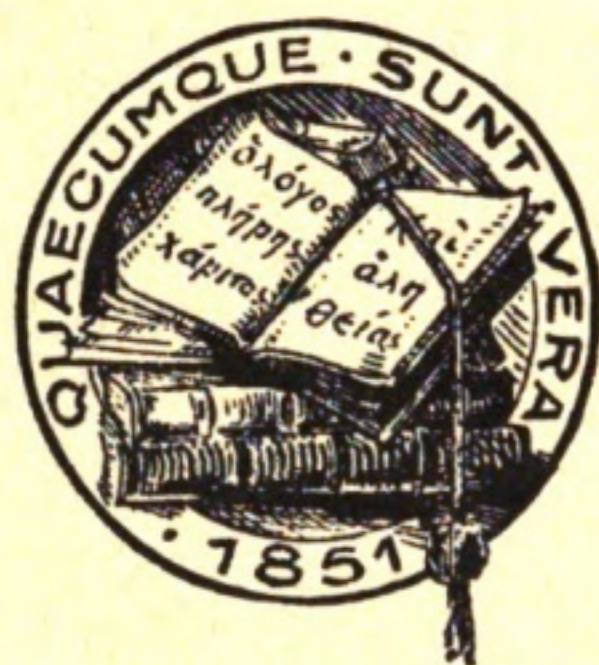

NORTHWESTERN
UNIVERSITY
LIBRARY

EVANSTON
ILLINOIS

FESTSKRIFT

UDGIVET AF

KØBENHAVNS UNIVERSITET

I ANLEDNING AF

**HANS MAJESTÆT KONGENS
FØDSELSDAG**

DEN 26. SEPTEMBER 1917

KONGRUENS I FRANSK

AF KR. NYROP

KØBENHAVN

TRYKT I UNIVERSITETSBOGTRYKKERIET (J. H. SCHULTZ A/S)

1917

FESTSKRIFT

UDGIVET AF

KØBENHAVNS UNIVERSITET

I ANLEDNING AF

HANS MAJESTÆT KONGENS FØDSELSDAG

DEN 26. SEPTEMBER 1917

KONGRUENS I FRANSK

AF KR. NYROP

KØBENHAVN

TRYKT I UNIVERSITETSBOGTRYKKERIET (J. H. SCHULTZ A/S)

1917

L 378.489

C 782

K

1917

KONGRUENS I FRANSK

. AF

KR. NYROP

KØBENHAVN

TRYKT I UNIVERSITETSBOGTRYKKERIET (J. H. SCHULTZ A/S)

1917

FORORD.

Der eksisterer endnu ingen samlet Udsigt over Kongruensforholdene i Fransk. Paa Grund af deres indgribende Betydning omtales de naturligvis i enhver fransk Grammatik, enten den er praktisk eller videnskabelig. Men de praktiske Grammatiker, selv de udførligste, tager, som rimeligt er, kun Hensyn til den moderne Sprogbrug; de hverken forklarer de forskellige Ejendommeligheder eller følger dem paa deres Udvikling gennem Tiderne. Og de videnskabelige Grammatiker, der undersøger Fænomenerne ud fra et komparativt og historisk Synspunkt, kan i Almindelighed kun ofre forholdsvis ringe Plads til Læren om Kongruens, hvorfor mange Detaljer maa lades ude af Betragtning. Desuden giver hverken de praktiske eller videnskabelige Grammatiker nogen sammenfattende Fremstilling af det hele Spørgsmaal ud fra almindelige sprogpsykologiske Synspunkter; Problemerne behandles tilmed paa mange forskellige Steder, hvorved det bliver vanskeligt for Læseren at skaffe sig et Helhedsoverblik. Det beror hyppig paa en ren Tilfældighed, hvor de forskellige Grammatikere anbringer deres Betragtninger over Kongruensforholdene.

Det forekommer mig derfor, at det vilde være særdeles ønskeligt, om der fremkom en detaljeret Undersøgelse af alle de Spørgsmaal, som knytter sig til Kongruensforholdene i Fransk, og efterfølgende Undersøgelser er tænkt som et Bidrag til et saadant Arbejde. Jeg siger udtrykkelig Bidrag, thi Hensyn til Tid og Plads har forhindret mig i at give den fyldige Fremstilling af hele Stoffet, som jeg havde planlagt; jeg har saaledes maattet lade ude af Betragtning baade *le gérondif*, *le participe présent* og *le participe passé*.

Ordningen af Stoffet volder mange Vanskeligheder. Jeg har prøvet mig frem paa forskellige Maader, men ingen af de forsøgte Inddelingsprinciper viste sig helt tilfredsstillende. Jeg opgav dem derfor og ordnede Stoffet efter Ordgrupper. Denne Inddeling er langt fra ideel, men den har den Fordel at være praktisk og let overskuelig.

Kr. N.

København, April 1917.

724798

BIBLIOGRAFI.

BRUNOT (F.), *Histoire de la langue française des origines à 1900*. Vol. I—IV. Paris, 1905 ff.

CHASSANG (A.), *Nouvelle grammaire française*. 13e édition. Paris, 1890.

DIEZ (F.), *Grammaire des langues romanes*. Traduite par Auguste Brachet, Alfred Morel-Fatio et Gaston Paris. Vol. I—III. Paris, 1874—1876.

HAASE (A.), *Französische Syntax des 17. Jahrhunderts*. Oppeln und Leipzig, 1888.

HAASE (A.), *Syntaxe française du XVIIe siècle*. Traduite par M. Obert. Paris, 1898.

HERZOG (E.), *Neufranzösische Dialekttexte*. Leipzig, 1906.

JESPERSEN (O.), *Større engelsk Grammatik II. Syntax*, første Afdeling. København og Kristiania, 1914.

LUECKING (G.), *Französische Schulgrammatik*. Berlin, 1880.

MADVIG (J. N.), *Latinsk Sproglære til Skolebrug*. Tredie forbedrede Udgave. København, 1852.

MEYER-LUEBKE (W.), *Grammaire des langues romanes*. Traduction française par Eugène Rabié, Auguste Doutrepoint et Georges Doutrepoint. Vol. I—III. Paris, 1890—1900.

NYROP (KR.), *Grammaire historique de la langue française*. Vol. I—IV. Copenhagen, 1904—1913.

ROBERT (C.-M.), *Grammaire française*. Quatrième édition. Groningue, 1909.

RONJAT (J.), *Essai de syntaxe des parlers provençaux modernes*. Mâcon, 1913.

SANDFELD JENSEN (KR.), *Bisætningerne i moderne Fransk*. København og Kristiania, 1909.

TOBLER (A.), *Vermischte Beiträge zur französischen Grammatik*. Vol. I—V. Leipzig, 1902—1912.

TOBLER (A.), *Mélanges de grammaire française*. Traduction française par Max Kuttner avec la collaboration de Léopold Sudre. Paris, 1905.

VAUGELAS, *Remarques sur la langue française*. Nouvelle édition par A. Chassang. Vol. I—II. Paris, s. a.

Ved Henvisninger til disse Bøger anføres i Almindelighed, foruden Bind og Sidetal, kun Forfatterens Navn; dog undtages min egen Grammatik, der citeres som *Gr. hist.*

KAPITEL I.

Indledende Bemærkninger.

1. Ved Kongruens i grammatikalsk Betydning forstaas Sætningsdelenes Overensstemmelse i Køn, Kasus, Tal og Person. I de væsentlige Hovedtræk er Kongruensforholdene i Fransk de samme som i Latin, naturligvis *mutatis mutandis*, d. v. s. med alt tilbørligt Hensyn til de forskellige Forandringer, som Latin er undergaaet i Nordfrankrig, saasom Neutrums Bortfald, Nominalbøjningens gradvise Ophør, Verbalbøjningens Simplificering, Præpositionernes udvidede Anvendelse, den ændrede Ordstilling o. s. v., foruden den hele lydlige Omformning. Man sammenligne: *Consilia omnium bonorum amicorum tuorum inutilia fuerunt* og *Les conseils de tous les bons amis ont été inutiles*. Eller: *Frater et soror mortui sunt* og *Mon frère et ma sœur sont morts*. Inden de enkelte Ordgrupper behandles, skal her kortelig omtales forskellige Faktorer, som paa den ene eller den anden Maade udøver Indflydelse paa Kongruensforholdene, ændrer dem, udvisker dem eller i særlige Tilfælde skaber helt nye.

2. BETYDNING. Det hænder, at et Ords Betydning er i Uoverensstemmelse med dets grammatikalske Karakter. Et Ord, der betegner en Flerhed, kan have Entalsform; et Ord, der betegner et mandligt Væsen, kan være Hunkøn, o. s. v. I saadanne Tilfælde kan de almindelige Kongruensregler ændres, idet Hensynet til Ordets Betydning bliver det afgørende, hvorimod Ordets Form og Genus ingen Rolle spiller. Som Exempel paa en saadan »constructio ad sensum« eller Syllepse kan anføres Sætningen: *La plupart sont partis*, hvor Subjektet er Hunkøn Ental, medens Verbet, og hvad dertil hører, staar i Hankøn Flertal. Syllepser forekommer hyppigere i det ældre Sprog end i det moderne, hvilket har sin naturlige For-

klaring i den sprogreformatoriske Bevægelse, som begyndte i det 16de Aarhundrede, og som førte til Dannelsen af det franske klassiske Sprog. Her var alt normaliseret og regulariseret, og hvor Ensartethed og Regelbundethed sad i Højsædet, var der kun ringe Plads for de lunefulde Syllepser, der brød med Principet om den formelle Korrekthed i Kongruensforhold. I det moderne franske Litteratursprog forekommer i Almindelighed ingen andre Syllepser end de enkelte, der er knæsatte af den officielle franske Grammatik. Sporadisk benyttes dog Syllepsen til at frembringe en vis malende Virkning. Som Exempel skal anføres nogle Repliker fra Octave Mirbeaus i sin Tid saa meget omtalte Drama »Le Foyer«. De findes i 2den Akt i Scenen mellem Baronesse Thérèse Courtin og Robert d'Auberval. Hun bebrejder ham, at han ikke var kommet i Théâtre français den foregaaende Aften, og ønsker at vide, hvor han var; hun holder helt Forhør over ham, og der vexles følgende Repliker:

Thérèse. — Comme vous êtes drôle tout d'un coup! Allons, où étiez-vous?

D'Auberval (sombre). — Au cercle...

Thérèse. — Est-ce que votre cercle est brune ou rousse?

D'Auberval. — Ne plaisantez pas.

Jeg anfører et nyt, ligesaa lovstridigt Eksempel fra en anden moderne Text: Pauvre bête, comme il devait avoir faim (M. Audoux, *Marie-Claire*, p. 136). Altsaa, efter *bête*, der fraset enkelte specielle Tilfælde (smlg. § 81, 2), altid er Hunkøn, fortsættes med et Pronomen i Hankøn. Dette forklares derved, at det Dyr, der er Tale om, og som behersker hele Situationen, er *le loup*, og Forfatterinden har villet undgaa at betegne den med *elle*, hvilket, til Trods for det grammatikalsk korrekte, vilde være stødende. Smlg. § 19. Syllepsernes Antal er yderst ringe i det moderne franske, meget konservative Litteratursprog; derimod træffer man talrige Syllepser i Vulgærsprog og Folkemaal, der jo ganske unddrager sig Grammatikernes Magtomraade; smlg. § 92.

ANMÆRKNING. Et Ords Betydning kan ogsaa paavirke dets Form. Man sagde tidligere regelmæssigt *le débris*; nu bruger man Flertalsformen *les débris*. Ved Siden af *mon argent* findes i vulgær Tale *mes argents*. Om Betydningens Indflydelse paa Kønnen, se § 79.

3. Det hænder, at et Ord skifter Betydning, hvilket kan medføre en Ændring i Kongruensforholdene, idet Hunkønsord behandles

som Hankøn, og Flertalsord som Ental. Som Exempler skal fremdrages de Tilfælde, hvor et Ord ikke betegner Genstanden, men derimod enten et Arbejde, som fremstiller og omhandler Genstanden, eller blot selve Glosen. Man siger saaledes: *La belle France* og *La France est généreuse*; men: *Son France est intéressant* (hans Bog om Frankrig er interessant); smlg. *Gr. hist.*, III, § 714. *Les Misérables* er Navnet paa en Roman af Victor Hugo. Den moderne Sprogfølelse kræver, at man siger: *Les Misérables seront bientôt publiés*. Dog vil man i et Boghandlerkatalog kunne læse: »*Les Misérables*« *relié en maroquin vert*; Entalsformen angiver her, at det drejer sig om *un roman* eller *un exemplaire*. *Sarbacane* er Hunkøn: *Ma sarbacane est cassée*; men hvis jeg med *sarbacane* forstaar Glosen *sarbacane*, skifter Kønnen, da Tanken beherskes af *le mot*, og man siger *Sarbacane est venu de l'espagnol*. Anvendelsen af Hankøn i et saadant Tilfælde fremgaar klart af følgende Vers af Molière:

... Ah! *sollicitude* à mon oreille est rude:

Il put étrangement son ancienneté.

(*Femmes savantes*, v. 552—53.)

Dog overtræder Molière et andet Sted i samme Stykke denne Regel. Han skriver:

O Ciel! — Grammaire est prise à contre-sens par toi

(*ib* v. 493.)

Men Anvendelsen af Hunkøn har dog her sin naturlige Forklaring i Ordspillet mellem *grand'mère* og *grammaire*. Se *Gr. hist.*, I, § 211.

4. ANALOGI. Denne Faktor spiller en fremtrædende Rolle paa de fleste sproglige Omraader. (Smlg. *Gr. hist.* I, § 118). Vi træffer den ogsaa i den syntaktiske Udvikling, og den paavirker paa forskellig Maade Kongruensforholdene. Som Exempel skal anføres en Sætning som *Minuit sonnèrent*, der utvivlsomt er opstaaet i Overensstemmelse med *Dix heures sonnèrent*, *onze heures sonnèrent*; smlg. andre Tilfælde § 133.

5. ASSIMILATION. Ligesom der rent lydligt indtræder en Udjævning mellem forskellige Stavelser eller Ord (se nærmere *Gr. hist.* I, § 505 ff.), saaledes kan ogsaa undertiden et Sætningsled, udenfor de almindelige Regler, tilpasses efter et andet i Henseende til Kasus, Køn og Tal. Ved Siden af den almindelige Stavelse- eller Ord-

harmoni, der er et lydligt Fænomen, har man saaledes ogsaa en Ordharmoni af syntaktisk Natur, der særlig berører Kongruensforholdene. Assimilation er i Almindelighed foregribende (anticiperende), sjælden fremadvirkende (progressiv).

1° En anticiperende Assimilation af Kasus findes i Oldfransk, hvor ikke sjælden Korrelatet retter sig efter det relative Pronomen; saaledes, at hvis dette er Nominativ eller Akkusativ, staar Korrelatet i samme Kasus uden Hensyn til, hvilken Kasus de syntaktiske Forhold i Hovedsætningen normalt vilde kræve¹). Exempler:

Si jure [Renarz] *cil* qui l'engendra Que Roonel ilec pendra (*Renard*, v. 24717). Fame aime mout la compaignie De *cil* qui la tient pour amie (*Clef d'amors*, v. 836). E l'ume qu'il verat ki juste lui serat, Tres bien set pourpenser Se il doit luinz aler (Ph. de Thaun, *Bestiaire*, v. 587). Le premier que li briès apele, Cou est Jakes de la Capele (*Chansons et dits artésiens*, XVIII, v. 97). Chiaus que nous avons chi nommés, li plus rike homme estoient (R. de Clary, p. 2).

2° En anticiperende Udjævning af Køn finder Sted i Forbindelser som *une diable de femme, une drôle d'idée, ce bête d'argent* (se nærmere § 81).

ANMÆRKNING. Tilsvarende Fænomener forekommer i langt større Udstrækning i de andre romanske Sprog. I ældre Provençalsk finder man *pauca de sa gent, tropas de reliquias*; i ældre Italiensk *in poca d'ora, la più della gente*; i ældre Spansk *muchas de veces, tantas de yerbas*. Denne Ejendommelighed er bevaret i moderne spansk Talesprog, hvor man hører *una poca de agua, unas pocas de ciruelas*. Ligesaa i moderne Italiensk: *Quella po' di pensione*. Som Forklarringsgrund kan man ved Siden af Assimilation sikkert ogsaa anføre Kontamination. Det er jo ikke ualmindeligt, at man til Forklaring af en sproglig Nydannelse ikke kan nøjes med at henvise til én Faktor.

3° En progressiv, undertiden ogsaa anticiperende Udjævning af Tal og Køn findes i Sætningsforbindelser som *une goutte de répandue, n'avoir que les yeux de vivants, quelques notes de transposées, trois mille écus de perdus, il n'y avait de vivantes que les deux sentinelles*, osv.²)

4° En anticiperende Anvendelse af en Præposition findes i Sætninger som *de la manière dont nous sommes faits, de l'humeur*

¹) Spørgsmaalet er behandlet af A. Tobler i *Vermischte Beiträge*, I, 240—248; smlg. *Mélanges*, p. 302—310.

²) Udførligt behandlet af A. Tobler i *Vermischte Beiträge*, III, 28—31.

dont je suis, du train dont vont les choses, o. s. v. Man skulde have ventet *au train dont vont les choses*. Anvendelsen af *du* for *au* skyldes sikkert det følgende *dont* (se nærmere Tobler, IV, 1—7).

ANMÆRKNING. Et tilsvarende Fænomen foreligger i Spansk: *De tu tía es de quien hablamos. Era á mi á quien amaba. Pues á lo que vengo es á ayudarte en cuanto me sea posible.*

6. GENERALISERING. Ord og Ordgrupper udvider stadig deres Betydningsomraade. Samtidig med at deres etymologiske Betydning udviskes i den Talendes Bevidsthed, finder de Anvendelse udenfor den tidligere Grænse (smlg. *Gr. hist.*, IV, § 237 ff, § 581 ff.), og herved kan naturligvis opstaa mærkelige Kongruensforhold, der dog i Almindelighed kun vil være paafaldende for den historiske Betragtning. Et udmærket Exempel afgiver Bekræftelsespaticlen *oui* [wi], tidligere *oui* [ui], *ouïl*, *oïl*, oprindelig *o il* (det han, ja han; det de, ja de). *O il* (*oïl*) brugtes altsaa oprindelig kun, naar Subjektet i Spørgesætningen var 3dje Person Hankøn: *Venra il? O il. Venront il? O il.* Som bekræftende Svar paa Spørgesætninger med andre Subjekter, havde man Forbindelserne *o je, o tu, o ele, o nos, o vos, o eles* (smlg. *Gr. hist.* I, § 14, Rem.). Alle disse er imidlertid meget tidlig forsvundne til Fordel for *o il*; men denne Forbindelses Generalisering har naturligvis ikke kunnet indtræde, før dens etymologiske Betydning var glemt, før den ikke længere betød »ja han« eller »ja de«, men simpelthen »ja«.

7. HANKØNS OVERVÆGT. Det er en ikke ualmindelig sproglig Foreteelse, at Hankønsformer ikke blot repræsenterer Hankøn, men ogsaa Hunkøn, hvorimod Hunkønsformerne udelukkende repræsenterer Hunkøn. Hunkønsformerne har saaledes en speciel og begrænset Anvendelse, Hankønsformerne har større Betydningsomraade og frembyder en mere generel Karakter. Grammatikerne har gentagne Gange dvælet ved dette Forhold. Vaugelas skriver saaledes: »le genre masculin estant le plus noble, doit predominer toutes les fois que le masculin et le feminin se trouvent ensemble« (*Remarques*, I, 163). Den anførte Ejendommelighed er ganske utvivlsomt et Udslag af de sociale Forhold. Manden har indtil vore Dage paa de fleste Omraader været den herskende i Samfundet, og dette har ganske naturligt medført Hankønsformernes Overvægt over Hunkønsformerne og deres Anvendelse som Fælleskøn.

ANMÆRKNING. At Hankønsformen paa en Maade kan betragtes som Ordets Normalform og derfor meget let generaliseres, fremgaar ogsaa af det ejendommelige Faktum, at Bretagnere, der taler Fransk, ikke ualmindelig betjener sig af Hankønsformen og siger for Ex. *un beau femme* for *une belle femme*¹⁾.

8. Hankøns Overvægt kan iagttages paa flere forskellige Omraader, som vil blive behandlet i det følgende. Her kun et Par oplysende Bemærkninger om Forholdet ved nogle Pronominer.

1° I flere Tilfælde har Hankønsformen helt fortrængt Hunkønsformen. Man siger nu *ces femmes* efter *ces hommes*; i Middelalderen sagde man *cestes femmes*. I en Række gamle Tekster fungerer *ils* for *elles*, men denne Generalisering er ikke blevet gennemført (se *Gr. hist.*, II, § 529, Rem.).

2° I andre Tilfælde, hvor den særlige Hunkønsform er bevaret, omfatter Hankønsformen i Flertal baade Hankøn og Hunkøn. Det er saaledes meget almindeligt, at *ils* repræsenterer *il* og *elle*. Exempel:

Que toujours le bon sens s'accorde avec la rime:

L'un l'autre vainement ils semblent se haïr.

(Boileau, *Art poétique*, I, v. 28—29.)

Paa samme Maade kan for Ex. *tous les deux* referere sig til et Hankønsord og et Hunkønsord i Ental.

ANMÆRKNING. I visse Tilfælde betragtes dog Hankønsformen som utilstrækkelig til at repræsentere begge Køn, hvorfor der anvendes baade en Hankøns- og en Hunkønsform. Ex.: *Plusieurs personnes commencèrent à verser des larmes: tous ceux et toutes celles qui, ayant été orphelins, avaient eu une enfance malheureuse* (Ch.-L. Philippe, *Contes du Matin*, p. 85). Saaledes allerede i Oldfransk: *Lors donna congié à ceus et à celes que il avoit rescous* (Villehardouin). En Mængde tilsvarende Exempler fra ældre Sprogperioder er samlet af E. Gessner (*Zur Lehre vom französischen Pronomen*, Berlin, 1885. P. 34).

9. ORDSTILLING. Ordenes Stilling er tit af afgørende Betydning for deres lydlige Forhold og Form. Den spiller ogsaa en betydelig Rolle i Syntaxen og øver en ikke ringe Indflydelse paa Kongruensforholdenes Udvikling. Jeg henviser til efterfølgende Exempler:

Il a bu la bière

J'ai écrit une lettre

*Je vous envoie ci-inclus copie de
sa lettre*

Il a tout vendu excepté sa maison

Une demi-douzaine

Il a toute honte bue

La lettre que j'ai écrite

*Veillez renvoyer la copie ci-
incluse*

Sa maison exceptée il a tout vendu

Une douzaine et demie.

¹⁾ E. PHILIPOT, *Essai sur le style et la langue de Noël du Fail*. Paris, 1914. P. 97.

Som man vil se, er alle de fremhævede Ord i den første Kolonne ubøjede, i den anden derimod bøjede. Man vil ogsaa lægge Mærke til, at i den første Kolonne staar alle de ubøjede Ord foran det Ord, de refererer sig til, i den anden derimod bagefter. Denne Forskel mellem Ordenes Bøjning, eftersom de staar foran eller bagefter Hovedleddet, eksisterede ikke i det ældre Sprog, i hvilket alle de ubøjede Ord i første Kolonne var bøjede. Det er altsaa klart, at der i den franske Sprogudvikling findes en nøje Sammenhæng mellem Ordenes Stilling og deres Kongruensforhold, saaledes at Kongruensen let opgives, naar Hovedleddet følger efter, men holder sig uanfægtet, naar det gaar i Forvejen. Det er dette Forhold som BOURCIEZ har karakteriseret med Adjektivet *progressif*. Sætningen begynder saa at sige neutralt, Sætningsleddene følger logisk efter hinanden, og de antyder ikke med deres Form, hvad der kommer bagefter. Sætningen er saaledes ingen Synthese, der er knyttet sammen lige fra Begyndelsen af (smlg. *c'est ma fille* og *it. questa e mia figlia*). Saaledes omtrent ræsonnerer den franske Sprogforsker¹⁾, og han har utvivlsomt Ret i Hovedsagen. Den progressive Sætningsbygning, der har udviklet sig i Fransk, har i mange Tilfælde ganske naturligt ophævet det Kongruensforhold, som bandt Hovedleddet til et foregaaende Ord, men vedligeholdt det mellem Hovedleddet og det efterfølgende Ord. Den følgende Fremstilling vil bringe adskillige Exempler, der belyser denne almindelige Regel.

10. GRUPPEDANNELSE. Ord, der hyppig anvendes sammen, ender med at blive et Hele. Der findes i ethvert Sprog en Mængde saadanne mere eller mindre sammenvoxede Udtryk; jo mere sammenvoxede de er, desto mere har de mistet Evnen til at ændre den indre Form. De forstaas som Helheder og opløses ikke.

1° Gruppedannelse kan medføre forandrede Kongruensforhold. Man siger oprindelig *Elle a l'air grand*, hvor *grand* slutter sig attri-

¹⁾ Jeg hidsætter i den originale Text en af hans Betragtninger: »Nous, nous avançons pas à pas, supposant que rien ne doit être connu d'avance, ni nous engager dans un sens ou dans l'autre: notre phrase se précise par degrés, elle s'éclaire d'une clarté qui va croissant, et c'est sans doute pour cela qu'elle établit entre les intelligences une communication si facile« (*La simplification de la Syntaxe française*. Extrait de la Revue des lettres françaises et étrangères d'octobre—décembre 1900. Bordeaux et Paris 1900. Genoptrykt i min *Philologie française*. Deuxième édition. P. 178).

butivt til *air*. Naar man nu ogsaa kan sige *Elle a l'air grande*, hvor *grande* er blevet Prædikatsord og retter sig efter Subjektet, er Grunden den, at *a l'air* er smeltet sammen til et Hele, der har faaet Betydning af »paraît«, »semble«. Se nærmere § 66.

2° Gruppedannelse kan medføre Ophævelse af Kongruens. I forrige Aarhundrede dannedes Udtrykket *franc de port*. Man sagde til en Begyndelse *un envoi franc de port* og *une lettre franche de port*. Men Forbindelsen *franc de port* blev snart for mange en staaende Formel, der ikke kunde ændres, den krystalliseredes saa at sige, og ved Siden af *un envoi franc de port* fik man *une lettre franc de port*. Se nærmere § 62, 3.

3° Der kan, til de forskellige Tider, gøre sig en forskellig Opfattelse gældende med Hensyn til en Ordgruppes Kongruensforhold. I ældre Tid betragtedes *seul à seul*, *nu à nu* som faste Forbindelser og forblev uforandrede; i moderne Tid har den logiske Analyse skabt *seul à seule* eller *seule à seul*; se nærmere § 63.

ANMÆRKNING. Gruppedannelse er af stor Betydning for Morfologien; den har medført Former som *des bonheurs*, *des bonjours*, *des patte-pelus*, der har afløst de ældre *des bons heurs*, *des bons jours*, *des pattes pelues* (smlg. *Gr. hist.*, II, § 327 ff.). Tilsvarende Dannelser foreligger i de italienske Former *i francobolli*, *i camposanti*, *i mezzogiorni*, *i capolavori*, *i biancospini* og i de spanske *los montepíos*, *los padrenuestros*, *los sordomudos*, *los aguardientes*. Oplysende er ogsaa Udviklingen af Ord som *fainéant*, *fêtard*, *gridelin*, *trousse-pet*, *vaurien*, *propre à rien* (*proprarien*), hvis sidste Led nu bøjes i Køn og Tal, skønt det naturligvis oprindeligt maa have været ubøjeligt. Udgangspunktet for f. Ex. det sidste Ord maa være *un (homme qui n'est) propre à rien*, *une (femme qui n'est) propre à rien*, *des (hommes qui ne sont) propres à rien*. Men fra det Øjeblik af, at *propre à rien* smelter sammen til et Hele, faar man *un proprarien*, *une proprarienne*, *des proprariens*. Officielt skriver man *des chemins de fer anglais*; man siger i skødesløs Dagligtale *des cheminsdefer-s-anglais* (se *Gr. hist.*, II, § 327 A). Ved Siden af den almindelige Hunkønsform *à laquelle* finder man i Folkemaalene *auquelle*, dannet direkte af Hankønsformen. Ex.: *Ma charmante beauté auquelle mon cœur avait tant désiré* (*Romania*, VII, 79).

11. LYDUDVIKLING. Den lydlige Udvikling ophæver paa mange Maader Kongruensforholdene. I ældre Fransk sagde man *nue teste*; disse to Ord danner i Virkeligheden en Helhed og maa derfor ganske regelmæssigt udvikle sig til *nutête* (skrevet *nu-tête*) i Overensstemmelse med de almindelige Regler for Forstumningen af *e féminin* (*Gr. Hist.*, I, § 271); smlg. *diemanche* > *dimanche*, *escuerie* > *écurie*, *joliement* > *joliment*, o. s. v. Bortfaldet af *e féminin* i *nu-tête* er et

rent lydligt Fænomen; at det er blevet noteret i Skriftsproget skyldes utvivlsomt det ovenfor omtalte almindelige Forhold, at mange Ord bliver ubøjelige foran Hovedleddet.

12. ORTOGRAFI. Som bekendt er der en overordentlig stor Forskel paa det franske Sprog, der skrives, og det, der tales. Denne Forskel, der er saa indgribende, at der i Virkeligheden gælder to forskellige Grammatiker for de to Sprog, beror for en væsentlig Del derpaa, at det skrevne Sprog har en fuldstændig traditionel Karakter og omhyggeligt bevarer alle mulige forlængst forstummede Bogstaver. Hvis man undersøger en Sætning som *Les soldats turcs sont braves* har alle de skrevne Ord en særlig Flertalsform; i det talte Sprog angives Flertallet alene af Artiklen og Verbet (smlg. *Le soldat turc est brave*). Tager man *Les soldats turcs marchent bien*, er Flertal i det talte Sprog udelukkende angivet ved Hjælp af Artiklen (smlg. *Le soldat turc marche bien*). I Sætningen *Les femmes turques sont fières* optræder de to Adjektiver med særlige Hunkønsformer; det er dog lutter Øjenforblændelse. Indsætter man Hankønsord og siger for Exempel *Le soldat turc est fier*, anvender Talesproget ganske de samme Former. Altsaa det skrevne Sprog narrer stadig med Hensyn til Ordenes virkelige Former, hvilket medfører, at adskillige Kongruensforhold, som den officielle Grammatik omhyggeligt vaager over, i Virkeligheden kun eksisterer paa Papiret, og mange af de Tvivlsspørgsmaal, som atter og atter dukker op, og som drøftes lidenskabeligt i og udenfor Frankrig, maa nærmest betegnes som ret betydningsløse. Medens der er en virkelig Forskel paa de to Sætninger *Ce sont des fous* og *C'est des fous*, er der jo faktisk ingen Forskel paa *C'étaient des fous* og *C'était des fous*; det levende Sprog skelner ikke her mellem Flertal og Ental, Skriftsproget burde maaske derfor heller ikke gøre det. De mange Diskussioner herom synes mig ørkesløse og ligegyldige. Det samme gælder Spørgsmaalet, om man i visse Tilfælde skal skrive *témoin* eller *témoins* (§ 80), *seul à seul* eller *seul à seule* (§ 63), *vivent les soldats* eller *vive les soldats* (§ 139), o. s. v.

13. FEJL. Man finder undertiden i Kongruensforhold Konstruktioner og Former, der nærmest maa betegnes som ligefremme Fejl, og som man vel maa vogte sig for at bygge Regler paa, saaledes som det undertiden er sket. Disse Fejl kan være frivillige eller ufrivillige.

1° Frivillige Fejl er saadanne, som skyldes Hensyn til Versets indre Bygning og Rimet, eller som har til Hensigt at fremkalde en vis malende Virkning. En Række Exempler har jeg givet i *Gr. hist.*, I, § 125. Her tilføjes følgende vedrørende Pronominet *même* og dets Bøjning:

Cette querelle envenimée
Où du sang des dieux *même* on vit le Xanthe teint.
(La Fontaine, *Fables*, VII, 13.)

Le temps emporta les dieux *même*
De la crédule antiquité.
(Lamartine, *Méditations*, I, 12.)

Et nous-*même* avec eux emportés dans leurs cours
Vers un port inconnu nous avançons toujours.
(*ib.*, II, 8.)

O vils marchands d'eux-*même*! immonde abaissement.
(V. Hugo, *La légende des siècles*, XII, 2.)

2° Ufrivillige Fejl er saadanne, som skyldes Uagtsomhed. Ganske vist er det ofte ret vanskeligt at operere med Begrebet Sprogfejl; jeg tror dog, at de Anakolutier, der findes i de følgende Exempler, rettelig maa betegnes som saadanne:

La plus pesante partie du fardeau des affaires et des peines militaires, il *les* a soutenues avec beaucoup de constance et de facilité (La Noue, *Troisièmes troubles*, p. 702—703).

Celui de mes enfants qui *sont* morts pour *leur* service est bien employé (Monluc, *Commentaires*, III, 501).

L'air d'une entrée sur *laquelle* six valets de chiens dansèrent (Molière, *Princesse d'Élide*, *Intermède* I, 2).

Toutes les sortes de talents que l'on voit répandus parmi les hommes se trouvent *partagés* entre vous (La Bruyère, *Discours de réception*).

Et andet mærkeligt Exempel foreligger i Racines »Athalie.« Her læses (I, sc. 2):

Des ennemis de Dieu la coupable insolence
Abusant contre lui de ce profond silence
Accusent trop longtemps ses promesses d'erreur.

Man ser let, hvorledes Racine er kommet til at skrive *accusent*. Det fejlagtige Flertal findes i de tre første Udgaver, der udkom,

medens Digteren endnu levede. Først i fjerde Udgave er det rettet til *accuse*. Medens de metriske Forhold var gunstige for Racines Vers, der uden Besvær lod sig rette, er det samme ikke Tilfældet med følgende Linier af Malherbe, hvor en tilsvarende Fejl ikke lader sig fjærne:

Ces lois, dont la rigueur
Tiennent mes souhaits en langueur.
 (Œuvres complètes, I, 167.)

Selv Grammatikerne begaar Fejl. Vaugelas skriver i sin »*Quinte Curce*«: Ses bords sont couverts des deux côtés de peupliers et sicomores; tellement qu'il semble à les voir de loin qu'*elles* ne font qu'une même forêt avec les montagnes voisines. Det er klart, at der burde staa qu'*ils*; men Vaugelas har aabenbart glemt, at han har skrevet *bords*, og tænkt paa *rives*¹⁾.

Ogsaa den strenge Boileau har gjort sig skyldig i en mærkelig Uagtsomhedsfejl. Han skriver:

Que votre âme et vos mœurs, *peints* dans tous vos ouvrages,
 N'offrent jamais de vous que de nobles images.
 (Art poétique, IV, v. 91—92.)

Denne Redaktion findes i alle Udgaver fra 1667 til 1701.

Gibert og Brossette gjorde Boileau opmærksom paa, at den første Verselinie indeholdt en ret grov Fejl. Verset kunde rettes paa to Maader:

Que votre âme et vos mœurs, peintes dans vos ouvrages,
 Que votre esprit, vos mœurs, peints dans tous vos ouvrages.

Boileau valgte den første Læsemaade, der findes i alle senere Udgaver. I to af sine Breve (3dje Juli og 2den August 1705) omtaler han Spørgsmaalet om *peints* eller *peintes* og udtaler sin store Forbavselse over, at Fejlen i over 30 Aar har kunnet undgaa hans egen, hans Medhjælperes og særlig hans ildesindede Kritikers Opmærksomhed. Han tilføjer: »Cela vient, je crois, de ce que, le mot de *mœurs* ayant une terminaison masculine, on ne fait point de réflexion qu'il est féminin.« I moderne Fransk forekommer saa-

¹⁾ Alexis François kalder det for »une sillepse très forte« (*Revue de philologie française*, XXVII, 204). Hvorfor ikke hellere kalde det Sjuskeri?

danne Uagtsomheder sjælden. Jeg skal anføre et Par Exempler paa urigtige Kongruensforhold ved *participe passé*, skønt jeg ellers ikke her behandler denne Verbalform. A. Darmesteter skriver: La parfumerie s'est également *appropriée* ce suffixe (*De la création actuelle de mots nouveaux*, p. 112), og i G. Hanotaux's Indberetning til det franske Akademi om den ortografiske Reform af 1900 læses: L'Académie s'est *demandée* s'il n'y avait pas quelque inconvénient à étendre outre mesure le système de la tolérance. Lad mig derefter omtale, at Grevinde de Noailles i »L'ombre des jours« har skrevet: Qui mieux que toi *connais* (p. 175). Saadanne Fejl er dog i vore Dage meget sjældne — udenfor Dagspressen. Her forekommer de derimod i ikke ringe Antal. P. Stapfer¹⁾ anfører følgende to Exempler: Les montagnes d'où descendent de nouvelles générations que trop de prospérité *n'ont* pas encore affaiblies (*Le Temps*, 30 août, 1905). Les dangers de guerre que l'attitude de l'Allemagne et de l'Italie *faisaient* craindre (*Publications de la Société Gambetta*, 1ère série, p. 233).

Saadanne Fejl findes i Virkeligheden til alle Tider i alle Sprog. De beror snart paa en Slags Attraktion, snart paa fejlagtig Opfattelse, paa Glemsel eller ligefrem Sjuskeri. Fra Engelsk anfører Jespersen (6, 72) forskellige karakteristiske Exempler, hvoraf flere i høj Grad ligner de her meddelte. Naar man opererer med Begrebet »Fejl« i Sprog, maa man vel erindre, at meget af, hvad der nu er rigtigt, tidligere betegnedes som Fejl (smlg. *Gr. hist.*, I, § 111, Rem. 2). Og vi ser da ogsaa, at flere af de nu accepterede Kongruensforhold beror paa ganske de samme psykologiske Processer, der har fremkaldt de her omhandlede Fejl.

3° Undertiden viser det sig, at en stærkt kritiseret Overtrædelse af Reglerne for Kongruens beror paa en Trykfejl. I nogle Udgaver af Molières »École des maris« (III, sc. 9) læses:

Mais le sort nous traita tous deux diversement.

Da det drejer sig om Isabelle og Léonor, skulde man vente *toutes deux*, og man har betragtet dette *tous* som et mærkeligt Exempel paa en Generalisering af Hankønsformen. I Virkeligheden er *tous* kun en Trykfejl for *nous*.

¹⁾ *Récréations grammaticales et littéraires*. Paris, 1909. P. 42.

Naar det drejer sig om Værker, af hvilke der ikke foreligger betryggende kritiske Udgaver, maa man altid regne med Muligheden af en Skrive- eller Trykfejl. I Lamartines »Jocelyn« (Paris, 1895, p. 175) læses:

Mais elle!.... mais cet ange à peine descendu,
Pauvre ange, prise au piège à l'homme seul tendu.

Her foreligger rimeligvis en Trykfejl. Der bør staa *pris*, da *ange* saa godt som altid er Hankøn (smlg. *Gr. hist.*, II, § 435) og i hvert Tilfælde er Hankøn i det foregaaende Vers.

KAPITEL II.

Artikel, Pronomen, Talord.

A. Den bestemte Artikel.

14. Artiklerne retter sig i Køn og Tal (for Middelalderens Vedkommende ogsaa i Kasus) efter det Ord, som de bestemmer: *Un homme, une femme, le garçon, la fille, les enfants, du tabac, de la viande, des soldats*. Hvis to paa hinanden følgende Substantiver i Ental hører meget nøje sammen i Betydning, kan man i visse Tilfælde sætte Artiklen én Gang, men i Flertal: *Les père et mère, les frère et sœur* (smlg. § 39). I det følgende skal nærmere undersøges forskellige Tilfælde af Uoverensstemmelse mellem Artikel og Substantiv; de skyldes bl. a. Analogi og Ellipse. Om den manglende Kongruens i det emfatiske Udtryk *les Molière, les Victor Hugo*, se *Gr. hist.*, II, § 345.

15. I Superlativ kan i visse Tilfælde Artiklen bøjes eller lades uforandret.

1° Artiklen bøjes, naar en Person eller Genstand sammenlignes med andre: *Ses deux sœurs sont les plus appliquées des élèves. Cette maison est la plus belle de la ville.*

2° Artiklen lades uforandret, naar en Person eller Genstand sammenlignes med sig selv. Forbindelserne *le plus, le mieux, le moins* betragtes da som Gradsadverbier (= *au plus haut degré*): *C'était le soir qu'elle se sentait le plus seule. C'est un des professeurs de notre Université le plus estimés. C'est au mois d'août que la chaleur est le plus forte.* Marcel Prévost skriver: *Comment préparer Françoise II à être le plus heureuse possible (Lettres à Françoise Maman, p. 57).*

3° Anvendelsen af den ene eller den anden af de anførte Konstruktioner medfører en ikke ringe Forskel i Betydningen. Man

sammenligne følgende Sætninger: *Les rois qui sont les plus respectés* (d. v. s. *qui sont les plus respectés d'entre les rois*). *Dans les temps où les rois sont le plus respectés* (d. v. s. *au moment où ils sont l'objet du plus grand respect*).

4° Hvis Adjektivets Hunkønsform er meget forskellig fra Hunkønsformen, tilraader enkelte Grammatikere at undgaa at benytte de adverbielle Talemaader; man skal da hellere bøje Artiklen og f. Ex. sige: *C'est le matin que la rose est la plus belle*. Dette er ganske i Overensstemmelse med tidligere Tiders Sprogbrug: Au moins, Madame,.... feignez.... d'être la plus contente du monde des résolutions de votre père (Molière, *M. de Pourceaugnac*, I, sc. 2). Il est venu surprendre la reine dans le temps qu'elle se trouvait la plus heureuse (Bossuet).

16. Enkelte Tilfælde af Ellipse medfører en tilsyneladende Uoverensstemmelse mellem Artikel og Substantiv.

1° Navne paa Fester og Helligdage som *la Saint-Jean*, *la Saint-Martin*, *la Saint-Sylvestre*, o. s. v., hvor *la* synes at være føjet umiddelbart til Navnet paa en Helgen. I Virkeligheden har vi her en Rest af middelalderlig Syntax, idet *Saint-Martin* i »cas régime« fungerer som Genitiv uden Tilføjelse af Præposition; *la Saint-Jean* vilde, transponeret til moderne Fransk, hedde *la fête de saint Jean* (smlg. *Hôtel-Dieu* = *Hôtel de Dieu*). Der bliver ogsaa Uoverensstemmelse i Flertal, da naturligvis Festdagens Navn maa forblive uforandret: *Les Saint-Jean* er at forstaa som *les (fêtes de) Saint-Jean*. Smlg.:

Les Saint-Barthélemy sont encore possibles.

(V. Hugo, *Les Châtiments*, I, 5.)

2° Forbindelser som *à la Rembrandt*, *à la Flaubert*, *à la diable* o. s. v. Ogsaa her foreligger et forkortet Udtryk tilpasset efter gammeldags Syntax, idet *à la Rembrandt* maa forstaas som *à la manière (mode) de Rembrandt*.

3° Som et sidste Exempel paa elliptiske Udtryk, der medfører Mangel paa Kongruens, skal anføres *première année*, *deuxième année*, *troisième année*, der bruges som Benævnelser paa Eleverne af de forskellige Aargange i École de Sèvres og muligvis andre Pigeinstituter. *Une première année* er i Virkeligheden at forstaa som *une élève (de) première année*. Følgen heraf er, at kun Bestemmelsesordet staar i Flertal. Ex.: *trois »première année«* (G. Réval, *Les*

Sèviennes, p. 190). Les »troisième année« ont joué *M. Perrichon* (*ib.*, p. 106).

17. Artiklen i Flertal kan sættes foran *midi*, *minuit* og *une heure*. Man siger: *Vers les midi, vers les minuit, sur les une heure*. Exempler:

Quand il arrive sur les minuit
 Queu pauv' Renaud l'âme rendit
 (Rolland, *Recueil*, III, 37.)

Mais quand ce fut sur les minuit
 (Bujeaud, *Chants populaires*, II, 186.)

Tilsvarende Exempler forekommer ogsaa i Prosalitteraturen ligefra det 18de Aarhundrede af: *Sur les midi* (Dorvigny, *Les fausses confidences*. Paris, 1781. P. 13). *Vers les midi un quart* (Lavedan, *Les beaux dimanches*, p. 219). *Sur les minuit* (G. A. de Caillavet et R. de Flers, *Primerose*, III, sc. 4).

Vi staar her overfor en udvidet Anvendelse af et forstenet Sætningsled. Man siger *vers les trois heures, vers les dix heures* o. s. v. I Analogi hermed skabes *vers les midi*, idet *midi* fungerer som Timeangivelse og træder i Stedet for det ikke eksisterende *douze heures*. Man maa desuden lægge Mærke til at *vers les* danner en Helhed, der anvendes uden Forandring foran en Vokal; man siger saaledes *vers le(s) une heure*, uden Overføring af *s*. Grammatikerne har protesteret imod Anvendelsen af *midi* som Flertalsord. Littré gør i sin Ordbog udtrykkelig opmærksom paa, at man skal sige *sur le midi* og ikke *sur les midi*.

ANMÆRKNING. Tilsvarende Forhold findes i moderne Provençalsk, hvor *miejour* i flere bestemte Forbindelser er et Flertalsord. Man siger saaledes *vers li miejour, sus li miejour*¹⁾.

18. Sluttelig skal her ogsaa omtales *ès*, der i moderne Fransk fungerer paa en Maade, der staar i Modstrid med Ordets oprindelige Betydning og Anvendelse. I Middelalderen blev Præpositionerne *à, de, en* sammentrukne med Artiklen *les* til *as, des, ès*. Af disse Former lever endnu kun *des*, medens *as* er blevet fortrængt af det nydannede *aux*, og *ès* er forsvundet af det talte Sprog. En sidste Rest af *ès* eksisterer endnu i nogle Stednavne, Talemaader og staa-

¹⁾ E. Herzog, *Materialien zu einer neuprovençalischen Syntax*. Wien, 1900. P. 4, § 3.

ende Udtryk (se *Gr. hist.*, II, § 502, 2°). De staaende Udtryk, som her interesserer os, er *bachelier, licencié, docteur ès lettres, ès sciences, maître ès arts*. Ordet *ès* er absolut uforstaaeligt for alle, der ikke er Filologer; det er rimeligvis blevet antaget for en gammel Præposition, og man har derfor, særlig efter at Romantikerne havde skabt en vis Forkærlighed for gammeldags Udtryk og Vendinger, benyttet det i enkelte Nydannelser, der skulde efterligne de gamle Benævnelser paa akademiske Grader: *Docteur ès lettres* medførte *docteur ès philosophie*, uden Hensyn til at *philosophie* var Ental. Jeg skal anføre nogle Exempler paa disse nye Forbindelser: *Docteur ès philosophie, maître ès prose française* (Maxime du Camp, *Souvenirs littéraires*, II, 24). Un maître ès langue latine, doublé d'un professeur d'histoire (*id.*, *Théophile Gautier*, p. 15). Un maître ès-chirurgie (*Revue des Idées*, I, 244). Elles pourront, ces bacheliers ès charité, qui ont reçu l'éducation des premiers secours et des premières formules, répandre l'hygiène (Discours de René Bazin; *Journal des Débats*, 116e année, n° 150, p. 3, col. 1). Ses prétentions de docteur ès philosophie (G. Réval, *Les Sèvriennes*, p. 187). Les artistes ès robes (*Revue hebdomadaire*, 1916, n° 44, p. 519). I min *Grammaire historique* (II, § 502, 2, Rem.) har jeg desuden eftervist *docteur ès théologie, doctorat ès féminisme, émancipée ès littérature*. Denne Anvendelse af *ès* har saaledes vundet Udbredelse, og det ikke blandt de ringeste Forfattere; selv et Medlem af det franske Akademi tillader sig Sammenstillingen *ès charité*. Herved bekræftes yderligere den Opfattelse, jeg ovenfor har gjort gældende, at *ès* for den almindelige Sprogfølelse staar som en Præposition, der er synonym med *en*; og derfor lige saa godt kan efterfølges af et Ord i Ental som af et Ord i Flertal. Udfra denne Betragtningssmaade maa man delvis tage Afstand fra de Grammatikere, som drager til Felts imod den moderne Anvendelse af *ès*. Paul Stapfer¹⁾ affærdiger den med et haanligt Skuldertræk som en grov »faute de grammaire«, og Antoine Thomas har kraftig protesteret imod den i en Artikel²⁾ rettet til R. Bazin, hvori det bl. a. hedder: »Vous avez voulu l'évoquer de son tombeau, et vous avez fait un lamentable quiproquo en prenant un pluriel pour un singulier.« Hertil er at bemærke, at R. Bazin slet ikke har genopvakt *ès*, da det længe før hans Tid er blevet benyttet paa den omtalte Maade, og at der slet ikke er Tale om at

¹⁾ *Récréations grammaticales et littéraires*. Paris, 1909. P. 50.

²⁾ *Revue des Idées*, I, 553.

forvexle Ental med Flertal, naar man betragter *ès* som en Præposition. Som levende Form af Artiklen benyttes *ès* endnu i det 16de Aarhundrede; i Begyndelsen af det 17de er det en Arkaisme, og det forekommer overhovedet ikke i det klassiske Litteratursprog. I det 19de Aarhundrede, der er saa rigt paa brogede sproglige Nydannelser, tager man sin Tilflugt til *ès*, der er et ganske forældet Ord, og som man derfor let misforstaar¹⁾. Det er derfor ogsaa kun rent historisk, at man kan tale om Mangel paa Kongruens i Forbindelsen *ès philosophie*.

B. Pronominer.

19. FORBEMÆRKNING. Pronominer, der refererer sig til et forudgaaende (eller efterfølgende) Substantiv, retter sig i bestemte Tilfælde efter dette i Køn og Tal. Kongruensen bestemmes i Almindelighed af Substantivets Form, kun sjælden af dets Betydning. Det sidste Tilfælde bliver her at undersøge.

1° Hunkønsord, der betyder »Menneske« eller bruges som Betegnelse for en Mand, efterfølges undertiden af Hankøn. Man kan i moderne Fransk sige: *Les personnes que vous attendiez sont tous logés ici* (Stapfer, *loc. cit.*, p. 43, note). Denne Sprogbrug var ret almindelig i det 16de og 17de Aarhundrede; jeg har anført en Del Exempler i *Gr. hist.*, III, § 712. Selv Vaugelas forsvarede ivrigt denne sylleptiske Anvendelse af *personne* som Hankønsord. Han anfører følgende Linier af Malherbe: *J'ay eu cette consolation en mes ennuis, qu'une infinité de personnes qualifiées ont pris la peine de me tesmoigner le desplaisir qu'ils en ont eu*. Hans Kommentar lyder: »*Qu'ils* est plus élégant que ne seroit *qu'elles*, parce que l'on a esgard à la chose signifiée, qui sont *les hommes* en cet exemple, et non pas à la parole qui signifie la chose, ce qui est ordinaire en toutes les langues« (*Remarques*, I, 60). Vaugelas' Udtalelse blev ikke afgørende; den blev tværtimod stærkt kritiseret saavel af Thomas Corneille som især af det franske Akademi, skønt begge disse Autoriteter giver ham Ret i, at *personne* undertiden er Hankøn.

¹⁾ Enkelte Digtere, særlig blandt Symbolisterne, der efterligner det 15de og 16de Aarhundredes Sprog, kendte Ordets oprindelige Betydning og Værdi. Paul Verlaine skriver saaledes:

Un cerf et sa biche *ès* bois authentiques
(*Œuvres complètes*, II, 333).

En tilsvarende Syllepse findes paa ældre Italiensk: Ex.: 'Egli ci è alcuna persona il quale l'altr'ieri mi servì de' cinquecento che mi mancavano, ma grossa usura ne vuole (Boccaccio, VIII, 10). En lignende Betydningskongruens svarende til *personne il kan iagttages ved Ord som partie (Modpart), gens o. s. v.* Ex.: De quelques artifices qu'aient usé mes parties.... je n'ai rien voulu dire que je n'eusse de quoi dissiper les ténèbres, dont ils obscurcissent la vérité (Malherbe, *Œuvres complètes*, IV, 245). Telles gens n'ont pas fait la moitié de leur course, Qu'ils sont au bout de leurs écus (La Fontaine, *Fables*, III, 7). Où est donc Son Altesse Turque....? Le voilà qui vient (Molière, *Le Bourgeois gentilhomme*, V, sc. 3). Smlg. ovenfor § 3.

2° Hankønsord, der bruges om en Kvinde, kan konstrueres med Pronominet i Hunkøn. Ex.: Où va-t-elle, où va-t-elle? que veut-elle faire, cet oison bridé? (Molière, *La Comtesse d'Escarbagnas*, sc. 2).

3° Entalsord, der har kollektiv Betydning, efterfølges undertiden af Flertal (smlg. § 86). Dette Forhold var ret almindeligt i Oldfransk, som følgende Exempler viser:

Mais Deus voleit la gent aprendre
Qu'il le deivent amer et criendre.
(Ambroise, *Guerre sainte*, v. 4415—4416.)

Leissiez la jant de mon ostel,
Qu'an aus n'ai je nule atandue.
(*Chevalier au lion*, v. 6594—6595.)

Quant Turpins ot sa gent seignie et beneie
Et il les out assous de Dieu le fil Marie.
(*Gui de Bourgogne*, v. 525—526.)

Maintenant tote l'oz s'esmuet
Tant qu'il vindrent a Guinesores.
(*Cligès*, v. 1236—1237.)

Se nostre gent sont assailli de dous pars, il pourront bien perdre (Joinville, § 236). Quant sa gent virent que li roys metoit deffense en li, il pristrent cuer (*ib.*). Et s'en vindrent devers le con-

seil du roy et leur recorderent ces nouvelles (G. Paris et E. Langlois, *Chrestomathie du moyen âge*, p. 243. Froissart).

Je vueil à moi le peuple attirer
En tant qu'il me sera possible,
Selon leur estat, et leur faire
Tout ce qui sera nécessaire.

(*Mistere du Viel Testament*, I, v. 7312—15.)

Saadanne Syllepser bliver sjældnere efter Middelalderen. De findes dog endnu i det 16de Aarhundrede, kan ogsaa eftervises i det klassiske Sprog, men synes helt banlyste fra det moderne. Exempler: Camillus demanda au demeurant de l'exercite qu'ils le suivissent (Amyot). Il n'estoit point en la liberté du clergé de choisir à leur plaisir (Calvin).

Le peuple cependant, que ce spectacle étonne,
Vole de toutes parts, se presse, l'environne,
S'attendrit à ses pleurs; et plaignant son ennui,
D'une commune voix la prend sous son appui.
Ils la mènent au temple.

(Racine, *Britannicus*, V, sc. 8.)

La pluspart du monde n'en ayant entendu parler [de cette tragédie] que sous le nom d'Athalie, je n'ay pas jugé à propos de la leur présenter sous un autre titre (Racine, *Préface d'Athalie*).

Le reste pour son Dieu montre un oubli fatal;
Ou même, s'empressant aux autels de Baal,
Se fait initier à ses honteux mystères,
Et blasphème le nom qu'ont invoqué leurs pères.
(*Athalie*, I, sc. 1.)

Voilà comme, infectant cette simple jeunesse,
Vous employez tous deux le calme où je vous laisse.
Vous cultivez déjà leur haine et leur fureur.
(*ib.*, v. 704—706.)

Quand le peuple hébreu entra dans la terre promise, tout y célébraient leurs ancêtres (Bossuet).

I. Personlige Pronominer.

20. Nous. Dette Pronomen kræver regelmæssigt Flertal: *Nous sommes égaux, nous sommes contents, il nous a blessés*, osv. Dog mærkes følgende særlige Tilfælde:

1° Madvig (§ 483) bemærker: »Den Enkelte bruger i Latin ikke sjelden første Person i Flertallet om sig selv, naar han mere i Almindelighed tænker paa sine Anliggender og paa en Sags Stilling end fremhæver sig selv og sin Person i Modsætning til andre.« Som Exempel anføres følgende Sætning fra Cicero: *Reliquum est, ut de felicitate Pompeji pauca dicamus*. En tilsvarende Anvendelse af *nous* findes i Fransk. Mange Forfattere undgaar af en vis Beskedenhed at benytte *je* og skriver *nous* om sig selv, og dette *nous* kræver Prædikat og Attribut i Ental: *Nous sommes convaincu, nous sommes content, nous-même*.

2° Foruden dette Beskedenhedens *nous* hos Forfattere, kan det samme Pronomen i almindelig daglig Tale træde i Stedet for alle tre Personer i Ental og efterfølges altid af et Prædikat i Ental. Ex.: *Soyons sage, se dit-il. Ah, nous sommes impatient, nous ne pouvons pas attendre que le chocolat devienne moins chaud. Avons-nous été raisonnable aujourd'hui, demanda-t-il à la jeune fille. On l'a fait apercevoir plusieurs fois de sa faute; mais nous sommes opiniâtre, nous ne voulons pas nous corriger*. Smlg. Robert, p. 118.

3° Naar *nous* bruges som Genstandsform for *on*, betragtes det som Ental og kræver et efterfølgende Participium i Ental. Ex.: *Cette place chaude, abritée, où l'on revient comme au refuge, quand la vie nous a blessé* (A. Daudet, *Fromont jeune et Risler aîné*, p. 183).

21. Vous. Dette Pronomen kræver altid Verbet i Flertal; men Prædikat og Attribut staar henholdsvis i Flertal eller i Ental, eftersom *vous* bruges som Tiltale til flere Personer eller til en Enkelt. Man siger saaledes baade *vous êtes loyaux* og *vous êtes loyal, vous-mêmes, vous-même*, men med forskellig Betydning. Anvendelsen af et Flertalspronomen som Tiltaleord til en Enkelt gaar langt tilbage i Tiden og er utvivlsomt fremkaldt af de senere romerske Kejseres Brug af »Pluralis majestatis«. Fra Diocletian af skriver de *nos imperator*, og denne Ejendommelighed optages i mange Landes officielle Sprog¹⁾. Det højtidelige *nos* medførte naturligt Anvendelsen

¹⁾ I Frankrig findes en sidste Rest af den i Formlen: *nous, préfet de la Seine, ordonnons*. I andre Lande med monarkisk Regeringsform er »pluralis majestatis« endnu lyslevende.

af *vos* som tilsvarende ærbødigt Tiltaleord, først overfor Suveræner, der sagde *nos* om sig selv; dernæst ved udvidet Anvendelse overfor højerestillede Personer, man særlig vilde hædre, og endelig som almindelig høflig Tiltaleform. I de ældste franske Texter anvendes *vous* afvexlende med *tu* som Tiltaleord til en Enkelt, og efter 2den Person Flertal kræves Prædiketet i Ental Nominativ. Exempler:

E dist al rei: Salvez seiez de Deu.

(*Roland*, v. 428.)

Al siege ad Ais en serez amenez,

Par jugement serez iloc finez.

(*ib.*, v. 435—436.)

Vous en serez pandus, ocis et detranchiez.

(*Orson de Beauvais*, v. 945.)

Et c'il vit longement, Hugues, bien soez fiz,

Il vous toura la teste, par le cors saint Denis.

(*ib.*, v. 1186.)

Biele fille, or soiés sage et courtoise (Henri de Valenciennes, § 558).

I Anledning af de anførte Vers af Orson de Beauvais bemærker G. Paris¹⁾, at man i det ældste Fransk vilde have sagt *vos serez pandu* og *seiez fi*. Jeg ved ikke, hvorpaa han støtter dette Udsagn, og han anfører desværre ingen Exempler, der kunde godtgøre, at i Tiltale til en Enkelt, hvor der benyttedes 2den Person Flertal, stod Prædiketet ogsaa i Flertal. Der forekommer ingen Exempler i »Vie de saint Alexis«, hvor Tiltaleordet i Almindelighed er *tu*; i »Chanson de Roland« staar Prædiketet i Ental, og saaledes i alle de oldfranske Exempler, jeg har samlet, men naturligvis er mine Samlinger ikke fuldstændige. Albert Dauzat gaar endnu videre end G. Paris; han mener, at Prædiketet til *vous* stod i Flertal lige op til det 14de Aarhundrede. Han skriver²⁾: »Tant que la distinction des cas fut conservée en ancien français, l'adjectif se rapportant à *vous* se mit au pluriel, bien qu'il ne s'agît que d'une seule personne. Joinville écrit encore: Je vous vueil demander comment vous fustes si hardi (hardi est un cas-sujet pluriel). Au contraire, à partir du quator-

¹⁾ *Orson de Beauvais, chanson de geste du XIIe siècle* p. p. Gaston Paris. Paris, 1899. P. XXXIV.

²⁾ *La défense de la langue française*. Paris, 1912. P. 165.

zième siècle l'adjectif reste au singulier, comme de nos jours«. Datzats Paastand er fuldkommen urigtig. Til Støtte for den anfører han kun et eneste Exempel fra det 13de Aarhundrede, og dette Exempel er galt; der staar paa det anførte Sted i Natalis de Waillys store Udgave *hardis* (§ 432).

ANMÆRKNING. Anvendelse af Ental i Prædikatet efter *vos* er ogsaa Regel i Italiensk: *Voi siete ricco*, og i ældre Spansk: *Vos sois hermosa*. Efter hvad Grimm¹⁾ oplyser, findes Flertal anvendt i enkelte senere latinske Texter. Han anfører følgende Sætning fra »*Gestis Caroli imperatoris*«, der blev nedskrevet mellem 884 og 887 af en *Monachus Sangallensis*: *Domine, ita estis inhonorati, sicut nunquam anteriores vestri*.

22. LE, LA, LES. Naar 3die Persons Pronomen, anvendt som Prædikat, refererer sig til et Substantiv, der er nærmere bestemt, især ved Tilføjelse af Artikel, kræver den moderne Grammatik Overensstemmelse mellem Pronominet og Substantivet: *Êtes-vous le père de ce garçon? Je le suis. Êtes-vous l'actrice dont parlent tous les journaux? Je la suis. Êtes-vous les témoins? Nous les sommes*²⁾. Hvis derimod Pronominet refererer sig til et Substantiv uden Artikel eller til et Adjektiv, bruges det neutrale *le*: *Êtes-vous mère de cet enfant? Oui, je le suis. Êtes-vous malade, ma fille? Oui, je le suis. Êtes-vous acquittés? Nous le sommes*. Om disse Regler mærkes følgende:

1° I det ældre Sprog anvendtes ikke det neutrale *le*, som følgende Exempler viser:

Ah! Monsieur, pour Dieu! n'en ayez point de pitié, mais ayez la plustost de vous qui combattez contre vostre foy et vostre roy (Brantôme, *Bayard*).

Vous êtes satisfaite, et je ne la suis pas.

(Corneille, *Pompée*, V, sc. 2.)

¹⁾ *Deutsche Grammatik*. Göttingen, 1837. Vol. IV, 300. I den ny forøgede Udgave, der er udkommen i Gütersloh 1898, findes Citatet IV, 358.

²⁾ Emil Rodhe (*Essais de Philologie moderne*, I, Les grammairiens et le français parlé. Lund, 1901. P. 23) hævder, at denne Maade at svare paa kun findes paa Papiret, i Grammatiker, men ikke i det levende Talesprog. Mod Rodhes maaske lidt for absolute Udtalelse har Alfred Stenhagen protesteret i sine *Iagttagelser ved Läsning af fransk Litteratur*, IV (Norrköping, 1905. P. 61). Man sammenligne i øvrigt hermed nogle Bemærkninger af Johan Storm i *Dialogues français* (København, 1889. P. 97, Note 1).

Je veux être mère parce que je la suis, et ce seroit en vain que je ne la voudrois pas être (Molière, *Les amants magnifiques*, I, sc. 2). Le voyant si sincère je la suis aussi (Mme de Sévigné). N'étois-je pas assez infortunée sans que vous travaillassiez à me la rendre davantage (Montesquieu, *Lettres persanes*, n° 67).

2° Imod denne Sprogbrug protesterede Vaugelas. Anvendelsen af *la* i følgende Forbindelse: *Êtes-vous malade, Madame? Je la suis* omtaler han foragtelig som »cette faute que font presque toutes les femmes et de Paris et de la cour« (*Remarques*, I, 87), og han opstiller de Regler, som endnu officielt gælder. Han fandt fuldstændig Tilslutning hos det franske Akademi. Thomas Corneille derimod, der teoretisk er ret enig med Vaugelas, konstaterer dog, at Sprogbrugen ikke giver ham Medhold. Jeg anfører i denne Sammenhæng følgende Anekdote, som Ménage¹⁾ beretter: »Mad. de Sévigné s'informant de ma santé, je lui dis: Madame, je suis enrhumé. Je la suis aussi, me dit-elle. Il me semble, Madame, que, selon les règles de notre langue il faudroit dire: Je le suis. Vous direz comme il vous plaira, ajoûta-t-elle, mais pour moi je croirois avoir de la barbe si je disois autrement«.

3° Den gamle Sprogbrug, som til Trods for Vaugelas' Regler endnu lever i det 18de Aarhundredes Litteratur, genfindes i vore Dages folkelige Talesprog. Hos Henri Monnier²⁾ træffer man: Quand on est aussi aimante que je la suis. On n'a de la vie été aussi enrhumée comme je la suis. J'ai l'air délicate, je ne la suis pas. Pourquoi que je la serais, charitable?

4° Selv i det moderne Litteratursprog kan man sporadisk træffe den gamle Sprogbrug: J'ai été calme, très calme. Je la suis plus encore, ce matin (P. Bourget, *L'étape*, p. 19). Følgende Exempel fortjener ogsaa Opmærksomhed: Oh, je suis bien sûre qu'elle est restée Alsacienne, celle-là. — Tu penses! — Elle l'est peut-être plus restée que d'autres qui ne sont point partis (Gaston Leroux et Lucien Camille, *Alsace*, I, sc. 2).

II. Reflexive Pronominer.

23. Pronominerne *se* og *soi* refererer sig regelmæssigt til et Ord af tredje Person: *Il se réjouit, les enfants se réjouissent, chacun*

¹⁾ Menagiana. Amsterdam, 1713. Vol. I, 29.

²⁾ J. Siede, *Syntaktische Eigentümlichkeiten der Umgangssprache weniger gebildeter Pariser*. Berlin, 1885. P. 17.

pense à soi o. s. v. Man kan imidlertid konstatere en vis Tendens til at udvide deres Anvendelse.

1° I det litterære Sprog anvendes *se* foran en Infinitiv undertiden i Tilfælde, hvor man regelmæssig skulde have ventet et Pronomen af første eller anden Person. Det er særlig A. Tobler¹⁾, der har henledet Opmærksomheden paa dette Fænomen i Fransk, og jeg anfører her nogle af hans Exempler, til hvilke jeg føjer mine egne:

Apprenons à mentir, nos propos desguiser,
A trahir nos amis, nos ennemys baisier,
Faire la cour aux grands, et dans leurs antichambres,
Le chapeau dans la main, nous tenir sur nos membres,
Sans oser ny cracher, ny toussir, ny s'asseoir.
(Régnier, *Satires*, 4.)

Comme pour s'esioir de voir briller la flame
Des rais d'un beau Soleil par les yeux d'une dame
Qui soit avecques nous....
(Vauquelin de la Fresnaye, *Art poétique*, I, v. 991.)

Si Doublet, animé de Iumel qui préside
Sçauant au Parlement de nostre gent Druide,
Met ses beaus vers au iour, nous enseignants moraux,
Soit en dueil, soit en ioye, à se porter égaux.
(*ib.*, II, v. 734.)

(Possible....) qu'affranchi d'un joug qui faisait tout mon bien
Il faudra se résoudre à n'aimer jamais rien.
(Molière, *Dépit amoureux*, v. 1311—12.)

Udgaven fra 1682 har *me résoudre*.

.... Ha! c'est me faire outrage,
Feindre à s'ouvrir à moi, dont vous avez connu.
(*ib.*, v. 353.)

Non, non: sans s'emporter, prenez un peu souci
De me justifier les termes que voici.
(Molière, *Le Misanthrope*, v. 1359.)

Følgende Exempel findes i en moderne Roman: Notre devoir maintenant est de se résigner (Margueritte, *Désastre*, p. 488).

¹⁾ *Vermischte Beiträge*, III, 137 ff.

2° I Folkemaalene synes Generaliseringen af *se* ret udbredt. Jeg har i mine Noter optegnet Sætningen: *Vous se portez ben nouf' monsieur?* Desværre mangler Kildeangivelsen. Om Anvendelsen af *se* i relative Sætninger, se § 133.

ANMÆRKNING. Anvendelsen af det reflexive Pronomen i alle tre Personer er et udbredt sprogligt Fænomen; det findes i italienske Dialekter, i Katalansk¹⁾, i Provençalsk o. s. v. I moderne Provençalsk siges *se siam imaginat* (fr. *nous nous sommes imaginés*). Paa samme Maade hedder det i ældre og yngre tysk Vulgærsprog *wir freuen sich*, *wir haben sich lieb* o. s. v. I Børnesprog gør den samme Generalisering sig gældende. O. Jespersen²⁾ anfører: *Jeg slog sig; skal du barbære sig?*

III. Possessive Pronominer.

24. Hvad Kongruensforholdene angaar, frembyder disse Pronominer i moderne Fransk den Ejendommelighed, at Hankønsformerne *mon*, *ton*, *son* anvendes foran Hunkønsord (Substantiver og Adjektiver), der begynder med en Vokal. Man siger *mon épée*, *ton amie* (*ton aimable amie*, *ta charmante amie*), *son humiliation*. Denne Anvendelse af Hankønsformerne er ikke oprindelig. I det ældste Fransk anvendtes *ma*, *ta*, *sa* foran Hunkønsord, og *a* elideredes regelmæssigt (smlg. *Gr. hist.*, I, § 285, 1); ligesom man sagde *l'espée*, *l'anme*, *l'imagene* for *la espée*, *la anme* og *la imagene*, sagde man *m'espée*, *l'anme*, og *s'imagene* for *ma espée*, *ta anme* og *sa imagene*. Det er først i det 13de Aarhundrede at *m'espée* o. s. v. begynder at vige Pladsen for *mon espée* o. s. v.³⁾ Hvorledes forklares nu denne Indtrængen af Hankønsformen paa Hunkønsformens Omraade? Det er klart, at her maa foreligge Virkningen af en eller anden Analogi; men om det mulige Udgangspunkt har der hersket megen Tvivl. Det er dog nu efter P. Högsbergs⁴⁾ og K. Voretzsch's⁵⁾ Undersøgelser gjort overordentlig sandsynligt, at Udgangspunktet maa søges særlig i den bestemte Artikel. Dels træffer vi her i en Mængde Dialekter en stærk Tendens til at erstatte Artiklens Hunkønsformer med Hankønsformer; dels var jo Forskellen mellem Hankøn og Hunkøn faktisk ophævet ved Ord, der begyndte med en Vokal, naar Artiklens Slutningsvokal elideredes. Endvidere maa man ogsaa erindre, at

¹⁾ *Revue de dialectologie romane*, VI, 777.

²⁾ *Nutidssprog hos Børn og Voxne*. København, 1916. P. 130.

³⁾ Om enkelte endnu levende Rester som *ma mie* og *mamours* af den oprindelige Sprogbrug, se *Gr. hist.*, II, § 547.

⁴⁾ *Zeitschrift für romanische Philologie*, XXXVI, 491—496.

⁵⁾ Samme Tidsskrift, XXXVI, 600—601.

adskillige af de med Vokal begyndende Ord vaklede i deres Køn (for det moderne Sprogs Vedkommende smlg. *Gr. hist.*, III, § 706), og at særlig mange Hunkønsord, som *aigle, amour, enseigne, euvre, ame, eglise, ost* o. s. v., i det ældste Sprog ogsaa optraadte som Hankøn. Det oprindelige Udgangspunkt er rimeligvis at søge i de saakaldte ægte dobbeltkønnede Ord som *enfant, oir, ajue*. Altsaa den oprindelige Vaklen mellem *son enfant* og *s'enfant*, *son ajue* og *s'ajue*, *son art* og *s'art* resulterer i en Generalisering af Formerne med *son*. K. Voretzsch mener ogsaa, at Indflydelse fra Synonymer kan have gjort sig gældende; at *s'ire* har veget Pladsen for *son ire* under Indflydelse af *son corroz*. Dette sidste synes mig dog uantageligt. Anvendelsen af Hankønsformen for Hunkønsformen er oprindelig et dialektalt Træk; det hører hjemme i den lothringske Dialekt, hvor de ældste Exempler dukker frem i det 12te Aarhundrede; i Centralfransk træffes *mon espée* for *m'espée* i det 13de Aarhundrede, men bliver først almindeligt i det 14de.

25. LEUR(S) anvendes, naar der er Tale om flere Ejere (smlg. *Gr. hist.*, II, § 535, Rem.). Følgende mærkes:

1° Ordet refererer sig i Almindelighed til et Ord i Flertal: *Je me méfie d'eux, leur réputation est mauvaise. Les écoliers ont serré leurs livres.*

2° Det refererer sig ogsaa regelmæssig til et Kollektiv i Ental, som kræver Verbet i Flertal (§ 91): *La plupart ont perdu leur fortune. Beaucoup ne connaissent pas leurs propres défauts.* I ældre Fransk refererede det sig naturligt ogsaa til Ord som *peuple, conseil* og lign. (smlg. § 19). En ejendommelig sylleptisk Anvendelse af *leur* findes i følgende Vers af La Fontaine:

Car qui pourroit souffrir un âne fanfaron?
Ce n'est pas là leur caractère.

(*Fables*, II, 19.)

3° Om Forholdet mellem *chacun* og *leur*, se § 30.

IV. Demonstrative Pronominer.

26. Man siger paa Latin: *Hic est frater meus, haec est soror mea, haec est janua, hi sunt filioli nostri.* Denne Konstruktion gen-

findes i Oldfransk og forekommer sporadisk endnu i det 16de Aarhundrede. Exempler:

D'autre part est Turgis de Turteluse;
Cil est uns quens, si est la citet sue.

(*Roland*, v. 916—917.)

Ço est la femme e cist est ses fiz (*Livre des rois*). Ceste est vrayement cele tres ligiere et tres clere nue (St. Bernard). Ceste est la reigle de pieté: que la seule main de Dieu conduit et gouverne bonne fortune et adverse (Calvin, III, 7, 10). Ceste est la seule cause (*Satire Ménippée*, p. p. Read. P. 42). I moderne Fransk siger man: *C'est mon frère, c'est ma sœur, ce sont mes enfants* osv. Denne Udtryksmaade, den eneste anvendelige efter Renæssancen, gaar tilbage til Middelalderen, hvor man ved Siden af: *Cist est mis fredre* ogsaa finder: *Ço est mis fredre*.

ANMÆRKNING. Den latinske og oldfranske Konstruktion lever endnu i Romansk. Man siger paa Italiensk: *Questo è mio fratello, questa è mia sorella, questi sono i miei amici*. Tilsvarende Udtryksmaade paa Spansk: *Esa es mi hermana, esas son locuras*.

V. Ubestemte Pronominer.

27. CHOSE. Som Substantiv (lat. *causa*) er dette Ord Hunkøn; anvendt som Pronomen i Forbindelserne *autre chose, quelque chose* er det Hankøn (se nærmere *Gr. hist.*, III, § 711). Man siger saaledes *une chose est arrivée*, men *quelque chose est arrivé*. Anvendelsen af *autre chose* og *quelque chose* som sammenvoxede Forbindelser, som neutrale Helheder i Betydning svarende til *aliud* og *aliquid*, stammer fra Midten af det 17de Aarhundrede. Endnu Corneille skriver:

Je vous voulais tantôt proposer quelque chose
Mais il n'est plus besoin que je vous la propose
Car elle est impossible.

(*Le Menteur*, v. 961—63.)

Paa lignende Maade kan ogsaa Molière udtrykke sig; men Vaugelas (*Remarques*, I, 354) forlangte, at *quelque chose* skulde behandles som *un neutre*, altsaa som et enkelt Ord med neutral Betydning, og denne Sprogbrug bliver hurtig almindelig. Derved forandres ogsaa det ældre Udtryk *quelque chose nouvelle* til *quelque chose de nouveau*.

ANMÆRKNING. Paa lignende Maade har *cosa* i pronominal Anvendelse udviklet sig paa Italiensk. Man siger i det moderne Sprog: *Qualche cosa di bello; qualche cosa è arrivato; trova ogni cosa cattivo*

che non è suo; è andato bene ogni cosa; cos' è accaduto al tuo amico? che cos'altro debbo domandargli. I det ældre Sprog betragtedes for Ex. *ogni cosa* snart som to Ord, som en Sammenstilling af et ubestemt Pronomen og et Substantiv i Hunkøn, snart som en Helhed, der fungerede som et ubestemt neutralt Pronomen¹).

28. PERSONNE er som Substantiv i Almindelighed Hunkøn; i pronominal Anvendelse i Forbindelse med Partiklen *ne* er det derimod regelmæssigt Hankøn. Man siger *une personne est arrivée, personne n'est arrivé, personne n'est parfait.* Hvis *personne* ganske tydeligt refererer sig til en Kvinde, sættes Prædiketet i Hunkøn: *Personne n'était plus belle que Cléopâtre* (smlg. nærmere *Gr. hist.*, III, § 711). Anvendelsen af det pronominale *personne* som Hankønsord skriver sig fra Tiden efter Renæssancen. I Middelalderen var det altid Hunkøn:

Car la sainte Esriture si nous dit et tesmoigne
Qu'au monde n'a personne, pour tant qu'elle se joigne
Au pechié de luxure, que Diable n'enpoigne
Dedens le puis d'enfer.

(G. Paris, *Vie de saint Alexis*, p. 351.)

Endnu i det 16de Aarhundrede er det pronominale *personne* Hunkøn. Ambroise Paré skriver: *On l'enferme (le pestiféré) dans sa maison sans qu'il puisse sortir, ny que personne y soit admise pour le secourir.* Samme Sprogbrug hos Malherbe.

29. ON (lat. *homo*) er ifølge sin Oprindelse Hankøn og Ental. Det kan imidlertid hyppig komme til at repræsentere dels en Kvinde, dels et Flertal, og vil da i Almindelighed kræve Prædiketet i Hunkøn eller Flertal. (Om *on* med Verbet i Flertal, se § 92).

1° *On* efterfulgt af et Prædikat i Hunkøn. Ex.: *On n'est pas toujours belle. Quand on est jalouse, on ne raisonne pas. Quand on est aussi belle et intelligente que vous, ma cousine, les hommes ne manquent pas.*

2° *On* efterfulgt af Prædiketet i Flertal. Dette finder Sted i de Tilfælde, da *on* nødvendigvis repræsenterer et Flertal. Især ved Substantiver: *On peut être rivaux et rester amis. On n'est pas des esclaves.* Ogsaa ved Adjektiver: *On est égaux, quand on s'aime.* Molière har skrevet: *L'on ne devient guère si riches à être honnêtes*

¹) Exemplar findes hos L. G. Blanc, *Grammatik der italiänischen Sprache.* Halle, 1844. P. 326.

gens (*Bourgeois gentilhomme*, III, sc. 12). I den nyere Tid er det blevet mere og mere almindeligt, at Prædikatet til *on* sættes i Flertal, naar det er et Adjektiv eller et Participe passé. Exempler:

On était si tranquilles. On était trop tranquilles. On ne pensait pas qu'une pareille chose arriverait jamais (Tristan Bernard et Michel Corday, *L'Accord parfait*, I, sc. 6). On est seuls (E. Fleg, *Le Trouble-fête*, I, sc. 4). On sera sages (*ib.*, *Épilogue*). Une fois rentrés, on ne sut plus que faire (*Soirées de Médan*, p. 90). Si on est crevés ensemble, on s'ra crevés ensemble (R. Benjamin, *Gaspard*, p. 127). On est mariés (*ib.*, p. 304).

30. CHACUN. I dette Pronomen skjuler sig en kollektiv Betydning; »enhver ved det« er jo det samme som »alle ved det« (smlg. paa Dansk Forbindelsen *alle og enhver*). I Dialekterne konstrueredes *chacun* med Verbet i Flertal (§ 92). I det moderne Sprog kan *chacun* supplere et Substantiv i Flertal og efterfølges af det possessive Pronomen *leur*, som i følgende Sætninger: *Ils ont apporté chacun leur offrande. Les opinions vont chacune de leur côté.* Jeg anfører et Exempel fra Charles-Louis Philippe: *Ils ne se couchaient qu'à onze heures, chacun dans leur lit (Contes du Matin, p. 135).* Det er imidlertid ogsaa tilladt at anvende *son*, og Littré godkender *Ils ont pris chacun son chapeau* og *Ils sont sortis chacun de son côté* ved Siden af *Ils ont pris chacun leur chapeau* og *Ils sont sortis chacun de leur côté.* De to Konstruktioner sammenbandedes i Oldfransk: *Et s'en ala chascun en sa contree, offrant leur service (Chevalier au Papegai, 77, 30).* Ved 1ste og 2den Person Flertal kan kun det tilsvarende Flertalspronomen anvendes: *Nous avons pris chacun notre chapeau*, aldrig *son chapeau*.

ANMÆRKNING. I de moderne Folkemaal har *chacun* en endnu mere udpræget Flertalskarakter end i Rigssproget, hvad følgende Vers viser:

Quand ils ont bien bu et bien mangé,
Chacun l'écot ils ont payé.

(L. Pineau, *Folklore du Poitou*, p. 282.)

Denne Konstruktion minder iøvrigt meget om Sprogbrugen hos Molière i følgende Sætning:

Quel droit ont-ils chacun d'y vouloir ma présence?
(*La Princesse d'Élide*, v. 345.)

31. QUELQU'UN har regelmæssig Hunkønsformen *quelqu'une*. I nogle Tilfælde generaliseres dog Hankønsformen.

1° *Quelqu'un* anvendt absolut (uden efterfølgende *de*), omtrent i Betydningen »une personne« (et Menneske), fungerer ogsaa som Hunkøn. Exempler: Vous ferez bien de lui parler de lady Queenswell comme de quelqu'un que vous connaîtriez (P. Hervieu, *Peints par eux-mêmes*, p. 109). J'ai remarqué que Mlle Souricet était très fatiguée en ce moment. Oui.... elle a l'air de quelqu'un qui couvrirait une grande maladie (M. Donnay et L. Descaves, *La Clairière*, I, sc. 5). I »Pierre et Thérèse« af Marcel Prévost siger Frøken Bri-cart: Pour quelqu'un qui a été la cause du mariage, vous dites cela d'un drôle d'air (I, sc. 3).

2° *Quelqu'un* fungerer for begge Køn i Talemaaderne *être quel-qu'un*, *devenir quelqu'un* (at være, blive til noget). Exempler: Je ris de la gloriole des premiers jours, quand je faisais mettre sur ma carte ce titre de Sèvrienne, dont j'étais plus fière que de six quartiers de noblesse! Au fond, je suis très individualiste, j'ai l'orgueil de vouloir être quelqu'un, de faire moi-même ma vie présente, ma vie future. (G. Réval, *Les Sèvriennes*, p. 157). La pauvre petite cloîtrée redevenait quelqu'un de la plaine de Karadjiamir (P. Loti, *Les désenchantées*, p. 334). I »Les tenailles« af Paul Hervieu siger Mme Irène Fergan: Mais maintenant je me sens être quelqu'un, je suis devenu Moi (II, sc. 3).

32. AUTRE. I det 16de og især i det 17de Aarhundrede, saaledes hyppig hos Corneille, ikke sjælden hos Molière, og undertiden hos Racine, finder man *un autre*, hvor moderne Sprogbrug vilde kræve *une autre*. Marty-Laveaux¹⁾ og adskillige andre Udgivere med ham opfatter dette *un autre* som et Slags neutralt Pronomen med ganske ubestemt Betydning (omtrent lig med *qui que ce soit qui*). Wilhelm Knörich har protesteret herimod²⁾, idet han hævder, at der ikke i *un autre* foreligger noget neutralt Pronomen, men kun en særegen Ortografi. Man finder *un* for *une* ikke blot foran det substantiviske *autre*, men ogsaa foran det adjektiviske *autre* (*un autre danse*) og foran Substantiver af Hunkøn (*un âme*); foruden *un* finder man i disse Tilfælde undertiden *un'*. Den vaklende Ortografi (*une*, *un'*, *un*) skyldes den Omstændighed, at foran en Vokal udtaltes *un* ganske som *une*. I dette sidste Punkt har Knörich utvivl-

¹⁾ Se hans *Lexique* til Corneille i »Les grands Écrivains de la France«.

²⁾ Se hans Udgave af »La princesse d'Élide« i hans og Adolf Launs *Molière mit deutschem Kommentar* (Berlin, 1873—85).

somt Ret; endnu i vore Dage er der jo ikke saa ganske faa Rester tilbage af den gamle Udtale¹⁾. Sammenblandingen af Hankøn og Hunkøn foran en Vokal kunde naturligvis medføre en vaklende Ortografi; men medens en Læsemaade som *un autre danse* er forholdsvis sjælden, forekommer *un autre* i Hunkøn ret hyppig, hvorfor jeg ikke tror, at man har Lov til i alle Tilfælde at reducere Formen til en ortografisk Kuriositet; jeg ser tværtimod i den en bevidst Bestræbelse for gennem den ændrede Ortografi at give Udtryk for en særlig Anvendelse og Betydning af Pronominet. Og saaledes mener jeg ogsaa, at Samtidens Opfattelse var. Med Hensyn hertil er det oplysende at se, at Malherbe, da han hos Desportes træffer et saadant neutralt *un autre*, dadler denne Sprogbrug og kræver *une autre* (*Œuvres complètes*, IV, 364). Han har altsaa ikke betragtet *un autre* som en tilfældig og ligegyldig Ortografi. Idet jeg iøvrigt henviser til de forskellige Kommentatorers Drøftelse af dette Spørgsmaal²⁾ skal jeg anføre nogle faa Exempler, hvor man, efter min Opfattelse, kan antage, at der foreligger en Generalisering af Hankøn:

Sans affront je la quitte et lui préfère un autre.

(Corneille, *La suivante*, II, sc. 4.)

Je me tiendrais heureux entre les bras d'un autre.

(*Id.*, *Polyeucte*, II, sc. 2.)

I »Le Dépit amoureux« (v. 1418) siger Marinette til Gros-René:

Tu nous prends pour un autre et tu n'as pas affaire
A ma sotte maîtresse.....

I »Les Femmes savantes« (v. 91—92) siger Armande til Henriette:

Non; mais c'est un dessein qui seroit malhonnête
Que de vouloir d'un autre enlever la conquête.

Det vistnok sikreste Exempel findes i »Les Fourberies de Scapin« (I, sc. 2), hvor Octave siger til Scapin: Un autre auroit paru effroyable en l'état où elle étoit. Flere ældre Udgaver har dog her indført *une autre*; men de moderne Udgivere tager Afstand fra denne

¹⁾ Se min *Manuel phonétique du français parlé*, § 162, Rem.

²⁾ Gode Oplysninger findes hos Livet i hans Ordbog til Molière og i Despois og Mesnard's Udgave af Molière i »Les grands Écrivains de la France« (Jeg henviser særlig til I, 494; IX, 66; XI, 281; XII, CLXVI).

Læsemaade. I Racines Andromaque siger (v. 1377—78) Hermione til Pyrrhus:

Ton cœur impatient de revoir ta Troyenne
Ne souffre qu'à regret qu'un autre t'entretienne.

33. TEL. Kongruensforholdet ved dette Pronomen frembyder en vis Vaklen i enkelte Tilfælde, som er blevet særlig undersøgte af Kr. Sandfeld Jensen (p. 236); hans Fremstilling danner Grundlaget for de følgende Bemærkninger.

1° *Tel que* fungerer ofte som en Sammenligningskonjunktion, er enstydigt med *comme* eller *ainsi que* og kan lades ubøjeligt. Det oprindelige Kongruensforhold ses i en Sætning som: Il ne faut pas la voir telle que les ravages de l'âge critique la laissent à présent (P. Margueritte, *L'eau qui dort*, p. 144). Det er sikkert endnu meget almindeligt, at *tel* retter sig efter det Ord, det henviser til. Et ubøjet *tel que* findes i følgende Sætning: On la devinait bonne ménagère, et reine pourtant, dans sa robe de travail, avec sa taille élancée, son visage long de fille de roi, tel qu'il en passe au fond des légendes (Zola, *Le Rêve*).

ANMÆRKNING. Det oprindelige Kongruensforhold findes i følgende Vers af Racine:

Un jeune enfant, couvert d'une robe éclatante,
Tels qu'on voit des Hébreux les prêtres revêtus.
(*Athalie*, v. 509.)

Akademiet forlangte Begyndelsen af Verset ændret til *tels on*. Den moderne Sprogbrug vilde kræve *tel qu'on*.

2° *Tel* uden Tilføjelse af noget *que* fungerer som ren Konjunktion og retter sig snart efter det foregaaende, snart efter det følgende Substantiv eller lades uforandret. Ex.: [Il avait] la poitrine telle un ours (O. Mirbeau, *Journal d'une femme de chambre*, p. 136). Ses lèvres se gonflaient, tels de durs bourgeons prêts à fleurir (*Id.*, *Le jardin des supplices*, p. 170). Mais la maman, tel en un quatrième acte de mélodrame, arrive au milieu de la fête (*Journal amusant*, 1900). On entend dans le lointain d'autres voix différentes, qui se mêlent et tournent, tels des vols d'insectes (R. Rolland, *L'aube*, p. 123).

Je [en ung Pige] suis au cinquième, sous les toits, tel un poète qui se respecte (G. Réval, *Les Sèviennes*, p. 32—33).

Tel un torse troué se dresse encor la tour
Par-dessus le village et l'église en ruines.

(E. Verhaeren, *Les ailes rouges de la guerre*. Paris, 1916.
P. 137.)

34. Tout. Dette Pronomens Kongruensforhold frembyder Ejendommeligheder i følgende Tilfælde:

1° Det forbliver ubøjeligt foran et Bynavn. Man siger ikke blot *tout Paris* men ogsaa *tout Marseille, tout Rome, tout Florence, tout Venise* o.s.v. I den nyere Tid findes undertiden det samme Forhold ved Provinsnavne, man træffer saaledes *tout Picardie* (A. Dumas, *Le vicomte de Bragelonne*, VI, 294). Hvorledes forklares nu Anvendelsen af det uforanderlige *tout* i det anførte Tilfælde? Det er givet, at for Ex. *Rome* er Hunkøn, og at man i det ældre Sprog regelmæssig finder *toute Rome*. Jeg anfører efter G. Ebeling¹⁾ følgende Exempler:

N'ot plus vallant en tote Rome.

(*Ille et Galeron*, v. 3120.)

Mout en embelist tote Rome.

(*ib.*, v. 3309.)

Mais mout l'onore tote Rome.

(*ib.*, v. 3463.)

Trestote Rome convenra

Que facent joie hui al mains.

(*ib.*, v. 4035.)

Mix doi vouloir a morir seule

Que tote Rome acompaignier.

(*ib.*, v. 4633.)

Nes puet destraindre tote Rome.

(*ib.*, v. 6165.)

Mielz aim le cop k'il m'a duné

Ke tute Ruem ma cité.

(*Roman de Rou*, III, v. 3043.)

I de anførte Exempler har *tote Rome* to forskellige Betydninger; snart betyder det selve Byen Rom, dens Huse, Gader og Mure, snart Byen Roms Indbyggere. Det er i denne sidste Betydning, at *tote Rome* er blevet afløst af *tout Rome*, og hertil har sikkert Ordets metonymiske Anvendelse været en væsentlig Grund. Et Betydnings-

¹⁾ Se hans Bemærkninger i *Zeitschrift für französische Sprache und Litteratur*, XXIII, 2, 115 og i *Archiv für das Studium der neueren Sprachen*, vol. 106, 202—203.

skifte medfører ikke sjælden et Kønsskifte¹⁾. Smlg. § 3. Forbindelsen *tout Rome* har iøvrigt udvidet sig til at omfatte og betegne *tout ce qui est Rome*. Man siger ikke blot: *Tout Rome le sait*, men ogsaa: *Tout Rome fut brûlé*.

ANMÆRKNING. Et lignende Forhold har udviklet sig paa Italiensk. I det litterære Skriftsprog træffer man *tutta Verona, tutta Milano, tutta Torino* i Overensstemmelse med Reglen om, at alle Bynavne er Hunkøn; men i Dialekterne findes *tutto Lucca, tutto Pisa*, ja endog *tutto Francia*. Paa lignende Maade høres *per tutto Firenze, per tutto Roma, per tutto la città, per tutto le strade*. Smlg. hermed § 53.

2° Det kan anvendes forstærkende foran et Adjektiv og kan da bøjes (*elle est toute triste*) eller lades ubøjet (*elle est tout affligée*), alt efter Omstændighederne; se nærmere herom § 73, 6.

3° Det kan anvendes paa en ejendommelig Maade foran et Substantiv, omtrent i Betydningen »lutter«. I saadanne Tilfælde kan det bøjes eller lades uforandret. Et bøjet *tout* findes i følgende Sætninger: *Ce sont tous inconvenients qu'ignorent les aveugles* (*Revue bleue*, 1902, II, 336 a). *Une de ces femmes.... qui sont à la fois toute énergie et toute bonté* (P. Bourget, *Cosmopolis*, p. 293)²⁾. Et ubøjet *tout*, der maaske forekommer noget mindre hyppig, findes i: *Il est venu aujourd'hui au cours de M. Lepeintre, nous étions tout regards, tout oreilles* (G. Réval, *Les Sèvriennes*, p. 149). Andre Exempler hos Tobler (p. 37, Note 1).

4° Om Forbindelsen *atout*, se § 53.

35. MÊME. Dette Ord kan baade være Pronomen og Adverbium: *Les mêmes hommes* (de samme Mennesker); *les hommes mêmes* (selve Menneskene); *eux-mêmes* (de selv); *même les hommes* (endog Menneskene). Der har ofte hersket stor Usikkerhed hos Forfatterne med Hensyn til Spørgsmaalet, om *même* var Pronomen eller Adverbium, altsaa om det skulde bøjes eller ikke, og Usikkerheden er blevet yderligere forøget derved, at Adverbiet *même* i det ældre

¹⁾ G. Lücking (*Französische Schulgrammatik*. Berlin, 1880. P. 118, 438) giver en anden Forklaring. Han skriver: »In *tout Paris*, und *tout Rome*.... steht *tout* substantivisch und der Ortsname partitiv ohne *de*«. Transponeret til moderne Fransk skulde *tout Rome* altsaa blive til *tout de Rome*. Denne Forklaring er ganske uantagelig. Den støder an imod det historisk givne og paaberaaber sig en gammelfransk syntaktisk Ejendommelighed, som aldrig har eksisteret (*de* kunde ikke mangle foran Tingsord; smlg. § 16).

²⁾ Disse Exempler er laant fra A. Tobler, der har givet en udførlig Behandling af hele Spørgsmaalet i *Vermischte Beiträge*, III, 31—39.

Sprog ogsaa havde Sideformen *mêmes* (smlg. *Gr. hist.*, III, § 586). Allerede Vaugelas har drøftet Kongruensforholdet ved *même* udføreligt (*Remarques*, I, 80), og Littré har i sin Ordbog (s. v., *Rem.*) resumeret det hele Spørgsmaal, hvorfor jeg ikke her skal gaa nærmere ind paa det. Om fejlagtig Kongruens ved *même* i Vers, se § 13.

36. QUELQUE. I det moderne Sprog lades dette Ord uforandret foran et Talord, hvor det faar Betydningen af «omtrent»: *Il a quelque soixante ans.* Denne Regel stammer fra Vaugelas; han krævede, at man skrev *quelque cinq cens hommes* og ikke *quelques cinq cens hommes*, idet han hævdede, at *quelque* her var et Adverbium og ikke et Pronomen (*Remarques*, I, 55). Denne Betragtning maade strider mod det historisk givne. I de omtalte Forbindelser bøjedes *quelque* i det ældre Sprog; Commynes skriver saaledes: *Quelques trois cens chevaux de Maures de Grenade.* Tilsvarende Exempler findes baade i det 17de og 18de Aarhundrede: *Attendez, il y peut avoir quelques huit jours* (Corneille, *Clitandre*, II, sc. 2). *Vous allez épouser quelques cent mille écus* (Dorat, *Feinte par amour*, I, sc. 5). Med det oprindelige Forhold i Fransk stemmer Forholdene i Spansk; Udtrykket *quelques cent francs* kan sammenstilles med *unos cien reales, unas veinte leguas* o. s. v.

C. Talord.

37. Følgende Ejendommeligheder maa mærkes:

1° De med *un* sammensatte Talord er at betragte som et Hele og efterfølges af Flertal: *Vingt et un chevaux, trente et un contes* o. s. v. Paa samme Maade i Spansk: *veinte y uno caballos.* Anderledes derimod i Italiensk, hvor man i Almindelighed siger *ventun cavallo, trentuna lira*, o. s. v. (dog *cavalli ventuno, questi quarantun franchi*, o. s. v.). Smlg. i Dansk *enogtyve Heste*, men *tusind* og *en Nat* (tysk: *Tausend und eine Nacht*, it. *le mille e una notte*).

2° I de anførte sammensatte Talord kønsbøjes *un*; altsaa: *vingt et une vaches, trente et une belles illustrations* o. s. v. Anderledes i Dansk: *enogtyve Huse, enogtredive Borde* o. s. v. Delvis ogsaa i Italiensk, hvor man siger *cinquantun vecchie canzoni* (men *cinquantuna canzone*).

Kapitel III.

Substantiv, Adjektiv.

A. Adjektiv og Substantiv.

1. Almindelige Forhold.

38. ADJEKTIV OG SUBSTANTIV. Et Adjektiv eller adjektivisk anvendt Participium kongruerer i Køn og Tal og, for Oldfransks Vedkommende, i Kasus, med det Substantiv, som det nærmere bestemmer, enten som Attribut, som Prædikat eller paa anden Maade. De regelmæssige Kongruensforhold findes i følgende Exempler: *Un beau jardin, une belle maison, des dames gracieuses, Philippe le Bel, Jeanne la Folle. Elle est contente, elle semble heureuse, elle fait la sourde, elle s'est rendue immortelle, elle n'a pas son égale* o. s. v. Det attributive Adjektiv kan skilles fra Substantivet ved et Adverbium: *Une femme extrêmement belle*. Af saadanne adverbielle Bestemmelser gør *des plus* Krav paa Opmærksomhed; naar den har mistet sin etymologiske Værdi og opfattes som et enkelt Ord, kommer Adjektivet til at kongruere med Substantivet. Man skriver *un accueil des plus aimable*, man siger *un accueil des plus amical* (sjælden *amicaux*)¹⁾.

ANMÆRKNING. Vi vil i det følgende faa at se, at medens de Adjektiver, der følger efter Substantivet, beholder deres Bøjning, er de Adjektiver, der staar foran, i visse Tilfælde udsat for at miste den (§ 9). I Forbindelse hermed kan det fremhæves, at den gamle Hunkønsform *grand* endnu anvendes i enkelte Tilfælde foran et Substantiv, hvorimod der efter Substantivet eller som Prædikatsord kræves *grande*. Agnel²⁾ bemærker: »Les paysans disent *la grand'rue, la grand'montagne, une grand'table*«, men derimod: »*ta fiyeu est ben grande*«. En tilsvarende Sprogbrug kan man iagttage hos Marguerite de Navarre: Hun skriver i »Heptaméron« (34te Novelle): *Ilz estimoient grant*

¹⁾ Ch. Bally, *Traité de stylistique française*. Heidelberg, Paris, 1909. P. 83.

²⁾ *Observations sur la prononciation et le langage rustiques des environs de Paris*, p. 41—43.

vertu se vaincre eulx-mesmes; og nogle Linier længere henne: Les anciens estimoient ceste vertu grande¹⁾).

39. ET ADJEKTIV OG FLERE SUBSTANTIVER. Naar et Adjektiv hører til flere Substantiver som Attribut eller Prædikat gælder følgende Regler:

1° Hvis Substantiverne er i Ental, sættes Adjektivet i Flertal. Ex.: *Elle chante avec un art et un goût parfaits. L'étude de la langue et de la littérature italiennes. Le jardinier et le cocher sont très fidèles. Un amour enthousiaste de la vie, de la religion et de la beauté grecques.*

ANMÆRKNING. Undertiden lader man Adjektivet uden særlig paaviselig Grund rette sig efter det sidste Substantiv. Saaledes hedder Petit de Jullevilles store bindstærke Værk *Histoire de la langue et de la littérature française*. Man kunde tænke sig, at det var den gentagne Præposition, der havde bevirket Anvendelsen af Ental.

2° Hvis Adjektivet har en særlig udpræget Flertalsform, der kunde virke stødende paa Sprogfølelsen ved at anvendes i umiddelbar Nærhed af et Substantiv i Ental, undgaas dette derved, at den almindelige Regel ophæves, og Adjektivet sættes i Ental. Léon Clédat²⁾ kræver saaledes: *Il portait les ornements et le sceptre royal. Il a soulevé les rires et le mécontentement général.*

3° Hvis Substantiverne er af forskelligt Køn, sættes Adjektivet i Hankøn Flertal. Ex.: *Les arrivées et les départs principaux sont indiqués sur le tableau de service. Son parasol et sa blouse sont verts. Une fois lancés, le mot et la pierre ne reviennent plus.* Herefter anføres nogle litterære Exempler:

Il me semble déjà que ces murs, que ces voûtes
Vont prendre la parole et, prêts à m'accuser,
Attendent mon époux pour le désabuser.

(Racine, *Phèdre*, v. 854—56.)

Les portes, les chemins lui sont encore ouverts.

(*id.*, *Athalie*, III, sc. 6.)

Mais je n'ai plus trouvé qu'un horrible mélange
D'os et de chair meurtris, et traînés dans la fange.

(*ib.*, v. 504.)

¹⁾ Smlg. min Bog *Adjektivernes Kønsbøjning i de romanske Sprog*, p. 92.

²⁾ *Grammaire raisonnée de la langue française*. Paris, 1894. P. 120.

Mille pensées, mille élans naturels, mille joies fougueuses nous sont communs qui doivent nous rapprocher fatalement (A. Picard, *Jeunesse*, III, sc. 10). Tels étaient les phrases et le ton de ces lettres que Céline signait toujours (E. et J. Goncourt, *Sœur Philomène*, p. 73). Il a saisi l'occasion de rendre publics le respect et la reconnaissance qu'il a conservés pour sa mémoire (G. Paris, *Frédéric Diez*).

ANMÆRKNING. Naar et Adjektiv staar som Attribut til flere Substantiver, staar det i Almindelighed bagefter. Nogle Grammatikere (smlg. Robert, p. 118) hævder, at Adjektivet i det anførte Tilfælde altid staar bagefter. Det er ukorrekt, da man for Ex. siger *Chers Monsieur et Madame*.

4° Der synes undertiden at være en vis Bestræbelse for ved Sammenstilling af Substantiver af forskelligt Køn at sætte Hankønsordet sidst, naturligvis af Hensyn til det efterfølgende Adjektiv i Hankøn. Mange vil saaledes sikkert foretrække *les traditions et les souvenirs nationaux* for *les souvenirs et les traditions nationaux*. Man finder ogsaa Exempler paa, at Adjektivet, naar det har en særlig udpræget Hunkønsform, og naar det sidste af de foranstaaende Substantiver er af Hunkøn, da ogsaa sættes i dette Køn. C.-M. Robert anfører følgende to Exempler fra Guizot »Histoire de la civilisation en Europe«: La cause morale [des croisades], c'était l'impulsion des sentiments et des croyances religieuses. Ce sont là, en Europe, des sentiments, des dispositions toutes modernes, issues de la civilisation moderne.

5° Spørgsmaalet, om et Adjektiv, der hører til to Substantiver, skal gentages foran hvert af dem eller kun sættes én Gang og da i Flertal, er rent stilistisk. Sagen maa i hvert enkelt Tilfælde afgøres af vedkommende Forfatter, og der kan ikke opstilles nogen almindelig Regel. Som Exempel paa en velklingende Gentagelse anføres følgende Sætning: La provenance allemande, le nom allemand de Darmesteter, ne doivent pas nous faire illusion (G. Paris, *Penseurs et poètes*. Paris 1896. P. 8). Et tilsvarende Forhold findes i følgende Vers, hvor det rimeligvis udelukkende skyldes metriske Hensyn:

Il rougit de lui-même, et combien qu'il ne sente

Rien que le ciel présent et la terre présente.

(Malherbe, I, 18, v. 395—96.)

40. Disse Regler er forholdsvis moderne. I Middelalderen var det almindeligt, at et Adjektiv, der bestemte flere Substantiver,

kun rettede sig efter det sidste, eller, hvis Adjektivet gik i Forvejen, efter det første. Exempler:

Li palais et la sale de pailles portendude.
(*Pèlerinage de Charlemagne*, v. 34.)

A tant es vos Charlon od sa grant gent venude.
(*ib.*, v. 35.)

Molt fut granz li orages, la neif et li gresilz.
(*ib.*, v. 80.)

Fy de l'avoir et richesse emmuree!
(E. Deschamps, *Ballades*, MXXIII, 23.)

Denne Regel gælder for en stor Del endnu i det 16de Aarhundrede:

Je rendrois mon desir et mon esprit content.
(Regnier, *Satires*, III, v. 188.)

La munificence et benignité divine (Rabelais, I, 88).

Mod denne Sprogbrug protesterer Malherbe. I Anledning af Vers som:

Pour rendre mon désir et ma peine éternelle.
(Desportes.)

Avec un seul Belleau tu peux voir enterré
Phébus, Amour, Mercure et la plus belle grâce.
(Remy Belleau.)

kritiserer han stærkt *éternelle* og *enterré* og forlanger *enterrés* og dadler Anvendelsen af *éternelle*, der kun kan referere sig til *la peine*¹⁾. Malherbe's Regler, der i alt væsentligt svarer til den moderne Sprogbrug, trængte dog ikke lige strax igennem. Vaugelas drøfter dem i en yderst omstændelig Note (*Remarques*, I, 163), af hvilken man ser, at den gamle Sprogbrug, som man teoretisk forkaster, endnu staar ved Magt. Spørgsmaalet er, om det er rigtigt at sige: *Ce peuple a le cœur et la bouche ouverte à vos louanges?* Vaugelas svarer, at rent teoretisk set bør det hedde *ouverts*, »selon la Grammaire latine qui en use ainsi«; men samtidig gør han opmærksom paa, at »l'oreille a de la peine à s'y accommoder«, og han foretrækker *ouverte*, for saaledes siger Folk i Almindelighed, og det maa være det afgørende (smlg.

¹⁾ F. Brunot, *La doctrine de Malherbe*. Paris, 1891.

Gr. hist., I, § 62). Paa samme Maade godkender han *les pieds et la tête nuë*, derimod forlanger han: *Le mary et la femme sont importuns*; ligesaa: *Le travail, la conduite, et la fortune joints ensemble* (smlg. *Remarques*, II, 91). Adjektivets Overensstemmelse med det sidste Substantiv findes ikke sjælden i det klassiske Sprog:

Votre fils a la fièvre, ou jambe, ou bras cassé.

(Molière, *Dépit amoureux* v. 666.)

Consacrer ces trois jours et ces trois nuits entières.

(Racine, *Athalie*, I, v. 196.)

41. ET SUBSTANTIV OG FLERE ADJEKTIVER. Naar det samme Substantiv skal gentages i to eller flere paa hinanden følgende Led, kan det for at undgaa Monotoni, sættes én Gang og da i Flertal. Altsaa i Stedet for at sige *la flotte anglaise et la flotte française*, kan man sige *les flottes anglaise et française*. Paa samme Maade har man *les pouvoirs spirituel et temporel, les républiques batave, cisalpine et ligurienne*. Adjektiverne kan ogsaa staa foran Substantivet som i *les douzième et treizième siècles*.

ANMÆRKNING. I enkelte Tilfælde vakler Sprogbrugen. Medens man ganske utvivlsomt vil sige *les langues française et espagnole, les civilisations latine et scandinave*, kan man ogsaa træffe *la civilisation grecque et latine*. Korrekttest vilde det utvivlsomt være at sige *la civilisation grecque et la latine*, men man undlader at gentage Artiklen, idet man betragter *grecque et latine* som Betegnelse for den samme Kultur (smlg. *la civilisation forte et admirable des Romains*). Man træffer paa samme Maade *l'antiquité grecque et romaine, la liberté civile et religieuse*.

2. Særlige Tilfælde.

42. ADJEKTIV SOM ATTRIBUT. Her skal undersøges en Række Adjektiver og adjektivisk anvendte Participier, som frembyder særlige Kongruensforhold, idet de i det moderne Sprog lades uforandrede foran et Substantiv, men bøjes, naar de følger efter. I det ældre Sprog fandtes ikke denne Ejendommelighed, da Adjektivet bøjedes uden Hensyn til Ordstillingen. De paagældende Adjektiver er *demi, nu, feu, plein, haut, sauf*.

43. Demi. I det moderne Sprog lades *demi* uforandret foran et Substantiv (og Adjektiv), men bøjes i Køn, naar det følger efter. Man siger saaledes *une demi-tasse, une demi-heure, les demi-dieux*,

les demi-mesures (des nations demi-barbares); men une heure et demie, une aune et demie.

Om dette Forholds historiske Udvikling mærkes følgende:

1° I det ældre Sprog og endnu langt op i det 17de Aarhundrede bøjedes *demi* ogsaa, naar det stod foran Substantivet. Exempler:

N'ot pas demie liwe alé.

(Marie de France, *Yonec*, v. 448.)

Plus de demie liue un pas.

(*Chevalier au lion*, v. 2958.)

Il ne s'en fault que demie-aulne.

(*Farce de Patelin*, v. 264.)

Je m'en deffendi plus de demie nuit (*Quinze joyes de mariage*, p. p. Tulou, p. 184).

Demye douzeine d'hespaignolz (Rabelais, *Gargantua*, I, 2).

Les biensfaits qu'on reçoit avec vsure grande,

Ie ne puis toutefois les rendre que demis

Car de les rendre entiers il ne m'est pas permis.

(Garnier, *Bradamante*, v. 1533.)

Je l'ai étudié une bonne grosse demie-heure (Molière, *M. de Pourceaugnac*, I, sc. 4).

Il n'avait plus qu'une demie-heure de temps (Racine, *Lettres* VI, 443).

Ne vous contentez pas de quelques aumônes, ni de quelque demie-restitution (Bossuet, *Haine de la vérité*).

2° Før den klassiske Tid finder man kun ganske enkelte Exempler paa, at *demi* lades uforandret foran et Substantiv:

Demi Espagne vus voelt en fiu duner.

(*Roland*, v. 432.)

Demi Espagne vus durrat il en fiet.

(*Roland*, v. 472.)

Ains eussies ale bien demi liue a pie.

(*Gui de Bourgogne*, v. 3129.)

Malherbe bøjer regelmæssig *demi* i alle Stillinger; han skriver: Le roi..... arriva demie heure après que le sermon fut commencé (III, 153). Ma vengeance ne sera que demie (III, 175). I et eneste

Tilfælde lader han dog *demi* uforandret: Ces marauds, qui n'étaient que demi-hommes (I, 433).

3° Vaugelas (*Remarques*, II, 56) kræver, at man skal sige *une demi-douzaine*, men *une douzaine et demie*; men denne Regel bliver først almindelig antaget i Slutningen af det 17de Aarhundrede. I det moderne Skriftsprog overholdes den absolut, selv i de Tilfælde, hvor der foreligger Ellipse af Substantivet som i følgende Exempel: Thérèse. Je suis arrivée ce matin au château, et c'est la troisième gaffe que je commets. — B. Celle-ci ne compte que pour une demi. (Kistemaekers, *La Flambée*, I, sc. 2).

ANMÆRKNING. I Italiensk har Kongruensforholdene ved *mezzo* tildels udviklet sig i modsat Retning, idet man har *mezza lira*, *mezzi litri*, *mezzo bugie*, men *una lira e mezzo*, *sono le sei e mezzo*. I det talte Sprog derimod høres *una lira e mezza*.

44. Nu. — Kongruensforholdene ved dette Adjektiv er i det væsentlige som ved *demi*, dog med den Forskel, at *nu* bøjes ogsaa foran et Substantiv, naar den bestemte Artikel gaar i Forvejen. Man siger saaledes *aller nu-pieds*, *nu-tête*, *nu-jambes*. Men *ils ont les pieds nus*, *la tête nue*, *les jambes nues*; og desuden *la nue propriété*. Om dette Forholds historiske Udvikling mærkes følgende:

1° I det ældre Sprog bøjedes *nu* regelmæssig, ogsaa foran et Substantiv. Ex.:

Espines que l'um ne pot nue main esracier (*Livre des Rois*, p. 211).

A nus genous sus terre souvent s'agenoillait (*Berte aus grans piés*, v. 750).

Tous nuds en leurs linges robes, nuds chefs et nuds pieds (Froissart, II, 2, 153).

Mais nus piedz me deschausseray (Gringore, *Œuvres*, II, 157).

Sortir en la rue nue teste (Calvin, *Institutions*, p. 969).

Saaledes endnu undertiden i det 17de og Begyndelsen af det 18de Aarhundrede: Madame de Guitaut était nues jambes (Mme de Sévigné). Elle monta seule et nus pieds sur l'échelle (*ead.*). Je suis nue tête (Marivaux, *Marianne*, 3e part.).

2° De moderne Regler stammer fra det 17de Aarhundrede. Malherbe bemærker: »On dit nue tête et par élision nu tête; nues jambes, et par élision, nu jambes; et nus pieds, non nud pieds« (IV, 384). Vaugelas kræver *nu-pieds* (*Remarques*, I, 144).

ANMÆRKNING. Den juridiske Betegnelse *nu propriétaire* skrives af mange *nu-proétaire*, hvortil Flertalsformen *nu-propriétaires*. Herimod protesterer Littré: «Il faut écrire *nu propriétaire* sans trait d'union, puisqu'on écrit *nue propriété*; et dès lors *nu* doit s'accorder: les *nus propriétaires*, une *nue propriétaire*». Littré har ganske sikkert Uret. Fordi man siger *une nue propriété* følger deraf ingeniunde, at man ogsaa skal sige *une nue propriétaire*; tværtimod; de to Udtryk er, hvad Oprindelsen angaar, helt forskellige. I Forbindelsen *nue propriété* har vi den sædvanlige Sidestilling af et Substantiv og et Adjektiv, og Adjektivet har her sin almindelige Betydning: den nøgne Ejendom eller Kapital (d. v. s. Ejendommen uden den deraf flydende Indtægt, Renter, Afgifter o. s. v.). Helt anderledes er Forholdet imidlertid ved *nue propriétaire*, der ikke kan opfattes som en tilsvarende Sammenstilling af *nue* og *propriétaire*, da *nue* her ikke vilde give nogensomhelst Mening (det drejer sig ikke om en nøgen Ejerinde, men om Ejerinden af en nøgen Kapital). Udtrykket maa forstaas som en Afledning af det som en Helhed betragtede Udtryk *nue-propriété*. Derfor burde man korrekt skrive *un nu-proétaire* (smlg. *franc-comtois* af *Franche-Comté*) og *une nu-proétaire*, *des nu-propriétaires*. Om det her foreliggende Fænomen henviser jeg til *Gr. hist.*, IV, § 71 og III, § 41—44.

45. Feu. — Den moderne Sprogbrug kræver, at man skriver *la feue reine*, *les feus princes*, men derimod *feu la reine*, *feu mes sœurs*. Denne i og for sig urimelige Regel skriver sig fra det 17de Aarhundrede. Vaugelas (*Remarques*, II, 394) protesterer bestemt imod, at man skriver *feue ma mère* og kræver *feu ma mère*, idet han tilføjer, at *feu* »est un mot indéclinable qui n'a ny genre ny nombre«. Vaugelas er her lidt for absolut i sin Udtalelse, og hans Regel bliver ikke almindelig antaget. Madame de Maintenon skriver endnu *feue Madame la Maréchale*. Reglerne om, naar *feu* skal lades ubøjet, bliver først almindelig antagne i det 18de Aarhundrede og optages i 4de Udgave af Akademiets Ordbog fra 1762. Grunden til at *feu* i visse Stillinger betragtedes som et Ord, der bør forblive uforanderligt, er delvis at søge i en falsk Etymologi. Man opfattede *feu*, der ogsaa udtaltes *fu* (*Gr. hist.*, I, § 302), som en Afledning af det latinske *fuit* (smlg. *it. fù* i *fù mio padre*), og man gik saa vidt, at man baade i det 16de og 17de Aarhundrede stavede Ordet *fut*; se et Vers af Marot, der citeres af Littré, og Vaugelas' Bemærkning.

46. Plein er uforanderligt i Talemaader som *avoir du vin plein sa cave*, *avoir de l'argent plein ses poches*, *avoir des larmes plein les yeux* o. s. v. Exempler: *J'avais des fleurs plein mes corbeilles* (V. Hugo, *Chants du Crépuscule*). *C'est là qu'il passait sa vie, étendu de tout son long, silencieux, immobile, des fourmis rouges*

plein sa barbe (A. Daudet, *La Figue et le Paresseux*). Quant à P'tit Bonhomme, il rapportait de là plein sa tête de souvenirs (J. Verne, *P'tit Bonhomme*). Il y avait de la poudre plein les caveaux (P. Bourget, *La Duchesse bleue*). On dirait, madame, à vous entendre, que vous avez des gendres plein vos poches (H. Becque, *Les Corbeaux*). Her maa ogsaa anføres et Udtryk fra Marinesproget, Kaptajnens Raab til Rorgængerens: *Plein la voile!* (Hold fuldt Sejl!).

Littré betragter *plein* i Forbindelsen *plein sa cave* som en Præposition. Hvad dermed kan menes, er mig ikke ganske klart. Skulde Littré i de omtalte Forbindelser forstaa *plein* som enstydigt med *dans* og deraf aflede Ordets præpositionelle Værdi? Det vilde dog være en noget mærkelig Opfattelse. *Plein* er naturligvis et rent Adjektiv, og dets Uforanderlighed maa skyldes Ordstillingen (smlg. § 9). Man maa oprindeligt have sagt *avoir du vin pleine sa cave*.

Dette, synes jeg, fremgaar med Sikkerhed af Exempler som følgende:

Vous n'iriés point à Miekes pour d'or plaine une tour.

(*Bastart de Bouillon*, v. 2268.)

Pleine sa hanste l'abat mort des arçuns.

(*Roland*, v. 1533.)

Imidlertid er *plein*, naar det sættes i Spidsen af hele Forbindelsen, allerede i Middelalderen blevet løsrevet fra det efterfølgende Substantiv, og som isoleret Sætningsled er det ladet ubøjeligt¹⁾:

Pour plain d'or cele haute tour.

(*Cléomadès*, v. 3834.)

Pour tout plain d'or ceste maison.

(*ib.*, v. 8007.)

.....pour d'or plain une tour.

(*Baudouin de Sebourc*, I, 240.)

Yderst mærkeligt er følgende Exempel, der viser, hvor stærk Tendensen var til at lade *plein* ubøjeligt:

La mestresse la coupe prent

Clarisse plain de vin la tent.

(*Richars li biaux*, v. 280.)

¹⁾ A. Toblers Bemærkninger herom resumeres af A. Scheler i hans Udgave af *Li Bastars de Bouillon* (Bruxelles, 1877), p. 270, v. 2268.

ANMÆRKNING. Man behøver ikke altid som i de anførte, moderne Exempler at sætte det uforanderlige *plein* foran et Bestemmelsesord efterfulgt af et Substantiv. Sprogbrugen tillader ogsaa andre Konstruktioner, hvor *plein* følger efter Bestemmelsesordet og bøjes. Ex.: Aussitôt que tout le monde fut couché, je sortis les noix de ma poche et, la tête sous les draps, j'en pris ma pleine bouche (Marguerite Audoux, *Marie Claire*, p. 22). Smlg.: Il me semblait que j'en aurais mangé un plein sac (*ib.*, p. 21).

47. Haut lades uforandret i enkelte staaende Forbindelser foran Substantivet. Man siger i Ridesproget *mener un cheval haut la main, tenir haut les rênes*. Jeg formoder, at der her foreligger imperativiske Udraab, der som Helheder er indgaaet i de anførte Talemaader. Sikkert er det, at man i det ældre Sprog træffer flere Kommandoord, indledede med et uforanderligt, adverbielt *haut*. Fra Marinesproget kendes *Haut la barre!* Fra Militærsproget *Haut le bois!* og *Haut le bras!* Man har sikkert ogsaa haft *Haut les bras!* (smlg. Engelsk: *hands up!*) at dømme efter Talemaaden *faire haut les bras*, der forekommer hos Sully (se Littré). Paa lignende Maade har man rimeligvis i Rideskolen kommanderet *Haut la main!*

For denne Forklaring taler muligvis ogsaa den løsrevne Anvendelse af *haut la main*, som forekommer i følgende Exempler: Vous l'auriez guéri haut la main (*M. de Pourceaugnac*, II, sc. 1). Vous gagneriez votre procès haut la main (Voltaire, *Dialogues*, II). Hvad *tenir haut les rênes* angaar, behøver man ikke her at tænke sig et Kommandoord som Udgangspunkt; *haut* er her normalt Adverbium som i *être haut perché*; som parallel Talemaade kan anføres *porter haut la tête* (smlg. *haut les cœurs*, der gengiver det latinske *sursum corda*). Hvis *haut* følger efter Substantivet, bøjes det naturligvis: *faire obéir la main haute*.

48. Sauf. — Dette Ord er i det moderne Sprog dels et Adjektiv: *l'honneur est sauf, ils sont revenus sains et saufs, les prisonniers ont eu la vie sauve*; dels en Præposition: *sauf votre respect; tout le monde le sait sauf sa femme; il a tout vendu sauf sa bibliothèque*. Præpositionen *sauf* er af moderne Oprindelse; den er i Virkeligheden kun det immobiliserede Adjektiv *sauf* (s a l v u m). Der er oprindeligen ingen Forskel paa *sauf le respect* og *le respect sauf*, og Ordet bøjedes foran Substantivet ligesaavel som efter Substantivet; man sagde uden Forskel *sauve la vie* og *la vie sauve*. Exempler:

Quittement aler s'en poreient

Salvs lur membres et salvs lur cors.

(*Roman de Rou*, v. 9500.)

Sire, là furent trois jours; et au quart se rendirent, sauves lor vies et lor membres et lor avoirs (Villehardouin, § 621). Et quant il vint là, si li fu renduz salves les vies à cels qui dedenz estoient (*ib.*, § 249). Et li distrent que il li randroient la cité et totes les lor choses sals lor cors, en sa merci (*ib.*, § 80).

Endnu i det 16de Aarhundrede var *sauf* ikke helt blevet til Præposition, da det undertiden bøjedes foran Substantivet. Man finder saaledes *saulve l'honneur*¹⁾ hos Rabelais. Ex.: Les truyes en leur gesine, saulve l'honneur de toute la compagnie (IV, chap. 7). Montaigne vakler mellem den gamle og den ny Konstruktion. Han skriver: *Sauve ma conscience* og et andet Sted: *Sauf sa femme et ses enfants* (se Littré).

49. Forskellige participes passés i adjektivisk Anvendelse bøjes i moderne Fransk kun, naar de følger efter Substantivet; derimod forbliver de uforandrede, naar de gaar foran Substantivet, i hvilken Stilling flere af dem i Virkeligheden fungerer som en Slags Præpositioner. Disse Kongruensforhold findes ved følgende Participier:

1° *Approuvé, attendu, entendu, excepté, passé, supposé, vu.* Det hedder saaledes: *approuvé l'écriture ci-dessus, attendu son infirmité, entendu toutes les parties, excepté les ministres, passé telle époque, passé dix heures, supposé son innocence, vu les ordonnances précitées, vu les raisons et allégations de part et d'autre, vu par la cour les pièces mentionnées, vu sa faiblesse.* Men: *les parties entendues, les ministres exceptés, telle époque passée, dix heures passées, son innocence supposée* (saavel *attendu* som *vu* synes sjælden at anvendes efter Substantivet). I tidligere Tid bragtes disse Kongruensforhold ogsaa til Anvendelse ved *compté, ouï, réservé.*

2° *Ci-annexé, compris, y compris, non compris, ci-inclus, ci-joint.* Man skriver: *Ci-annexé la facture, il a dix mille francs de revenu y compris sa pension et non compris la maison où il loge, ci-inclus une note détaillée, ci-joint copie du contrat.* Angaaende *ci-inclus* og *ci-joint* maa det mærkes, at Participiet kan bøjes, naar den bestemte Artikel gaar foran Substantivet. Man skriver saaledes: *Vous trouverez ci-incluse la copie du contrat,* men ogsaa *ci-inclus la copie du contrat.* Littré tillader endogsaa: *Ci-jointe une copie de l'acte.* Hvis Forbindelserne *ci-joint* og *ci-inclus* indleder Sætningen, er de ufor-

¹⁾ Man maa vel erindre, at *honneur* var Hunkøn endnu i det 16de Aarhundrede; se *Gr. hist.*, III, § 691.

anderlige: *Ci-joint la quittance de l'envoi*. De anførte Participier bøjes efter Substantivet: *la copie ci-jointe, la quittance ci-incluse* o. s. v.

50. De omtalte Kongruensforhold fandtes ikke i det ældre Sprog, som det vil fremgaa af de efterfølgende Exempler, der tillige har til Opgave at vise, hvor langt Adjektivets Uforanderlighed kan følges tilbage i Tiden.

1° *Attendu*. — Ordet optræder ubøjeligt allerede i det 15de Aarhundrede: Mais, attendu la dignité et celui à qui vous estes (*Petit Jehan de Saintré* p. p. J. M. Guichard, p. 256). Attendu l'adresse et hardiesse de toutes les deux parties (Noël du Fail).

2° *Compté*. — A. Mercier¹⁾ anfører et Exempel paa dette Ords Uforanderlighed foran Substantivet i det 15de Aarhundrede: XVI jours ouvragers et continuez entre la Toussains et Pâques, non conté les jours des délivrances.

3° *Excepté*. — Ex.: Exceptées les forteresses (Froissart; se Littré). Tous les autres bateaux perirent, exceptée la nacelle où estoient ces deux petits enfans (Amyot; se Littré). Exceptez Spadassin, Merdaille et Menuail (Rabelais, I, chap. 51). Exceptez les Almirodes (*id.*, II, chap. 32). Participiet lades dog uforandret allerede i det 15de Aarhundrede. Ex.: Excepté les differances des faisseaulx dessus nommez (*Le saint voyage de Jérusalem du Seigneur d'Anglure* p. p. F. Bonnardot et A. Longnon, Paris, 1878, § 174). Til Sammenligning skal jeg minde om, at der i Vulgærlatin existerede en Præposition *excepto*, der i Almindelighed styrede Akkusativ (smlg. *Gr. hist.*, II, § 230). Ex.: Excepto operas et mercedes medici (*Edictus Rothari*. Ed. F. Bluhme. Hannover, 1869, § 78). Excepto pater aut frater (*ib.*, § 195). Excepto gahagium regis (*ib.*, § 320). Excepto illos (*ib.*, § 360). Excepto tectoras (*Liutprandi leges*, § 92).

4° *Ouï*. — Ex.: Et, au surplus, ouy les mediciens Tous opinans que le long Soupper nuyst (Jacob, *Recueil de farces, soties et moralités*, p. 434).

5° *Passé*. — Ex.: Passée la mer Picrocholine (Rabelais, I, chap. 33). Passez deux cents quatorze ans (*id.*, II, chap. 7).

6° *Réservé*. — Ordet optræder ubøjet foran et Substantiv allerede i Slutningen af det 14de Aarhundrede: Réservé leurs armures, chevaulx, charroy et sommiers, femmes et varlets (Froissart; se K.

¹⁾ *Histoire des Participes français*. Paris, 1879. P. 99.

Bartsch, *Chrestomathie*³, p. 427, l. 40). Réservé tous vrais habillemens de guerre (*Cent nouvelles nouvelles*, I, 74). Endnu Vaugelas opstiller som Regel (*Remarques*, II, 348), at man skal sige *reservé cent personnes* og ikke *reservées cent personnes*.

7° *Supposé*. — Ex.: Souposées les choses qui sont à souposer (Henri de Mondeville).

8° *Vu*. — Ex.: Vue votre vie vertueuse (*Mystère de la Passion*; se K. Bartsch, *Chrestomathie*³, p. 478, v. 32). Ordets Uforanderlighed kan dokumenteres i det 15de Aarhundrede: Veu les ennemis (Comines; se K. Bartsch, *loc. cit.*; p. 490, l. 19). Veu la grant perte (*Gilion de Trasignyes*, p. p. O. L. B. Wolff, p. 112, col. 1). Veu la grant diligence qu'on a fait de le quérir (*Cent nouvelles nouvelles*, I, 64). Endnu hos Malherbe vakler Sprogbrugen. Han skriver: Vu la parvité de la somme (*Œuvres complètes*, I, 340). Vu la petitesse de mon mérite (*ib.*, IV, 134). Men undertiden lader han Ordet bøjes: Vue la dispute qu'il prétendoit (*ib.*, III, 456).

51. Hormis. — Denne Præposition er en Sammensætning af *hors* (*foris*) og *mis* (*missus*); den har udviklet sig paa samme Maade som de i de foregaaende Paragraffer omtalte Ord. Man har først sagt: *hors mise sa maison*, derefter *hors mis sa maison* og endelig *hormis sa maison*. Herefter nogle ældre Exempler til nærmere Oplysning: Hors mise la clameur de propriété (*Livre des mestiers*, 9). Il n'avoit jamais aymé femme, hors mise la sienne (*Heptaméron*, II, 25). Ors mis la couronne que le roy Jehan luy donna (*Jehan de Paris*, p. 116). Hors mis la reparation de dessoubz le nez (Rabelais, II, chap. 17).

52. Jeg skal herefter nærmere omtale nogle Adjektiver (og Pronominer), som indgaar i nær Forbindelse med en Præposition og bliver ubøjelige. De Ord, det her drejer sig om, er *tout*, *pur*, *son*, *mi*, *es*.

53. Tout findes i Forbindelse med Præpositionerne *a*, *o*, *par*.

1° *Atout* (eller *a tout*) er en Præposition, der i Almindelighed betyder »med« og anvendes langt op i Renæssancetiden. Ex.: Atot sa gent qu'il ot o lui menee (*Les Narbonnais*, v. 3927). En mi le champ chaï a tot l'escu (*ib.*, v. 4800). A tout mon drap soubz son esselle (*Farce de Pathelin*, v. 847). Les plus jeunes vont a la chasse des bestes, a tout des arcs (Montaigne, *Essais*, I, chap. 30).

Oprindelig var Pronominet knyttet til det følgende Substantiv og tjente som en Slags Forstærkning; man sagde *a mon escu* eller kraftigere *a tot mon escu*. Ret tidlig, allerede i det 13de Aarhundrede, blev *tot* delvis løsrevet fra Substantivet og knyttet til *a*: *atot mon escu*. I denne nye Forbindelse lades *tot* ubøjeligt: *atot sa gent*, og samtidig mister det sin oprindelige Betydning, og *atot* bliver enstydigt med *à* (= *avec*). Hos Villehardouin findes samtidig den gamle og den nye Sprogbrug repræsenteret. Man træffer saaledes *tot* bøjet i en Række Exempler: *A toz dis mil homes* (§ 93), *a totes lor armes* (§ 135), *a tote så fame* (§ 300). Dette sidste Exempel viser iøvrigt tilstrækkelig, at vi allerede her, til Trods for Ordets Bøjning, staar overfor en Nydannelse, forsaavidt *tot* ganske har mistet sin oprindelige Betydning. Men Villehardouin kender ogsaa den fuldt færdige Præposition: *Atot cinquante chevaliers* (§ 411). Undertiden anvender han de to Konstruktioner ved Siden af hinanden: *Atot lor proies et à toz lor chars* (§ 446). I den følgende Tid generaliseres det ubøjelige *atot*; men den stadig levende Bevidsthed om den oprindelige Betydning af Ordets sidste Led medfører, at Forfatterne sporadisk tillader sig at bøje det. Ex.: *Tant exploita li rois engles a toute son grant host* (Froissart, *Chronique*, I, 107). *Puis s'en vinrent a toute leur gagne a Harefleur* (Juvénal des Ursins, *Histoire de Charles VI*). I A. de Montaiglons Udgave af *L'amant rendu cordelier* (Paris, 1881) læses: *Dès le fin matin y alloye Atout une nouvelle cotte* (v. 484), men Manuskriptet H giver Læsemaaden *atoute*.

2° *O-tot* har samme Betydning som *atot*, men synes at forekomme mindre hyppig. De følgende Exempler viser, at Bøjningsforholdene er de samme som ved *atot*: *Si bian solier o-toz les estres* (*Guillaume de Dole*, v. 1373). *Anquenuit o-tot la viële* (*ib.*, v. 1560). *Qu'il i morra o tot sa honte* (*ib.*, v. 5528). *La est Artus o tot sa gent* (*Bérout, Tristan*, v. 3601).

3° *Par tot* synes at forholde sig paa samme Maade. Jeg tør dog ikke udtale mig nærmere, da jeg kun har et Par ret sene Exempler; jeg anfører dem uden Kommentar: *Nous le querons par tout la ville* (A. Greban, *Mystère de la Passion*, v. 9319). *Je l'estrainderay de si pres Que le sang en sauldra après Par tous les jointures des mains* (*ib.*, v. 18654).

Man lægge Mærke til, at Kopisten det sidste Sted har sat *tout* i Flertal. Anvendelsen af *par tout* for *par* har været ham paafaldende, og han har da søgt at bringe Ordet i Overensstemmelse med det

følgende Substantiv, saa godt det lod sig gøre; han har sat det i Flertal, men Versemaalet har forhindret ham i ogsaa at sætte det i Hunkøn.

54. Pur findes i Forbindelse med Præpositionerne *à* og *en*.

1° *Empur* fungerede i middelalderligt Fransk som Præposition; hvad Betydningen angaar, er *empur* nærmest at betragte som en Forstærkning af det enkelte *en*; det forekommer hyppig i Forbindelsen *empur le cors*, uden Overtøj (»n'ayant que les vêtements de dessous«). Ex.:¹⁾ An pur sa gonelle (Bartsch, *Romanzen und Pastourellen*, II). Et cez contesses en samiz, Et en draz d'or emperials, Empur lor biax cors sanz mantiaus (*Guillaume de Dole*, v. 202). Les dames et les compaignons L'empereur s'en issent hors, Main à main em pur lor biau cors (*ib.*, v. 506). Empur les chiés et desliies, Mult erent bien apareillies De riches draps ouvrés de soie (*Guillaume de Palerme*, v. 7077). Il estoit toz nus empur sa chemise et ses braies sans plus (*Nouvelles françaises du XIIIe siècle*, p. 178). Et me metterai volentiers en pur ma chemise, a nu chief et a nus pies (Froissart, p. p. Luce, IV, 59). Si les emmenerent, en pur leurs pourpains (Monstrelet, *Chronique*, II, 211).

Oprindelig krævedes der Kongruens. *Empur (en pur) sa chemise* er en senere Udvikling af *en pure sa chemise*, hvad følgende Exempler viser: Trovai pastorele, Et ot de foille chapel, Em pure gonele (Bartsch, *Romanzen und Pastourellen*, III, 40, 6). Atant evous ses mortels anemis En pures braies et en sollers petis (*Aubery le Bourgoing*). O lui couchrai en pure ma cemise (*Anseis*). Si remest en pure le cote (Robert de Clari).

Bøjning af *pur* findes endnu i det 15de Aarhundrede. Godefroy anfører følgende Exempel fra Monstrelet: Les ungs furent amenez à Paris les testes nues, en purs leurs pourpointaulx.

2° *A pur* forekommer for Ex. i »Aucassin et Nicolette«: Si gist a pur l'estrain (24, 56).

55. Son (lat. *summum*) smelter sammen med enkelte Præpositioner og danner et ubøjeligt Hele. Følgende Forbindelser mærkes:

1° *En son* fungerede hyppig som Præposition og forbandtes undertiden med *de* eller *par*:

En sum ces maz e en ces haltes vernes.

(*Roland*, v. 2632.)

¹⁾ Flere af dem er laant fra F. Godefroy, *Dictionnaire de l'ancienne langue française*, VI, 467—68.

En sum sa tur muntée est Bramimunde.

(*ib.*, v. 3636.)

Quant en sum le mur les choisirent.

(*Guerre sainte*, v. 748.)

Par en sum le col de sa bête.

(*ib.*, v. 10073.)

D'en sum del munt un flume sort.

(Benoît, *Ducs de Normandie*, I, 319.)

2° *De son*, en forholdsvis sjælden Forbindelse; findes ikke hos Godefroy:

De sum les murs meinte fiee.

(*Guerre sainte*, v. 3254.)

Man har hævdet, at *son* i de anførte Forbindelser ikke er et Adjektiv, men et Substantiv. Dette forekommer mig mindre sandsynligt. Man træffer i Oldfransk hyppig en Forbindelse som *en son de la tour* (se Godefroy); her er det klart at *son* er et Substantiv; men Forholdet maa være anderledes i Forbindelsen *en son la tour*, da en Genitiv udtrykt alene ved Afhængighedskasus kun forekommer ved levende Væsner (*li filz le rei*). Man kan paa den anden Side indvende, at hvis virkelig *son* oprindelig er et Adjektiv, er det mærkeligt, at det aldrig bøjes, at man ikke finder *en some la tor*. G. Paris har dog ment at kunne eftervise et Exempel paa Kongruens, men det fremkommer rigtignok kun ved en Textrettelse. I »Pèlerinage de Charlemagne« læses:

En sumet cele tur, sur cel piler de marbre.

(v. 607.)

Begyndelsen af Verset er utvivlsomt forvansket. G. Paris bemærker, at Stedet »admet une omission de la préposition *de* qui n'est point permise. Il faut lire: *en some cele tor* (= *in summa turri*)«¹⁾. G. Paris er senere vendt tilbage til Spørgsmaalet²⁾ og har stadig hævdet sin oprindelige Opfattelse.

56. *Mi* (lat. *medium*) anvendes i de præpositionelle Forbindelser *ami*, *enmi* og *parmi*. Man sagde *ami le bois*, *enmi le champ*, *enmi le tens*, *enmi le munde*, *parmi la forest*, *parmi la lande*, *parmi le feu*, *parmi le peril*.

¹⁾ *Romania*, XIII, 206, Noté.

²⁾ *L'Estoire de la Guerre Sainte* p. p. G. Paris. Paris, 1897. P. XLIX.

Sammensmeltningen af de to Ord til en Helhed maa være sket meget tidlig, rimeligvis i en før-litterær Tid, i ethvert Tilfælde synes man ikke i oldfranske Texter at kunne eftervise Exempler paa, at *mi* bøjes i de anførte Forbindelser; det hedder altid *enmi la veie*, *parmi la forest* aldrig *enmie la veie*, *parmie la forest*. Allerede i »Roland« læses:

Se trois Rollant, le prud, en mi ma veie.

(v. 986.)

57. Es (lat. ipse). Dette Pronomen anvendes hyppig i Forbindelsen *en es l'ore* (se Godefroy). Korrekt vilde det hedde *en esse l'ore* (in ipsa illa hora), men Hunkønsformen forekommer yderst sjældent (se *Gr. hist.*, II, § 552). Her foreligger rimeligvis en Generalisering af Hankønsformen; *en es*, der nærmest er at forstaa som en Forstærkelse af *en*, kan være overført fra Forbindelser som *en es le pas*, *en es cel an*. Et tilsvarende Fænomen kan eftervises i Italiensk, hvor man siger *lunghezzo la riva*, *sopr'esso la tavola* o. s. v. Jeg anfører følgende Vers fra G. Berchet's bekendte Digt »Giulia«:

Son servi a una gente di strania favella,
Sotesso le verghe chiamati a stentar.

58. Sluttelig skal anføres forskellige Tilfælde, hvor Kongruens mellem Adjektiv og Substantiv mangler helt eller delvis.

1° *Chic* bøjes i Flertal, men har i Almindelighed ingen særlig Hunkønsform. Man skriver *une femme chic*, *une plage chic*, *une chic petite fille*; men *des officiers chics*, *des gens chics*, *des relations chics*. I »Revue de Philologie Française« (XXVII, 217) har A. Jourjon anført et Citat af en Roman af Balzac »La Rabouilleuse«, hvor Ordet forekommer i Hunkøn: »S'il faut en juger sur l'échantillon de ta boule, elle doit être peu chique«. *Chic* er oprindeligt et Argot-Ord. Det er en Afkortning af *chicane* (smlg. *Gr. hist.*, I, § 522, 2°) og betyder fra først af det samme som dette Ord: Lovtrækkeri, Kneb, Fif; man sagde saaledes *entendre le chic* (se Littré), hvilket nærmest betyder: at være en rigtig Lurendrejer. Ordet er tidlig blevet optaget i Kunstnernes Argot. Hos Du Lorens, der skriver omkring 1620, findes følgende Vers:

J'use de mots de l'art, je mets en marge hic;
J'espère avec le temps que j'entendrai le chic.

I moderne Kunstnerargot betyder det omtrent Behændighed¹⁾ og benyttes særlig i Forbindelsen *faire de chic*, at tegne eller male uden Model, efter Hukommelsen eller efter Inspiration. Fra Kunsternes Verden er Ordet trængt ud til andre Lag af Befolkningen, og i Midten af forrige Aarhundrede sagde man *il a du chic* om en Mand, der var behændig og forstod at klare sig (se Littré). Ordet anvendtes derefter ogsaa specielt om Klæder, der »kan klare sig« ved et elegant, flot eller opsigtsvækkende Snit: *cette toilette a du chic; ce chapeau a du chic*; i denne Betydning blev det hurtig optaget i Halvverdenens og Levemændenes Sprog, hvorfra det snart fandt Vej til alle Samfundslag, saa at det nu maa betragtes som et Ord tilhørende det fælles Rigssprog. Og fra Frankrig er det forlængst ligesom f. Ex. *élégant, charmant, gracieux, gentil, chevaleresque* o. s. v. vandret udenfor Landets Grænser og optaget i det internationale Sprogstof. Allerede i 1853 skrev Nestor Roqueplan om vort Ord: »Il absorbe à lui seul une foule de sens. Ce qu'on nommait le goût, la distinction, le comme il faut, la *fashion*, la mode, l'élégance, se fondent dans le chic«. (*Parisine*). Altsaa, Ordet er oprindelig et Substantiv, der er blevet anvendt som Adjektiv (smlg. § 75), og det er derfor naturligt, at det lades uforandret. Den moderne Flertalsform skyldes utvivlsomt den stadig tiltagende Anvendelse af Ordet som Adjektiv; at der ikke er opstaaet nogen almindelig brugt Hunkønsform, beror maaske paa den Omstændighed, at en saadan vilde falde sammen med Substantivet *chique*, hvilket man af eufemistiske Hensyn har villet undgaa.

2° F e m e l l e. Dette Ord er oprindelig Substantiv; det anvendes nu adjektivisk især ved Dyrenavne og Plantenavne af begge Køn; man siger saaledes ikke blot *une panthère femelle*, men ogsaa *un éléphant femelle, un palmier femelle*. Nogen særlig Hankønsform er ikke blevet dannet, hvorimod Flertal dannes regelmæssig: *Des panthères femelles, des éléphants femelles, des palmiers femelles*. Cyrano de Bergerac har dannet Hankønsformen *femel*, som han anvender i Forbindelsen *le sexe femel* (*Gr. hist.*, II, § 443, Rem.), men denne Form er ikke trængt igennem.

3° P o s s i b l e. Littré (*Dictionnaire*, s. v. n° 1) gør opmærksom paa, at Ordet *possible* forbliver uforandret i Sætninger som: *Le moins d'erreurs possible; un conquérant..... exterminer le plus d'hom-*

¹⁾ A. Delvau, *Dictionnaire de la langue verte*. Nouvelle édition. P. 89.

mes possible. Hertil er at bemærke, at, da *possible* ikke hører til de 2 Substantiver i Flertal, er der i og for sig heller ingen Grund til at sætte det i Flertal. Ordet hører enten til det adverbielle *le moins*, *le plus*, eller man kan tænke sig, at her foreligger et elliptisk Udtryk: *le moins d'erreurs possible* er enten at forstaa som *le moins possible d'erreurs*, eller *le moins d'erreurs qu'il soit possible*. Der er nogle Tilfælde, hvor Anvendelsen af det uforanderlige *possible* kun kan forklares som elliptisk Sprogbrug; som f. Ex. i den af C. M. Robert (p. 127—28) anførte Sætning: *Je vous payerai aux échéances les plus courtes possible et par tous les moyens possibles*. I flere praktiske Grammatiker er der opstillet den Regel, at *possible*, naar det bruges til at forstærke en Superlativ, altid er uforanderligt. Denne Regel er dog sikkert formuleret i altfor stor Almindelighed. E. Baruël¹⁾ anfører følgende 2 Exempler: *Employez les meilleurs moyens possible. Je commettrai le moins de fautes possible*. Det sidste af disse Exempler er ganske korrekt og illustrerer Littrés Bemærkning; det første derimod forekommer mig tvivlsomt. Der findes ingen Forfatterhenviisning, hvorved det kunde kontrolleres og er muligvis et konstrueret Exempel. Jeg skal overfor det anføre følgende, hvor *possible* i en tilsvarende Anvendelse er bøjet: *Il a été question..... de se borner à leur donner les plus grandes vitesses possibles* (A. Rambaud, *Histoire de la Civilisation contemporaine en France*, p. 572).

4° *Soi-disant*. Denne Forbindelse er regelmæssig uforanderlig: *Un soi-disant ami, une soi-disant amie, des soi-disant amis*. Den indeholder en Rest af middelalderlig Sprogbrug, der tillod Anvendelsen af den betonedes Pronominalform foran Verbet: *Un soi-disant ami* er at forstaa som *un se disant (qui se dit) ami*. Det er interessant at lægge Mærke til, at *soi-disant* undertiden kan fungere som Adverbium i Forbindelse med et Adjektiv: *Des gants soi-disant suédois*. Det findes ogsaa adverbielt i Forbindelse med et Verbum. Hvad Ordets Uforanderlighed angaar, er den absolut i det moderne Sprog, hvor et Participe présent, der har bevaret sin verbale Funktion, overhovedet ikke bøjes: *Une femme chantant la Marseillaise, une femme se corrigeant elle-même, une femme se disant inspirée, une soi-disant jolie femme*. I det ældre Sprog, hvor Reglerne for Participiets Bøjning var forskellige fra dem, der nu gælder, ser man, at *soi-disant* kunde bøjes. Ex.: *Alors toutes les honnêtes femmes*

¹⁾ *Fransk Skolegrammatik for de højere Klasser. II. Syntaks eller Ordføjningslære*. København, 1891. P. 125, § 224.

ou soi-disantes abandonnèrent Ninon (Tallemant des Réaux, *Historiettes*, VII, 216).

59. I enkelte ganske særlige Tilfælde anvendes Hankøn for Hunkøn eller omvendt.

1° *Catherine le Grand*. Kejserinde Katharina II omtales paa Fransk som *la grande Catherine*; hendes officielle Benævnelse er *Catherine la Grande*. Ved Siden heraf finder man ogsaa *Catherine le Grand*. Charles de Larivière har i 1895 udgivet en Bog, der hedder »Catherine le Grand d'après sa correspondance«. Der foreligger her uden Tvivl en Generalisering af et ikke sjælden Epitheton ved Navne paa historisk berømte Mænd. Man siger *Alexandre le Grand*, *Pierre le Grand*, *Napoléon le Grand*, o. s. v. Kejserinde Katharina er sikkert den eneste Kvinde, hvem Historien har hædret paa samme Maade, og det bliver derved forstaaeligt, at man har kunnet føje det traditionelle *le Grand* ogsaa til et Kvindenavn. Den ejendommelige Betegnelse er for første Gang blevet anvendt af Fyrst Charles-Joseph de Ligne i et Brev til Kejserinden; han vilde med Hankønsformen udtrykkelig betegne hende som det store Menneske, *le grand homme*. Da Kejserinden var død, skrev han: »Catherine le Grand (j'espère que l'Europe confirmera ce nom que je lui ai donné), Catherine le Grand n'est plus.«¹⁾

2° *Une livre tournois*. Dette middelalderlige Udtryk beror sikkert paa en Ellipse; den fuldstændige Form vilde være *une livre de deniers tournois*.

3° *Poissonnière*. Man havde oprindelig *Rue poissonnière*, der snart blev *Rue Poissonnière*. Senere fik man ogsaa *Faubourg Poissonnière* og *Boulevard Poissonnière*, hvor *Poissonnière* maa betragtes som et uforanderligt Stednavn, der af nærliggende Grunde ikke kunde erstattes af et *Poissonnier*.

4° *Précises*. Man siger *à trois heures précises*, *à dix heures précises* o. s. v. Fra disse Forbindelser er *précises* blevet overført til *midi*, der jo i Betydning rangerer lige med de andre Angivelser af Klokket, og man har faaet *à midi précises*. Smlg. § 17.

5° En mærkelig Blanding af Adjektiver i Hankøn og i Hunkøn for at betegne det samme Substantiv findes i Gustave Flauberts Breve til George Sand. Han kalder hende gerne *maître* og lader

¹⁾ Smlg. A. Schulze i *Archiv für das Studium der neueren Sprachen*, vol. 98, p. 395 og vol. 101, p. 151.

dette Ord være Hankøn, men ved en besynderlig Inkonsekvens sætter han det regelmæssig forangaaende *cher* i Hunkøn. Han skriver saaledes: *Chère maître, si grand, si fort et si doux (Correspondance avec G. Sand, p. p. Guy de Maupassant. P. 127). Chère bon maître adoré (ib., p. 87). Mon chère maître (ib., p. 51) o. s. v.* Man finder ogsaa, men sjældent: *Ma chère maître (ib., p. 56).*

60. STAAENDE FORBINDELSER. Det hænder, at et Adjektiv udgør en Del af en staaende Forbindelse. Denne Forbindelse kan voxe sammen til et Hele; derved mister Adjektivet sin Selvstændighed og Evnen til at bøjes, saa at al Kongruens bortfalder. Dette Forhold iagttages især ved en Række sammensatte Udtryk for Farve- nuancer; desuden ved enkelte andre staaende Forbindelser, der ikke kan henføres til noget bestemt Betydningsomraade.

61. En Farveangivelse, der er sammensat af et Adjektiv og et Substantiv (med eller uden Præposition) forbliver uforandret. Exempler: *une cravate bleu de ciel, une robe bleu de roi, des yeux vert de mer, une tunique vert d'eau, une capote vert-bouteille, une robe violet-évêque, des bas vert-pomme.*

Som Hovedgrund til disse Udtryks Uforanderlighed maa anføres, at de er at betragte som en Helhed; *vert de mer* er et sammenvoxet Udtryk, der ikke taaler nogen Ændring af et enkelt indre Led; Sprogfølelsen tillader ikke *une robe verte de mer*. Desuden er *vert de mer* nærmest at betragte som et Substantiv; Sprogbrugen vakler mellem *une robe vert de mer* og *une robe d'un vert de mer*.

ANMÆRKNING. Hvis Farveangivelsen bestaar af et Adjektiv og Navnet paa et Metal, kan Adjektivet lades uforandret eller bøjes. Man finder *des salons blanc et or, une livrée or et bleu, de la soie bleu et argent*, og paa den anden Side *des boiseres blanches et or, une livrée bleue et or*.

62. Af andre staaende Forbindelser skal her undersøges *à quoi bon, bon enfant, franc de port, trouver mauvais*.

1° *A quoi bon*. Disse Ord er vokset sammen til et uforanderligt Hele. Medens man naturligvis siger: *A quoi cette guerre peut-elle être bonne?* hedder det: *A quoi bon cette guerre?* Exempler: *A quoi bon les sciences? (H. Taine, L'ancien régime). A quoi bon des bijoux ou des dentelles, une robe neuve ou un ruban? (Caro, Amour).* Andre Exempler hos C. M. Robert, *loc. cit.*, p. 131.

2° *Bon enfant*. En som Attribut eller Prædikat brugt Forbindelse af et Adjektiv og et Substantiv lades gerne uforandret. Man

siger *des bas vert-pomme* (se nærmere § 61) og *des robes bon marché*. Paa samme Maade hedder det: *une brusquerie bon enfant, une intimité bon enfant, des sourires bon enfant*. Ex.: Elle se mit à sourire: une gauloise. Alors pas bégueule, bon enfant (G. de Maupassant, *Le rosier de Mme Husson*, p. 53). Je suis pour la révolution bon enfant (P. Bourget, *La barricade*, II, p. 7). En sjældnen Gang kan man finde Ordet bøjet i Hunkøn: Cette brutalité bonne enfant, ce cri d'un parvenu millionnaire qui résumait la moyenne de l'opinion, redoubla l'hilarité (Zola, *L'Œuvre*).

3° *Franc de port* bøjes i Almindelighed: *une lettre franche de port*. Bastin¹⁾ anfører følgende Sætning fra George Sand: J'achetai divers cadeaux pour la famille et les envoyai francs de port à Flamarande. Imidlertid opfattes *franc de port* ogsaa som en Helhed og forbliver da uforandret i Lighed med det adverbielle Udtryk *franco*. Man siger derfor: *Je vous envoie une bourriche franc de port* (Littré). *Vous recevrez franc de port toutes les lettres que je vous écrirai* (Bastin).

4° *Trouver mauvais*. Disse Ord kan udgøre en Helhed, der betyder omtrent det samme som »blâmer«; i saa Tilfælde lades Adjektivet ubøjeligt. Ex.: vous ne trouverez pas mauvais, s'il vous plaît, la curiosité que j'ai eue de voir un illustre malade comme vous êtes (*Le Malade imaginaire*, III, sc. 10). Det maa dog tilføjes, at Talemaaden kan opløses, og at *mauvais*, hvis det skilles fra Verbet og nærmes til Objektet, naturligt vil rette sig efter dette. Man kunde saaledes ogsaa sige: vous ne trouverez pas, s'il vous plaît, mauvaise la curiosité, o. s. v. Se nærmere § 66 bis.

63. ADJEKTIVER FORBUNDNE MED PRÆPOSITION. I Lighed med Forbindelser som *corps à corps, dos à dos, mot à mot, nez à nez, peu à peu* o. s. v. (smlg. *Gr. hist.*, III., § 599) har man dannet *nu à nu, seul à seul, égal à égal*. Hvad Kongruensforholdet angaar, mærkes følgende:

1° Hvis begge Subjekterne er af Hankøn, lades Gruppen naturligvis uforandret. I »Les Femmes savantes« siger Trissotin til Vadius:

Hé bien, nous nous verrons seul à seul chez Barbin.
(V. 1044.)

¹⁾ *Grammaire française comparée et basée sur le latin*. St. Pétersbourg, 1879. Vol. II, 66.

Hvorvidt der findes et tilsvarende *seule à seule* refererende sig til to Subjekter af Hunkøn, ved jeg ikke; jeg har aldrig fundet noget Exempel derpaa. Men jeg skal oplyse, at franske Grammatikere, f. Ex. L. Clédat, kræver, at man skriver: *Elles se sont trouvées seule à seule*.

2° I det moderne Sprog bøjes i Almindelighed det ene af Adjektiverne, hvis Substantiverne er af forskelligt Køn. Exempler:

Nous étions seul à seule
et marchions en rêvant.

(P. Verlaine, *Œuvres complètes*, I, 11.)

Je ne pourrais sans doute pas vous entretenir seul à seule aujourd'hui. (Bourget, *Un homme d'affaires*, p. 42).¹⁾

Elle renaissait à sa vie d'ouvrière lâchée, se frottant aux hommes dans la promenade des nocturnes faubourgs ou les quadrilles des bastringues populaciers, et, très à l'aise, elle traitait d'égale à égal (*Soirées de Médan*, p. 178).

I »Le génie« af H. Bérengier siger Thérèse: »Je voulais précisément vous parler seule à seul quelques minutes« (II, sc. 8).

Le médecin parti, nous restâmes quelque temps seule à seul, Raoul et moi (Prévost, *Nouvelles lettres*). Man lægger her Mærke til, at Brevskriverinden i det første Led tænker først paa sig selv, men i det andet Led sætter sig selv sidst; der burde vel korrekt have staaet *seul à seule*.

Un instant plus tard les époux étaient seul à seule (Rabusson, *Grief*).

3° I det ældre Sprog betragtes Grupperne som en Helhed, og de lades uforandrede, selv hvor Subjekterne er af forskelligt Køn. Exempler:

Si a la dame retenu
Mon seignor Yvain lieement
Et sa boiste et son oignement
Demanda a sa dameisele,
Mais ce fu seul a seul.

(*Chevalier au lion*, v. 3110.)

¹⁾ Andre Exempler paa *seul à seule* er samlet af J. Bastin i *Revue de philologie française*, XII, 74.

La pucele delez lui.
Seul à seul venoient andui.

(*ib.*, v. 5922.)

Que tote jor la puet veoir
Et seul a seul lez li seoir.

(*Cligès*, v. 5154.)

Tant le gueta et tant l'espie
Que il trova la char jumele,
Le masle deseur la femele
Trova ensamble nu à nu.

(Montaiglon et Raynaud, *Fabliaux*, III, 71.)

J'en suis ravi de même, et sans doute il m'est doux,
Madame, de me voir seul à seul avec vous.

(Molière, *Tartufe*, v. 900.)

Den samme Sprogbrug findes ogsaa undertiden hos moderne Forfattere. I »Le dédale« af Paul Hervieu siger Max til Marianne: »Bien! Vous permettez ainsi que je vous parle d'égal à égal« (II, sc. 9). Smlg.: L'adultère manque décidément de musique et de spectateurs. Seul à seul, dans le silence d'une chambre, c'est d'un froid (Tristan Bernard, *Le seul bandit du village*).

64. ADJEKTIV SOM PRÆDIKAT. Naar et som Prædikat, Objekt eller som Sammenligning anvendt Adjektiv udgør en Del af en staaende Talemaade, kan det hænde, at Hankønsformen generaliseres¹⁾. Dette fandt særdeles hyppig Sted i det ældre Sprog i følgende to Tilfælde.

1° I Talemaader som *avoir son pareil (per)*, *trouver son pareil (per)* forblev Objektet meget almindelig uforandret i Hankøn uden Hensyn til Subjektets Køn og Tal. Exempler:

Nulle si grande on ne savoit
Et si savoit si bien parler
C'on ne pooit trouver son per.

(*Sone de Nansay*, v. 62.)

Li castelains prent hui mollier
N'a son per jusc'a Montpellier
Ne si sage ne si cortoise.

(*Comte de Poitiers*, v. 39.)

¹⁾ Spørgsmaalet er udførligt behandlet af A. Tobler i *Vermischte Beiträge*, I, 166—171. (*Mélanges*, p. 212—219). En Del af mine Exempler er laant fra denne Afhandling.

Et par couleur et par odeur
 Vaut ele miex que nule fleur,
 Si fet cele par qui me dueil
 Je n'en sai nule son pareil.

(*Jongleurs et Trouvères*, p. 118.)

Foruden det regelmæssige *ele n'a pas sa pareille* og det i de anførte Exempler forekommende *ele n'a pas son pareil* findes ogsaa forskellige andre mindre vigtige Konstruktioner, om hvilke jeg henviser til A. Tobler.

2° I Talemaader, hvor Verbet *faire* efterfølges af et Adjektiv som Objekt, kunde i det ældre Sprog dette Adjektiv undertiden lades uforandret. Ved Siden af den regelmæssige Konstruktion *ele fait la sourde, il font les sourz* fandtes ogsaa *ele fait le sourt, il font le sourt*. Exempler:

Tel conseil sai donner qui est bons et soutis
 C'est que ma fille face le malade tousdis.

(*Berte aus grans pies*, v. 1808.)

Et la dame l'endormi fœit.

(*Barbazan et Méon*, III, 173, v. 126.)

bien fist le sourt

Icele qui moult sot de hourt.

(*ib.*, III, 173, v. 127.)

Molt sont noble, molt font le riche.

(*ib.*, II, 337, v. 934.)

Clarmondine, quant l'entendi,

Durement en fist l'esmari.

(*Cleomadès*, v. 7068.)

En ce a mis tout son assens

Qu'ele fera le hors dou sens.

(*ib.*, v. 7466.)

Toblers Forklaring af disse Exempler synes mig meget kunstlet og indviklet. Naar man i tidligere Tid ved Siden af *ele fait la sourde* ogsaa sagde *ele fait le sourt*, forklares Ordets Ubøjelighed i det sidste Tilfælde paa den simpleste Maade derved, at vi staar overfor en fast Forbindelse, i hvilken *le sourt* er indgaaet som uforanderligt Led; smlg. § 136 ff. Jeg tilføjer et Par Talemaader, overfor hvilke en lignende Betragtning kan gøres gældende med Hensyn til deres Anvendelse i det 17de Aarhundrede:

Être le premier. — Hankønsformen bevares undertiden uforandret. Molière har skrevet i »Sganarelle«: Célie est le premier qui, à la vue de Sganarelle, dit à son amant de jeter les yeux sur lui (*Œuvres*, II, 205). Originaludgaven har *le premier*, senere Udgaver *la première*.

Trotter comme un Basque. — Talemaaden bevares uforandret, selv naar den anvendes om en Kvinde. I »Le Dépit amoureux« siger Marinette: Vous m'avez fait trotter comme un Basque, je meure (v. 86).

En moderne Parallel har vi i Talemaaden *faire le mort*, der kan anvendes uforandret, naar der er Tale om en Kvinde. I »Après moi« af H. Bernstein siger Irène: Je fais le mort, j'en profite, pour prendre une petite récréation (I, sc. 3).

65. Foruden de i den foregaaende Paragraf anførte Talemaader, der alle frembyder en vis Lighed, skal her anføres forskellige andre.

1° *Se tenir coi.* I denne Forbindelse lades *coi* af nogle Forfattere uforandret. Ex.: Celle-ci se sentait fort mal à l'aise et se tenait coi (Jules de Gastyne, *L'affaire du général X*, p. 175). Grunden til Ordets Uforanderlighed kan ogsaa søges deri, at det er forældet (smlg. *Gr. hist.*, II, § 413, 5).

2° *Se faire fort.* Vaugelas (*Remarques*, II, 347) krævede, at man skulde sige og skrive: *Elle se fait fort de cela; ils se font fort.* Sprogbrugen har knæsat denne Anomali lige op til vore Dage; man siger endnu: *Cette femme se fait fort de fournir la somme demandée.* Den ministerielle Bekendtgørelse af 31. Juli 1900 tillader dog, at man efter Forgodtbefindende bøjer eller ikke bøjer *fort*.

Reglen om at lade *fort* ubøjeligt hviler i Virkeligheden paa en Misforstaaelse. *Fort* er oprindelig et Adjektiv med kun én Form for de to Køn (smlg. *Gr. hist.*, II, § 383 ff). Da den etymologiske Hunkønsform *fort* forandredes til *forte*, gennemførtes Forandringen ikke overalt, idet den gamle Form bevaredes i Stednavne og andre staaende Forbindelser: *Roche fort, raifort, se tenir fort.* Medens saaledes *elle se fait fort* indeholder en Rest af gammeldags Sprogbrug, skyldes *ils se font fort* ukyndige Grammatikers Lyst til at være konsekvente. I øvrigt skal jeg gøre opmærksom paa, at Hunkønsformen *forte* har været anvendt i den foreliggende Talemaade. I Farcen om Patelin siger Guillemette:

Ainsi est il, je m'en fais forte.

(v. 454.)

Selv om Ordet her forekommer i Rim, maa dog Stedet anses for bevisende, da den anførte Farce helt igennem er skrevet i et Sprog af en absolut folkelig Karakter, og der aldrig ofres til Rimet. I øvrigt ser vi, at *elle se fait fort* undertiden har stødt den franske Sprogfølelse, og Marguerite Buffet forlangte saaledes i 1668, at man skulde sige *elle se fait forte*.

66. En særlig Undersøgelse kræver Talemaaden *avoir l'air*, idet det efterfølgende Adjektiv snart retter sig efter *l'air*, snart efter Subjektet, alt eftersom Betydningen kræver det.

Man har kritiseret det følgende Vers af Victor Hugo:

La lumière a l'air noire et la salle a l'air morte.

(*Éviradnus.*)

Man har opholdt sig ved de to Adjektiver i Hunkøn og hævdet, at de korrekt burde staa i Hankøn og rette sig efter *l'air*. Denne Kritik er ganske forfejlet. I det foreliggende Vers danner Ordene *avoir l'air* en Helhed, der har Betydningen af *paraître* eller *sembler*, og saaledes stiller Forholdene sig meget hyppig. Det hedder: *Cette pomme a l'air bien ronde; cette pyramide a l'air bien haute; cette dame a l'air grande* (d. v. s. *paraît d'une grande taille*); *sa sœur a l'air joyeuse*. Men man maa dog lægge Mærke til, at *avoir l'air* ikke altid udgør et sammenvoxet Udtryk, og i de Tilfælde, hvor Udtrykkets to Dele bevarer deres særlige Værdi, retter det efterfølgende Adjektiv sig naturligvis efter *l'air*. Det hedder saaledes: *Cette dame a l'air grand* (d. v. s. *une physionomie noble*); *cette dame a l'air méchant, mais elle est bonne*; ligesom: *Cette dame a le front haut, les cheveux blonds*, o. s. v. I »Les Sèvriennes« siger en ung Pige: Je ne veux pas avoir l'air trop »béotien« devant nos chefs-d'œuvre (p. 96). Det kan undertiden være vanskeligt at skelne mellem de to Tilfælde, idet Betydningsforskellen imellem dem er helt forsvindende; men der gives ogsaa Tilfælde, som vi har set, hvor Forskellen er stærkt fremtrædende. Lad mig til de anførte Exempler føje endnu et: *La tuile a l'air plus gai que l'ardoise*. Den ministerielle Bekendtgørelse af 31. Juli 1900 har ment at kunne se bort herfra, idet den uden Forskel tillader at sige *elle a l'air doux* og *elle a l'air douce*. Det er dog maaske at simplificere Sagerne for stærkt.

66 bis. Jeg indskyder her nogle Bemærkninger om Talemaader bestaaende af et Verbum og et Adjektiv som *trouver bon*, *trouver*

mauvais. I tidligere Tid var det ikke ualmindeligt, at Adjektivet i saadanne Forbindelser forblev ubøjeligt, hvortil naturligvis ogsaa Ordstillingen (§ 9) bidrog sit. Exempler:

Quel mépris obstiné des hommes et des dieux
Vous rend indifférent et la terre et les cieux.

(Rotrou, *St. Genest*, II, sc. 6.)

Vous ne trouverez pas mauvais, s'il vous plaît, la curiosité que j'ai eue de voir un illustre malade comme vous êtes (Molière, *Le Malade imaginaire*, III, sc. 10). Je trouve bien plaisant la petite course dont les deux jambons de M. de Luxembourg font le prix (Mme de Sévigné, VII, 395). Hos Bonhours læses: Je trouve bon la charité que vous avez de me reprendre. Men denne Sætning er blevet dadlet. I hvor høj Grad Ordstillingen har medvirket til at gøre Adjektivet ubøjeligt, ses ogsaa deraf, at det ikke var ualmindeligt i tidligere Tid, at Perfektum Participium, naar det gik foran Subjektet, lodes uforandret. Exempel: Que maudit soit l'heure et le jour où je m'avisai d'aller dire oui (Molière, *Le Médecin malgré lui*, I, sc. 1). Andre Exempler hos Haase, § 64, Anm.

B. Adjektiv og Adjektiv (Participium).

67. Af saadanne Forbindelser findes flere Slags (smlg. *Gr. hist.*, III, § 563); de synes at have været hyppigere i det ældre Sprog end i det moderne. Man kan dele dem i to Hovedgrupper, eftersom de to Adjektiver betegner to forskellige Egenskaber ved Substantivet, eller det første Adjektiv nærmest maa siges at bestemme det andet og saaledes for den moderne Sprogfølelse i Almindelighed opfattes som et Adverbium.

Altsaa *un garçon sourd-muet* betegner en Dreng værende paa en Gang døv og stum, men *du beurre nouveau battu* betegner Smør, der fornylig er kernet (*nouvellement battu*). Denne Forskel i Opfattelsen lader sig dog i flere Tilfælde kun vanskeligt gennemføre, og, som vi skal se i det følgende, er den moderne og tildels noget kunstlet.

68. FØRSTE GRUPPE. I Adjektiver hørende til den første af de to angivne Grupper bøjes i Almindelighed begge Leddene: *des enfants sourds-muets*, *une fille sourde-muette*, *des femmes ivres mortes*, *des paroles aigres-douces*, *la nation petite-russienne*, *des clairs-obscurs*.

ANMÆRKNING. De to Adjektiver kan smelte sammen til en fuldstændig Enhed, i hvilken kun det sidste Ord bøjes: *Une sourd-muette* (Gr. hist., II, § 432).

69. En særlig Stilling indtager de flerleddede Adjektiver, der udtrykker Farver og Farvenuancer. De lades som Hovedregel uforandrede (smlg. § 61). Man siger *des prunelles vert sombre, des yeux gris clair, une robe de laine d'une nuance gros bleu, des reflets châtain doré, des cheveux châtain clair, des étoffes rose tendre, il avait les yeux bleu foncé*. Et Par Exempler fra Litteraturen: *Tout à coup s'esquisse une petite ville gris rose* (P. Loti, *Pages choisies*). *Dans le jour elle est châtain, et puis blond doré aux lumières, doré comme un louis* (H. Lavedan, *Le nouveau jeu*, p. 128). Naar saadanne sammensatte Farvebetegnelser lades uforandrede, er der sikkert flere Grunde hertil. Dels kan her foreligge Indflydelse fra de uforanderlige Substantiver: *des gants paille, une robe marron, des draps rouge cerise* (smlg. Gr. hist., III, § 642); dels kan vel Udtryk som *gros bleu, châtain doré* o. s. v. betragtes som en Slags Varebetegnelser eller Etiketter, som af praktiske, merkantile Hensyn maa lades uforandrede, for Ex. i Kataloger, fra hvilke den uforandrede Form overføres i Litteratursproget.

ANMÆRKNING. Med Hensyn til *châtain* (smlg. Gr. hist., II, § 380), er der at mærke, at Ordet ikke altid lades uforandret, men undertiden bøjes i Tal, i enkelte Tilfælde ogsaa i Køn (smlg. Gr. hist., II, § 442, Rem.). Man træffer saaledes for Ex.: *des cheveux châtain, une tête châtain*. Littré skriver: »Le féminin serait utile, et il a été conseillé par plusieurs grammairiens qui veulent qu'on dise: *barbe châtain, chevelure châtain*«. Denne Hunkønsform forekommer hos flere moderne Forfattere so A. Theuriet, V. Cherbuliez og É. Zola. Exempler er samlede af Schmager i *Zeitschrift für neufranzösische Sprache und Literatur*, III, 67.

70. Naar flere Farveangivelser hører til det samme Substantiv og saaledes danner ligesom en Helhed (smlg. § 10), lades de uforandrede i Flertal. Man siger saaledes *un drapeau rouge, blanc et bleu* (= *tricolore*), *un drapeau noir et blanc* og i Flertal *des drapeaux rouge, blanc et bleu, des drapeaux noir et blanc*. Skriver man *des drapeaux rouges, blancs et bleus*, ændres Betydningen.

71. ANDEN GRUPPE. I Adjektiver hørende til denne Gruppe bøjes i det moderne Sprog kun det sidste af Leddene. Exempler: *Des pages court-vêtus, des chênes clair-semés, des ministres tout-puissants, des blanc-poudrés* (*des gens poudrés à blanc*), *des enfants nouveau-nés, des brebis mort-nées, ma fille premier-née*. Disse sidste Former er

imidlertid forholdsvis moderne. I det ældre Sprog bøjedes meget almindelig begge Leddene. Man sagde *une femme courte-vestue* ligesom *une fille sourde-muette*.

72. En Forbindelse af to Adjektiver, af hvilke det første efter moderne Sprogfølelse har adverbial Betydning, var meget almindelig i Oldfransk. Begge Leddene bøjedes. De Adjektiver, der hyppigst forekommer som første Led er *bel, bon, chaut, chier, cler, cort, demi, douz, dur, estroit, fin, fres, grant, grief, haut, lait, large, mal, menu, mort, novel, nu, roge, tel, vieil*¹⁾. Exempler:

La meson ont faite si bele
C'onques ne monstier[s] ne chapele
Ne fu plus bele encourtinee.
(Gautier de Coincy, *Miracles*, p. 222, 441.)
Paris li biax armez.

(*Roman de Troie*, v. 7941.)

Il escria s'amie: taisiés vous bele nee.
(*Fierabras*, v. 94.)

Et molt fusse buone euree
Se ne venist en ma contree
Si Troïens.
(*Énéas*, v. 2059.)

Comme bons avisez et sages.
(*Contes dévots*, II, v. 92.)

Bone fus tu nee.
(*Vie de sainte Cathérine*, v. 1885.)

Con chiere achetee est vaillance.
(*Watriquet*, p. 189, 59.)

Une voiture doit estre plus chere louee en aoust ou en vendenges ou en mars qu'en autre saison (Beaumanoir, *Coutumes*, 1127).

Et li soleus iert clers luisanz.
(*Claris*, v. 758.)

Se fust demie morte, par le cors St. Remi.
(*Berte aus grans pies*, v. 2128.)

¹⁾ Se nærmere A. Tobler, i *Vermischte Beiträge*, I, 75—88 (*Mélanges*, p. 95—111).

Apparuit demeie brulleie.

(*Dialogue Gregoire*, p. 268, 15.)

Et il l'a bien demie traite.

(*Perceval*, v. 4313.)

Perdris fresches tuees (*Le menagier de Paris*, II, 90). Se le lievre, est mengié frais prins (*ib.*, II, 153).

Li chans estoit ja grans levez (*Joinville*, § 152). Je estoie grief malades (*ib.*, § 86).

Es griez mesiax, es alitez

Por l'amor dieu met si sa cure.

(Méon, *Nouveau Recueil*, II, 76.)

Trois tombes haultes eslevees (Gilion de Trasnignes, 1 a).

Granz et larges overtes sont les portes d'anfer.

(Philippe de Navarre, *Les quatre ages*, 117.)

Une coignie

Que il aveit longue enmanchie.

(*Roman de Rou*, III, v. 8428.)

Destruire les maus faisans.

(Jehan de Condé, I, 52, v. 87.)

Il avoit les caviax blons et menus recerçelés (*Aucassin et Nicolette*, 2, 12).

La chair... soit bien menue hachee (*Le ménagier de Paris*, II, 148).

La noif...

Quant ele est nouvele cheue.

(*Jehan et Blonde*, 287.)

De chou soiés vos tous raseurés.

(*Aiol*, v. 316.)

L'uns s'eslaisse vers l'autre tous aati[s].

(*ib.*, v. 632.)

ANMÆRKNING. Man træffer undertiden, særlig henimod Middelalderens Slutning det første Adjektiv uforandret i Forbindelser som de anførte: Demie morte fortrænges saaledes af demi morte. Littré anfører følgende Exempel fra Froissart: Et là se tint [la reine] tout le jour et toute la nuit ainsi que une femme demi morte. Men endnu Marguerite de Navarre skriver: Elle en estoit demye enragee (*Hep-taméron*, I, 252).

73. Forbindelser svarende til de anførte oldfranske bliver forholdsvis sjældne efter Middelalderen. Endnu Montaigne skriver dog: On les prendra pour fantasies pures humaines (*Essais*, II, chap. 12). I moderne Fransk findes et tilsvarende Kongruensforhold bevaret i nogle staaende Forbindelser, hvis første Led er *frais, grand, large, nouveau, premier, tout*.

1° **Frais.** Man siger: *Une maison toute fraîche bâtie. Une fleur fraîche éclosée. Des roses fraîches cueillies. Une bouche fraîche épanouie* (Béranger). Littré bemærker om *frais*: »bien qu'il soit ad-
verbe, l'oreille a exigé, contre la grammaire, qu'il s'accordât avec son substantif en genre et en nombre«. Set fra et historisk Standpunkt er denne Udtalelse meget angribelig.

ANMÆRKNING. Ved Siden af det adverbialt anvendte Adjektiv *frais* bruges ogsaa *fraîchement*; man siger *du foin fraîchement coupé, une table fraîchement peinte*.

2° **Grand.** Man siger: *La fenêtre est restée toute grande ouverte; les portes sont toutes grandes ouvertes; une main grande ouverte*. Smlg.: Le domestique ouvrit grands les rideaux des fenêtres (A. Daudet, *Rose et Ninette*, p. 185). Angaaende de første Exempler bemærker Littré: On remarquera cet emploi où *grande*, tout en étant au féminin a une signification adverbiale.

Udenfor de angivne Forbindelser synes *grand* kun sjælden at anvendes med adverbial Betydning. É. Zola skriver: Devant le flot de grands malades que le train venait d'amener (*Lourdes*, p. 138). Mærk, at her staar *grand* foran et substantivisk anvendt Adjektiv; smlg. nedenfor et lignende Forhold ved *nouveau*.

3° **Large.** Man har det staaende Udtryk *une porte (fenêtre) large ouverte*. Der er Vaklen med Hensyn til Bøjningen af *large* i Flertal. Jeg anfører efter A. Tobler følgende Exempler: on laissait larges ouvertes les deux fenêtres et la porte (Zola, *Terre*, p. 184). Les fenêtres larges ouvertes (A. Daudet, *Tartarin sur les Alpes*, p. 330). Les fenêtres large ouvertes (id., *Rose et Ninette*, p. 1).

4° **Nouveau** bøjes regelmæssig foran et andet Adjektiv eller hyppigere et Participium, der fungerer som Substantiv. Man siger saaledes *les nouveaux mariés, des nouveaux venus, des nouveaux débarqués, une nouvelle mariée, les nouvelles converties, une nouvelle venue*. Smlg.: Leur fantaisie de nouveaux-riches (P. Bourget, *Un homme d'affaires*, p. 26).

Det er ejendommeligt at konstatere, at, medens Sprogbrugen paa den ene Side kræver *une nouvelle mariée*, kræver den paa den anden Side, at *nouveau* lades uforandret, naar det samlede Udtryk fungerer adjektivisk: *une femme nouveau mariée, des vins nouveau percés*.

I Forbindelsen *nouveau-né* kræves officielt *nouveau* altid uforandret: *des nouveau-nés, des enfants nouveau-nés, une fille nouveau-née*. Forfatterne løber dog undertiden sur i disse subtile Bestemmelser, og man læser f. Ex. hos A. de Musset: *Les nouveaux-nés dorment à cette heure* (*Confessions d'un enfant du siècle*, p. 294).

5° **Premier.** Dette Adjektiv indgaar som første Led i Forbindelsen *premier-né*, hvor det bøjes i Flertal: *Les enfants premiers-nés*. Derimod lades det uforandret i Hunkøn: *La premier-née*, og Littré fremhæver udtrykkelig som en Anomali, at man ikke siger *la première-née*. Denne Form findes dog i det ældre Sprog. Rabelais skriver: *Femme alaictant sa fille premiere née* (II, chap. 24).

6° **Tout.** Den moderne Sprogbrug kræver, at *tout* bøjes foran et Adjektiv i Hunkøn, der begynder med en Konsonant: *Il est tout triste, elle est toute triste, elles sont toutes tristes*; det lades dog ubøjet foran et Adjektiv i Hankøn Flertal: *Ils sont tout tristes* (*Ils sont tous tristes* betyder: de er alle bedrøvede). Foran en Vokal lades *tout* ubøjet: *Elle est tout affligée, elles sont tout affligées* (*Elles sont toutes affligées* betyder: de er alle bedrøvede). I Forbindelsen *tout entier* er *tout* altid ubøjeligt: *Des masses tout entières de rochers*. I Forbindelsen *tout autre* bøjes *tout*, naar det betyder »enhver«: man skriver altsaa *c'est tout autre chose*, men *demandez toute autre chose*. Disse Regler, der jo nærmest er af ortografisk Art, maa betegnes som ganske vilkaarlige; de er desuden ret moderne, idet *tout* regelmæssig kongruerede med det efterfølgende Adjektiv og Substantiv endnu i det 17de Aarhundrede, hvad følgende Exempler viser:

Toute aveugle qu'elle est, les cognoist et les ayme.

(Mairet, *Sophonisbe*, v. 791.)

Elle vient toute en pleurs vous demander justice.

(Corneille, *Le Cid*, v. 637.)

Un excès de plaisir nous rend tous languissants.

(*ib.*, v. 1351.)

Sont-ils morts tous entiers avec leurs grands desseins.

(Corneille, *Cinna*, v. 267.)

Une jambe toute unie.

(Molière, *Les Précieuses ridicules*, 5.)

A l'esprit comme nous donnez-vous toute entière.

(Molière, *Les Femmes savantes*, v. 36.)

Mais de toute autre humeur se trouve sa cadette.

(*ib.*, v. 622.)

Divers stratagèmes tous prêts.

(*Monsieur de Pourceaugnac*, I, sc. 1.)

Tenir mes chevaux tous prêts pour conduire à la foire.

(*L'Avare*, III, sc. 1.)

Lève une corne toute usée.

(La Fontaine, *Fables*, IV., 5.)

C'est Vénus toute entière à sa proie attachée.

(Racine, *Phèdre*, v. 306.)

Ses ouvrages, tous¹⁾ pleins d'affreuses vérités.

(Boileau, *Art poétique*, II, 159.)

Spørgsmaalet om Kongruensforholdene ved *tout* er blevet udførlig drøftet af Grammatikerne i det 17de Aarhundrede. Vaugelas (*Remarques*, I, 179) protesterer særlig imod at bøje *tout* foran et Adjektiv i Hankøn Flertal. Han skriver: C'est une faute que presque tout le monde fait, de dire *tous* au lieu de *tout*. Par exemple, il faut dire ils sont *tout estonnez* et non pas *tous estonnez*, parce que *tout* en cet endroit n'est pas un nom, mais un adverbe et par conséquent indéclinable, qui veut dire, *tout à fait*, *omnino* en Latin.« I Kraft af den ændrede Sprogfølelse protesterer Vaugelas her imod en Rest af den middelalderlige Syntaks. Protesten gælder dog kun Hankønsformerne. For Hunkøns Vedkommende forsøger han ikke paa at ændre den oprindelige Sprogbrug; han anerkender *elles sont toutes étonnées*, *toutes sales* og tilføjer følgende Bemærkning: »L'adverbe, *tout*, se convertissant en nom, pour signifier neantmoins ce que signifie l'adverbe, et non pas ce que signifie le nom.« Vaugelas' Bemærkninger fremkaldte en meget livlig Drøftelse af det hele Spørgsmaal, som dog ikke frembyder nogen videre Interesse. I Almindelighed billigedes hans Opfattelse; enkelte, blandt hvilke Ménage²⁾,

¹⁾ I Udgaver efter 1713 læses *tout*.

²⁾ *Observations sur la langue française*. Paris, 1612. P. 25—28, 458, 459.

modsigde ham dog kraftigt. Akademiet gav ham Ret i et Punkt (*Ils sont tout étonnés*) og Uret i et andet (*Elles sont toutes étonnées*), og det blev Akademiet, der sejrede. De urimelige Regler er blevet fast Sprogbrug siden Slutningen af det 17de Aarhundrede; kun paa et enkelt Punkt synes der i vore Dage at herske nogen Vaklen, idet man ikke sjældnen finder *toute* foran et Adjektiv i Hunkøn, der begynder med en Vokal. Exempler: Quand il parut, la façade du fort en fut toute illuminée (A. Daudet, *Contes du lundi*, p. 43). Près de lui sa petite-fille à genoux et toute en larmes (*ib.*, p. 47). Avec une prudence toute ecclésiastique (Kistemaeckers, *La Flambée*, III, sc. 2). La rivière en était toute empourprée (A. France, *Les dieux ont soif*, p. 152). Une paille vieille et toute émietlée (R. Benjamin, *Gaspard*, p. 140).

A. Stenhagen¹⁾ anfører andre Exempler paa denne Ejendommelighed og henleder særlig Opmærksomheden paa enkelte Tilfælde, hvor der findes to Adjektiver, af hvilke det ene regelmæssig kræver *toute*, som for Ex. *toute petite, toute humble; toute belle, toute élégante; toute heureuse, toute pensive*. I saadanne Tilfælde har naturligvis en vis Følelse for Harmoni forhindret Anvendelsen af det regelmæssige *tout* foran en Vokal.

74. Hvorledes forklares nu den ejendommelige Kongruens i de i det foregaaende omtalte Forbindelser? Det er givet, at et Adjektiv i Almindelighed ikke præciseres af et andet Adjektiv, men af et Adverbium. Littrés ovenfor anførte Bemærkninger om *frais* og *grand* er i saa Henseende karakteristiske; *une rose fraîche cueillie, une porte grande ouverte* støder hans umiddelbare Sprogfølelse, der her forlanger Adverbiet i Overensstemmelse med den nu almindelige Brug. Det er dette stadig voxende Krav om, at et Adjektiv kun bestemmes af et Adverbium, der i visse Tilfælde har medført, at man enten har ladet det bestemmende Adjektiv forblive uforandret, som i *une nouveau mariée* for *une nouvelle mariée*, hvorved Adjektivet faar et vist adverbielt Præg, eller at man fuldstændig er gaaet bort fra den tidligere Sprogbrug og har erstattet det bestemmende Adjektiv med et rent Adverbium, som i *une chose purement humaine* for det tidligere *une chose pure humaine*. Anvendelsen af et rent Adverbium i Stedet for et determinativt Adjektiv i de anførte Forbindelser

¹⁾ *Några Iakttagelser angående Språkbruket i modern Franska*. Norrköping, 1899. P. 12.

gaar langt tilbage i Tiden. Rabelais skriver saaledes *enfant nouvellement né* (III, chap. I). Og allerede i Middelalderen finder man ved Siden af Forbindelsen *bon ëuré* ogsaa *bien ëuré*. Men til Trods for disse Tendenser har alligevel, som vi har set i § 73, ganske enkelte *survivals* af den gamle Sprogbrug holdt sig op til vore Dage. Denne Sprogbrug, overfor hvilken den moderne Sprogfølelse staar fremmed, kan maaske forklares paa følgende Maade¹⁾:

1° I Latin benyttedes hyppig et Adjektiv appositionelt for at angive Substantivets Forhold under Handlingen (Madvig § 300): *Natura ipsa de immortalitate animorum tacita judicat. Medius ibam. Soli hoc contingit sapienti. Roscius erat Romæ frequens*. Denne Ejendommelighed lever videre i de romanske Sprog. Den er overordentlig almindelig i moderne Spansk, hvor man for Ex. siger: *Manolita andaba ligera. Hablemos claros. Vamos derechos. Clara respondió atenta á mis saludos. Viva tranquila*²⁾. Den kendes ogsaa i moderne Italiensk³⁾, omend maaske i mindre Udstrækning. Som Exempler kan anføres Sætninger som: *La neve cadeva sempre grossa e placida. Gli uomini furono pagati i primi. Maria viene sempre l'ultima. Costa sole dieci lire*. Et klassisk Exempel foreligger i et bekendt Vers hos Ariosto:

Timida pastorella mai si presta
Non volse piede.

(*Orlando furioso*, I, v. 11.)

I moderne Fransk lever den kun i enkelte Udtryk som *Elle arriva la première, nous venons les derniers. Elle est sortie majestueuse*. Men i tidligere Tid var den almindelig udbredt. Jeg skal eksempelvis anføre et Vers fra Robert Garnier:

Prosternez à ses pieds, humbles le mercierent

(*Bradamante*, v. 1575.)

2° Det er utvivlsomt denne Sprogbrug, vi genfinder i de Forbindelser, her undersøges. Man har sagt *la porte fut ouverte large, la fille est née bone*, o. s. v., heraf *une porte large ouverte, une fille bone née*.

¹⁾ Man sammenholde ogsaa A. Toblers Bemærkninger i *Vermischte Beiträge* I, 86—88, og Meyer-Lübke, III, § 130.

²⁾ Smlg. min *Kortfattet Spansk Grammatik*, § 69.

³⁾ L. G. Blanc, *Grammatik der italienischen Sprache* (Halle, 1844), S. 198, og min *Italiensk Grammatik*, § 124.

3° Forbindelsen af et Adjektiv og et Participium kan have medført Forbindelsen af to Adjektiver: *Les fleurs fraîches cueillies* medfører *les choses pures humaines, les hommes griefs malades*.

4° Sproglige Fænomener maa hyppig forklares som Resultatet, ikke af en enkelt, men af flere samvirkende Aarsager. I en Forbindelse som *une fleur fraîche cueillie* kan man ogsaa som medvirkende Aarsag til Anvendelsen og Bibeholdelsen af *fraîche*, henviser til den Attraktion, der hyppig kan konstateres mellem de forskellige Sætningsdele, og som resulterer i en harmonisk Overensstemmelse imellem disse (se § 5).

Som typiske Exempler kan anføres italienske Sætninger som: *È tanta bella; son tante noiose; è poca ricca; son poche buone queste pere; i gatti son troppi ladri*, o. s. v. De hører dog endnu væsentlig hjemme i Folkesproget. Særlig i Spansk¹⁾ foreligger adskillige højst ejendommelige Attraktioner. Medens Akademiet kun tillader *un poco de agua*, kan man baade i Tale og Skrift træffe *una poca de agua, unos pocos de garbanzos* o. s. v. Man sammenligne endvidere Forbindelser som: *muchas más casas; pocos más libros; medios muertos; una mucha bella estoria. Esta muchacha nada tiene de romántica. Detalles biográficos que siempre tienen algo de pueriles*.

C. Substantiv og Substantiv.

75. Mange Substantiver kan anvendes som Adjektiver og optræde attributivt: *Un aplomb bœuf, une aventure farce, un homme colère*, o. s. v. Se herom *Gr. hist.*, III, § 640. Kongruensforholdene i saadanne Forbindelser frembyder enkelte Ejendommeligheder, som nærmere maa undersøges. Der er naturligvis intet til Hinder for, at et Hankønsord bestemmes ved Hjælp af et Hunkønsord eller omvendt, men Kønsforholdet influerer i Almindelighed ikke paa Ordets Form. Anderledes derimod med Talforholdet.

76. KØNSFORHOLD. I mange Tilfælde er der Overensstemmelse mellem det bestemmende og det bestemte Substantivs Køn, i andre Tilfælde er der Uoverensstemmelse. Dette sidste Forhold kan i nogle sjældne Tilfælde medføre Bøjning i Køn af det bestemmende Substantiv.

1° Hankønsord bestemmes af Hankønsord. Ex.: *Un soldat laboureur, un idiome frère, un mot sorcier, un ascenseur éclair*.

¹⁾ Se min *Kortfattet Spansk Grammatik*, § 192.

2° Hunkønsord bestemmes af Hunkønsord. Ex.: *Une langue sœur, une idée sœur, une société sœur, une ville frontière, une forêt vierge*. Ved Siden af Entalsformen *une élève*, træffer man i Flertal, hvor Kønnet ikke kan udtrykkes ved Hjælp af Artiklen, *des élèves femmes*.

3° Hankønsord bestemmes ved Hunkønsord. Ex.: *un bourg frontière, un fusil mitrailleuse, un navire-école, un mot fée, un homme colère, le style Renaissance*. Særlig maa mærkes en Sammenstilling som *un professeur femme* (en kvindelig Adjunkt). I det ældre Sprog træffer man *un homme veuve* (se nærmere *Gr. hist.*, II, § 380).

4° Hunkønsord bestemmes ved Hankønsord. Ex.: *Une exposition monstre, une façade Louis XIV*. Forbindelser som *une femme poète, une femme auteur* har paa Grund af Kvindebevægelsen faaet mange Sidestykker i den nyere Tid. Man siger nu *une femme médecin, une femme peintre, une femme sculpteur, une femme cocher, une femme notaire, une femme avoué*, o. s. v. Verdenskrigen har føjet andre til som *une femme tambour de ville, une femme facteur*. Flere af disse Forbindelser vil rimeligvis efterhaanden afløses af usammensatte Betegnelser; man har allerede *cochère* ved Siden af *femme cocher, peintresse* ved Siden af *femme peintre*¹⁾; smlg. *Gr. hist.*, II, § 437.

5° I ganske enkelte Tilfælde har man, i halvt spøgefuldt Sprog, tilvejebragt formel Overensstemmelse imellem det bestemte og det bestemmende Substantiv ved at bøje dette sidste. La Fontaine benytter i sine Fabler Forbindelser som *le peuple rat* (VII, 3) *le peuple chat* (*ib.*), *le peuple vautour* (VII, 8), *le peuple pigeon* (*ib.*); da begge Ordene er af samme Køn, er her ingen Vanskelighed. Men hvis det Substantiv, der skal bestemmes, er Hunkøn, og det bestemmende er Hankøn, ynder han at behandle det sidste som et Adjektiv, og han skriver *la gent marcassine* (III, 6), *la gent aiglonne* (*ib.*), *la race escarbote* (II, 8), *la majesté lionne* (VII, 7).

77. TALFORHOLD. I Almindelighed talbøjes det attributivt anvendte Substantiv: *Des soldats laboureurs, des idiomes frères, des langues sœurs, des sociétés sœurs; des villes frontières, des impressions femmes*. Følgende særlige Tilfælde maa mærkes:

¹⁾ I ganske enkelte Tilfælde danner man helt nye Ord; den kvindelige Arbejder i Ammunitionsfabrikerne kaldes saaledes *munitiennette* (se for Ex.: *Bulletin des Armées de la République*, 17. Jan. 1917).

1° Hvis Substantivet er en Farvebetegnelse, lades det uforandret (smlg. § 61). Ex.: *Des cheveux acajou, des étoffes cerise, des gants paille, des robes feuille-morte, des rubans couleur d'argent, des étoffes grenat, des tentures jonquille, des bas orange.* Ved Hjælp af den kunstlede Ortografi vedligeholdes Opfattelsen af de anførte Farvebestemmelser som rene Substantiver. Kun *rose* talbøjes, hvorfor der skelnes mellem Substantivet *rose* og Adjektivet *rose*. Se nærmere *Gr. hist.*, III, § 642.

2° Der findes andre Tilfælde, hvor man har tøvet med at talbøje det attributive Substantiv, hvilket jo vil sige, at man væsentlig har betragtet det som et appositionelt Led og ikke som et Adjektiv. Saaledes skriver Paul Margueritte *des ascenseurs éclair* (*Les Fabréce*, p. 557); men jeg har fornylig i »Journal des Débats« (1ste December, 1916) truffet *quelques interviews éclairs*. Ved Siden af *des impressions femmes* træffer man *des visiteurs simples et peuple, des frimousses peuple*; se *Gr. hist.*, III, § 641.

78. SUBSTANTIV SOM PRÆDIKAT. Det prædikativt anvendte Substantiv retter sig saa vidt muligt efter Subjektet i Køn og Tal. Exempler: *Il est maître de ses sentiments; elle n'est jamais maîtresse d'elle-même; la peur est mauvaise conseillère.* Hvis Subjektet er flerveddet, gælder de samme Regler som for Adjektiverne (§ 39); jeg anfører det gamle Ordsprog: *Soleil et glace sont ennemis.*

ANMÆRKNING. I Racines *Phèdre* findes følgende Vers:

La mort est le seul Dieu que j'osais implorer.
(v. 1243.)

Dette Vers forbavser; da *mort* er Hunkøn, skulde man vente *déesse*. Kommentatorerne fjerner gerne Vanskelighederne ved at sige, at Verset betyder: parmi les Dieux la mort est le seul etc. Dette er en ganske intetsigende Udvej. *Dieu* staar i det anførte Vers som et fælles sammenfattende Udtryk for Guder og Gudinder og kan maaske nærmest gengives ved Guddom.

79. Det er imidlertid ikke ualmindeligt, at der er Uoverensstemmelse mellem Subjektet og det substantiviske Prædikat.

1° Der findes en Mængde Ord, som kun anvendes i Hankøn; deraf kommer saadanne Forbindelser som: *Sa sœur est un auteur distingué. Elle est mon professeur de piano. Cette petite est un ange. Cette femme est médecin, sculpteur, romancier, peintre. Sa sœur est un témoin irrécusable.* Smlg.: La jeune fille qui n'est qu'un jeune tendron (*Quinze joyes de mariage*, p. 146).

ANMÆRKNING. Den folkelige Sprogfølelse reagerer ofte mod dette Forhold og skaber nye Hunkønsformer, som før ikke eksisterede. Jeg anfører *une avocate, une oratrice, une romancière, une ange* o. s. v.; smlg. *Gr. hist.*, II, § 437.

2° Der findes forskellige Ord, der kun anvendes i Hunkøn, deraf Forbindelser som: *Ce garçon est une brute. Cet homme est une canaille. Il a été ma dupe.*

ANMÆRKNING. Imod denne Mangel paa Kongruens reagerer Folkesproget hyppig ved at gøre Hunkønsordene til Hankønsord; man finder saaledes *un dupe, un petit peste, un recrue, un sentinelle* (smlg. *Gr. hist.*, III, § 710).

3° Endelig maa det bemærkes, at, selv hvor det gælder Substantiver, der har en særlig Form for de to Køn, bruges hyppig Hankønsformen som Prædikat til et Subjekt i Hunkøn; dette bevirkes naturligvis af denne Forms mere generelle Betydning (§ 7). Exempler: *La colère est quelquefois mauvais ami* (A. de Musset, *Il ne faut jurer de rien*). *Mme Carré-Lamadon, qui avait connu beaucoup d'officiers et qui les jugeait en connaisseur* (G. de Maupassant, *Boule de Suif*). *J'eus tout juste la force de dire à ma femme, au cher compagnon de toutes les heures, bonnes ou mauvaises: Finis mon bouquin* (A. Daudet, *Souvenirs d'un homme de lettres*, p. 124). *La mère doit être le premier instituteur de son enfant* (Bernardin de Saint-Pierre). *Elle se sentait bon administrateur* (M. Prévost, *Frédérique*, p. 67). *Elle n'a eu d'autres maîtres que sa maman* (A. Theuriet, *Villa Tranquille*, p. 26).

80. Témoin. — Angaaende dette Ords Kongruensforhold har Grammatikerne ført Strid lige siden det 17de Aarhundrede. Vaugelas hævdede, at man burde skrive: *Je vous prends tous à témoin* og *Témoin tous les anciens philosophes* (*Remarques*, II, 346). Hans Opfattelse godkendtes af Ménage¹⁾ og af det franske Akademi, og den har staaet ved Magt lige op til vore Dage. Først den ministerielle Anordning af 31te Juli 1900 tillader at skrive: *Je vous prends tous à témoin* eller *à témoins* og *témoin* eller *témoins les victoires qu'il a remportées*. Man kan ikke sige, at denne Frihed i Kongruensspørgsmaalet repræsenterer nogen Vinding²⁾. Man burde natur-

¹⁾ *Observations sur la langue française*. Paris, 1672. P. 14.

²⁾ Smlg. R. DE GOURMONT, *Le problème du style*. Paris, 1902. P. 222. E. RODHE, *La nouvelle réforme de l'orthographe et de la syntaxe françaises*, p. 9. *Uppsatser i Romansk Filologi tillägnade Professor P. A. Geijer*. Upsala, 1901. P. 177 (ANNA AHLSTRÖM).

ligvis have taget Skridtet fuldt ud og krævet Flertalsformen gennemført. Det ubøjelige *témoin* er jo en Archaisme, et Levn fra den Tid, da *témoin* kun havde sin etymologiske Betydning »Vidnesbyrd«. Nu betyder det »Vidne« (den gamle Betydning lever kun i det juridiske Udtryk *en témoin de quoi*) og bør altsaa bøjes (smlg. *Gr. hist.*, IV, § 301). At man meget tidlig har haft en umiddelbar korrekt Forstaaelse heraf, viser følgende Exempler, af hvilke det andet endog repræsenterer selve Akademiet før Paavirkningen fra Vaugelas:

J'ay chanté, le diable m'emporte,
Des nuicts cent foyes devant sa porte,
Dont n'en veux prendre qu'a tesmoings
Trois potz a pisser pour le moins.

(Picot et Nyrop, *Nouveau Recueil de Farces*, p. 82.)

Il prend hors de propos les Cieux à témoins en ce lieu. (*Sentimens sur le Cid*, p. 165).

81. Til Slutning skal undersøges de Tilfælde, hvor det bestemmende Substantiv hverken er Attribut eller Prædikat, men derimod styrer det bestemte Substantiv, altsaa Tilfælde som *un coquin de valet*. I saadanne Forbindelser kræves der i Almindelighed Overensstemmelse i Køn mellem de to Led, saaledes at Hovedleddet, det styrende Substantiv, er det afgørende. Ved Siden af *un coquin de valet* har man *une coquine de fille*, o. s. v. Ex.: Cela vous donne une coquine de soif (Fr. Coppée). Leur chienne de musique (P. Mérimée, *Les Espagnols en Danemark*, I, sc. 1). Hvis Ordet ikke har en særlig Form for de to Køn, dannes en saadan. Følgende Enkeltheder mærkes:

1° Hankønsord ændres til Hunkønsord. Dette finder Sted ved *diable* og *drôle*. Man siger altsaa *un diable d'homme*, men *une diable de femme*. *Ta diable de nièce* (E. og J. de Goncourt, *Sœur Philomène*, p. 93), *quelle diable de cérémonie*, o.'s. v., *un drôle d'homme*, men *une drôle de femme*, *une drôle d'idée*, *une drôle de chose*. I Anledning af Forbindelsen *une diable de femme* maa man erindre, at den almindelige Hunkønsform til *diable* er *diabliesse*, og at man siger: *Cette femme est un diable*. Ex.: Marguerite qui était un diable lui cria . . . (Ch.-L. Philippe, *Contes du Matin*, p. 144). Kønsforholdet i den omtalte Forbindelse skyldes derfor ganske utvivlsomt Assimilation. Dette fremgaar ogsaa meget klart af de analoge Konstruktioner, hvor det styrende Ord er et Adjektiv; dette retter sig nemlig

efter det styrende Substantiv. Ex.: Leur damnée de musique (A. de Musset, *Lorenzaccio*, I, sc. 2).

2° Hunkønsord ændres til Hankønsord. Dette Fænomen er forholdsvis sjældent; jeg har kun truffet det ved Ordene *bête* og *espèce*. Ved Siden af *ma bête d'ambition* har man *mon bête d'orgueil*. Ex.: Ce bête d'argent qui manque toujours (*Le nouveau Décaméron*, III, 102). Avec un bête de ciel posé dessus (A. France, *M. Bergeret à Paris*, p. 371). Mon bête d'orgueil (É. Zola, *Au bonheur des dames*, p. 438). I det moderne Talesprog forholder det sig paa samme Maade med Ordet *espèce*. Ved Siden af *une espèce de galanterie* hører man *un espèce de chapeau, un espèce de tableau*¹⁾.

3° Der findes ogsaa Tilfælde, hvor ingen Kønsassimilation mellem de to Led har fundet Sted. Ex.: Un avorton de mouche (La Fontaine, *Fables*, II, 9). Votre vieux guerrier de tante (Lucien Népoty, *Les petits*, II, sc. 3).

ANMÆRKNING. Et nogenlunde tilsvarende Forhold findes i flere romanske Sprog ved den partitive Genitiv, naar det styrende Ord er et Mængdesadverbium. Man sagde paa ældre Provençalsk *pauca de sa gent, tropas de reliquias*. Ligesaa paa ældre Italiensk: *in poca d'ora, la più della gente*; og paa ældre Spansk: *muchas de veces, tantas de yerbas*. Enkelte af disse Konstruktioner lever endnu, særlig i det talte Sprog; saaledes hører man i Spansk: *una poca de agua, unas pocas de ciruelas*. (Smlg. § 5.)

¹⁾ P. Stapfer, *loc. cit.*, p. 43, Note.

Kapitel IV.

Subjekt og Verbum. Verbets Tal.

82. Subjektet bestemmer Verbets Tal. Subjektet kan være enkelt (*un soldat*), sammensat (*une troupe de soldats*) eller flerleddet (*un soldat et un matelot*). Det kan staa foran Verbet eller efter dette. Disse forskellige Tilfælde bliver at undersøge foruden de upersonlige Sætninger.

83. I Sætninger, der indeholder et P r æ d i k a t, retter Verbet sig undertiden efter dette. Man siger regelmæssigt: *Sa nourriture est des sauterelles et du miel sauvage. Les Chinois sont une nation pacifique.* Men man finder paa den anden Side ogsaa: *Sa nourriture sont des mouches.* Smlg. følgende Sætninger: *Tout le reste ne sont que fleurs* (Malherbe, II, 603). *Tout cela sont bienfaits, car ils se font pour notre commodité* (*id.*, II, 103). *Je lui en veux demander six cents [écus] avec les intérêts depuis ce temps-là, qui sont vingt ou vingt-deux ans* (*id.*, I, 334). *Et deux ans dans son sexe est une grande avance* (Molière, *Mélicerte*, I, sc. 4, v. 209). *Quatre ou cinq mille écus est un denier considérable* (*id.*, *M. de Pourceaugnac*, III, sc. 7). *Ce que je vous dis là ne sont pas des chansons* (*id.*, *École des femmes*, v. 729). *Tout ce qu'il y a d'agréable sont effectivement les idées qui ont été prises de Molière* (*id.*, *Impromptu de Versailles*).

ANMÆRKNING. Da det tit er meget vanskeligt at afgøre, hvad der er Subjekt, og hvad der er Prædikat, træffer vi den samme Vaklen med Hensyn til Verbet i andre Sprog. Paa Italiensk siger man saaledes: *La sua posata eran le dita.* Fra Engelsk skal nogle Exempler anføres efter Jespersen (6,71): *His meat was locusts and wild honey. Manners is a fine thing. Fools are my theme.*

A. Enkelt Subjekt.

84. Man siger: *Le cheval est blessé* og *Les chevaux sont blessés*. Et Subjekt i Flertal kræver altid Verbet i Flertal, — fra denne Regel findes kun en enkelt Undtagelse (§ 98). Et Subjekt i Ental følges derimod ikke altid af Verbet i Ental; Flertal kan anvendes efter Kollektiver, og her sejrer altsaa Ordets Betydning over dets Form, eller i et Par ganske specielle Tilfælde, hvor Analogiindflydelse gør sig gældende.

ANMÆRKNING. Et Subjekt i Flertal kan være styret af en adverbial Bestemmelse; det kræver alligevel Verbet i Flertal: *Près de mille personnes remplissaient la salle. Moins de dix ans se sont écoulés depuis sa mort. Plus de cent voyageurs ont péri.* Forbindelsen *plus d'un* kræver i Almindelighed Ental: *Plus d'un a vendu sa voix.* (Men ved reciproke Verber: *plus d'un se rendaient le service de s'entr'égorger*). Paa samme Maade kræver paa Engelsk *more than one* Ental: *More than one woman has been known to like her.*

85. MIDI. Vi har ovenfor set, at Ordene *midi* og *minuit* paa Grund af deres Betydning kan have Artiklen i Flertal (§ 17). Paa lignende Maade kan de efterfølges af Verbet i Flertal, saa snart de kan siges at repræsentere den iøvrigt ubrugelige Forbindelse *douze heures*. Denne Syllepse har særlig hjemme i det talte Sprog; Littré advarer imod at sige *midi ont sonné*. Den findes dog ogsaa i Litteratursproget, som følgende Exempler viser: *Minuit sonnèrent lentement dans la vaste pièce solennelle* (É. Zola, *Nana*). *Minuit sonnèrent, elle eut un frisson, malade d'attente et de froid* (É. Zola, *L'Œuvre*). Man finder dog vist langt almindeligere Ental: *Comme minuit sonnait, la porte de l'auberge s'ouvrit* (Ch.-L. Philippe, *Contes du Matin*, p. 106).

Flertal anvendes i ethvert Tilfælde kun med *sonner*. Ved andre Verber kan Analogien ikke virke, og der bruges Ental:

Midi fera flamber l'herbe silencieuse.

(Comtesse de Noailles, *Le Verger*.)

ANMÆRKNING. Et andet mærkeligt Tilfælde, der viser os Ord i Ental efterfulgt af Flertal, foreligger i Tysk, hvor forskellige Titler eller andre beslægtede Ord i Tiltale og meget ofte i Omtale kan konstrueres med Flertal. Ex.: *Glauben vielleicht Ihro Majestät, dass der Leibkutscher des Erbstatthalters so ein armer Teufel ist wie ich? Hochwürden werden uns doch nicht verlassen? Gnädige Frau haben mir die Ehre der Einladung zutheil werden lassen. Sind der Herr Geheimrat zu Hause? Haben Exellenz auf mich gewartet? Der Vater und die Mutter lassen schön bitten, Herr Lehrer möchten doch morgen kommen. Was haben der junge Herr? Frau Mama sagte mir, Fräulein sind unpässig.*

Forklaringen er ganske simpel. Det almindelige Tiltaleord er *Sie*, der efterfølges af 3dje Person Flertal: *Was wünschen Sie?* Af Høflighed eller Ærbødighed sættes en Titel eller lign. i Stedet for Pronominet; man vil undgaa det direkte Tiltaleord, men beholder den i høflige Spørgsmaal sædvanlige Flertalsform: *Was wünschen der junge Herr?* Om tilsvarende sylleptiske Forhold i Anvendelse af Verbets Personformer, se § 23 Anm.

86. KOLLEKTIVE SUBSTANTIVER. I Oldfransk var det almindeligt, at et Kollektiv krævede Verbet i Flertal: *La gent vienent, la gent sont venu.* Dette Forhold indskrænkes betydeligt efter Middelalderen uden dog helt at forsvinde. Man siger i moderne Fransk: *La plupart le connaissent.*

ANMÆRKNING. Anvendelsen af Flertal efter et kollektivt Nomen kendtes ogsaa i Latin; det fandt Sted ved Ord som *pars, vis, multitudo* o. s. v. Ex.: *Pars perexigua, duce amisso, Romam inermes delati sunt* (Livius).

87. I Oldfransk anvendes Flertal især efter *gent*; undertiden ogsaa efter Ord som *peuple, barnage, chevalerie, lignie, maisnie, parage, ost, li plus*¹⁾. Exempler:

Ja tote *gent* nem soussent torner.

(*Vie de saint Alexis*, v. 488.)

Si s'en commourent tote la *gent*.

(*ib.*, v. 511.)

Porce que il voloit que la *gent* la veissent.

(Villehardouin, § 68.)

Ci sont venu une si fiere *gent*.

(*Les Narbonnais*, v. 3802.)

Paienne *gent* sont arrier reculée.

(*Enfances Ogier*, v. 1234.)

La lor *gent* sont bien atornées.

(*ib.*, v. 2097.)

Sa *gent* estoient occis.

(Joinville, § 8.)

Si s'en partirent de lui une granz *partie* (*Chronique de Reims*, § 437). La maisnie retindrent (*ib.*, § 9).

¹⁾ Udførlig behandlet af A. Tobler i *Vermischte Beiträge*, I, 230—240 (*Mélanges*, p. 290—301).

Tel *maisnie*
 Qui gent ierent appareillie.
 (*Roman de Troie*, v. 6754.)

Et le regretent la *mesnée*.
 (*Romania*, VIII, 179, v. 898.)

Au recourre le roy sont venu sa *merdaille*.
 (Bastart de Bouillon, v. 288.)

Au port sont arrivet la Dieu *chevalerie*.
 (*ib.* v. 6275.)

Li *pueples* de toutes pars
 Devant l'ostel sont assemblé.
 (Watriquet, p. 213, 466.)

Estrange *gent* le tien aront.
 (E. Deschamps, *Œuvres complètes*, IX, 91.)

Gent philistine
 Leur font de terribles assaulx.
 (*Mistère du Viel Testament*, IV, v. 29886.)

Il a de la *gendarmerie*
 Qui prennent s'ilz treuvent a prendre.
 (*ib.*, v. 17663—64.)

J'ay trouvé grant *peuple* devant que tiennent la ville assiégée
 (*Jehan de Paris*, p. 8).

ANMÆRKNING. Tilsvarende Forhold kan eftervises i de andre romanske Sprog omend i betydelig mindre Omfang. I ældre Italiensk, Spansk og Portugisisk er Fænomenet væsentlig indskrænket til at omfatte Ordet *gente*. I moderne Provençalsk derimod er det fyldigt repræsenteret, idet Ord som *famiho*, *mounde*, *resto*, *soucieta*, *colege* kræver Flertal (Ronjat, p. 61). Ogsaa i nyere Engelsk hersker der stor Frihed paa dette Punkt, idet Ord som *family*, *clergy*, *club* kan konstrueres med Flertal¹⁾. I sin Grammatik (6,33) anfører Jespersen desuden følgende Exempel: *Fifteen hundred men, of whom about one half were Europeans*. Fra private Breve kan jeg anføre Sætninger som: *The committee were of the same opinion. The American embassy have received.*

88. Undertiden konstrueres de kollektive Substantiver, hvis der er flere Verber, samtidig med Ental og Flertal. Følgende to Tilfælde maa mærkes:

¹⁾ O. Jespersen, *Growth and Structure of the English Language*. Second edition. Leipzig, 1912. P. 13—14.

1° Hvis det ene Verbum kommer før Subjektet, og det andet staar efter, sættes det første gerne i Ental, det andet i Flertal. Exempler:

Tant oïrre ensamble li *barnages*

Et trespassent les terres larges.

(*Guillaume de Palerme*, v. 9329.)

Après ung grand tas d'agyos, se part la *compagnie* de l'ermite et vindrent à l'ostel devisant (*Cent nouvelles nouvelles*. I, 77).

2° Hvis begge Verberne staar efter Subjektet, kan det nærmeste staa i Ental og det fjernere i Flertal. Altsaa Subjektets grammatikalske Form behersker det første Led, men dets Betydning virker først paa nogen Afstand. Exempler: Et l'ost s'est arestee, quant oent l'olifant (*Fierabras*, 139). Toz ses *parages* i asamble, qui li ont dit (O. Schultz-Gora, *Zwei altfranzösische Dichtungen*).

ANMÆRKNING. Tilsvarende Forhold findes i ældre Italiensk. Ex.: Quando sua *gente* la novella intese, Facean gran festa per tutto il paese (*Reina d'Oriente*, 42, 20). Ciascheduno di loro si trasse arieri et preseno loro spade et metteno le punte in terra (*Viaggio di Carlo Magno*, I, 62).

89. Bestemte Regler med Hensyn til Anvendelsen af Flertal eller Ental efter Kollektiver fandtes ikke. Undertiden bringer de forskellige Manuskripters afvigende Læsemaader Vidnesbyrd om den vaklende Sprogbrug. I »Auberée« læses:

Que tost sera acorue

Toute la *gent* de ceste rue.

(V. 379—380.)

Men to af de Manuskripter, hvori den gamle Fabliau er overleveret, giver *seront*.

90. I det 16de Aarhundrede er den oldfranske Sprogbrug med Flertal efter Kollektiver i alt væsentligt opgivet. A. Darmesteter¹⁾ siger: »Le XVIe siècle suit déjà la règle moderne«. Denne Udtalelse er dog noget for bestemt. Blaise de Monluc, der jo i det Hele taget behandler Sproget med megen Frihed og præger det med sin kraftige Individualitet, har gentagne Gange Flertal efter et Kollektiv. Jeg anfører efter C. A. Ringenson²⁾ følgende Exempler: La *cavallerie*

¹⁾ *Le XVIe siècle en France*, I, § 215.

²⁾ *Studier öfver Verbets Syntax hos Blaise de Monluc*. Upsala, 1888. P. 8.

qui venoient avec nous (*Commentaires*, III, 201). Tout le monde abandonnoient les plaies (*ib.*, II, 450). La commune de Plieux les eurent presque toutes (*ib.*, III, 110). Une partie de ce qui se sauva se jectarent dans la rivière (*ib.*, II, 425). Et ganske enkelt Exempel paa den tidligere franske Sprogbrug findes desuden hos selve Malherbe; han skriver: Une infinité se vantoient (III, 397).

91. I moderne Fransk er den oldfranske Sprogbrug saa godt som fuldstændig forsvunden. Flertal anvendes kun i følgende Tilfælde:

1° Efter *la plupart*. Man siger saaledes *la plupart le savent, la plupart le disent*. Mærk, at Paul Bourget har skrevet: La plupart était de porphyre (*Voyageuses*, p. 270). Ental anvendes ellers kun, hvis det styrer et Ord i Ental: *La plupart du sénat fut de cet avis*.

2° Efter Kvantitetsadverbierne *beaucoup, combien, peu*. Ex.: *Beaucoup l'ont aimé. Peu le connaissent. Combien sont morts!*

3° Undertiden efter *un grand (petit) nombre*, naar det underforstaaede afhængige Substantiv er i Flertal: Ex.: Un petit nombre s'échappèrent et se sauvèrent dans les marais (J. J. Rousseau). Un grand nombre tombent en ruine parce que cela coûterait trop d'argent pour les entretenir (A. Lichtenberger, *Le petit roi*, p. 38).

ANMÆRKNING. I mange Dialekter konstrueres *tout le monde* med Flertal (smlg. § 99, 1):

C'est point difficile à comprendre

Qu'tout l'mond' peuv' point fair' des obus.

(M. Leclerc, *La passion de notre frère le poilu*.

Paris, 1916. P. 10.)

92. KOLLEKTIVE PRONOMINER. Ved Siden af kollektive Substantiver har man ogsaa Pronominer med kollektiv Betydning. Disse Pronominer efterfølges i Rigssproget i Almindelighed af Ental; i Dialekterne derimod hyppig af Flertal. De Pronominer, ved hvilke en saadan »constructio ad sensum« kan findes, er *on, chacun, pas un, quelqu'un*.

1° *On*. Vi har ovenfor set, at det til *on* hørende Prædikatsord kunde staa i Flertal (§ 29). Udenfor Rigssproget træffer vi den Ejendommelighed, at *on* ogsaa kan konstrueres med Verbet i Flertal; ved Siden af *on est égaux, quand on s'aime* har den folkelige Sprogbrug skabt *on sont égaux, quand on s'aiment*. Anvendelsen af Flertal efter *on* er ejendommelig for Østfrankrig, særlig for Dialekten i Lorraine. Ex.: Cui om detrait et desrunt et desachent (*Saint Bernardt*,

T. 201, 33). Toutes les censes qu'on doit et doveront a l'aiglise de saint Pierre (a. 1295. *Hist. Metz*, III², 237). On doit panre et panront (a. 1307, *ib.*, III², 283). Et aussy de tous ceaulx c'on semont et semonront (*ib.*, IV, 597)¹).

Man vil lægge Mærke til, at i de sidste fire Exempler anvendes Ental i det Verbum, der følger umiddelbart efter *on*, medens Flertal først indtræder i de fjernere staaende Verber; som ovenfor paavist er en saadan Fjern-Kongruens ikke ualmindelig ved kollektive Nominer (§ 87). Imidlertid kan ogsaa det Verbum, der følger umiddelbart efter *on*, staa i Flertal: *on vairont bien*.

En saadan Sprogbrug findes saavel i gamle juridiske som poetiske Texter fra Metz²), og den har holdt sig lige op til vore Dage; i de moderne østlige Folkemaal siger man *on répondirent*, *on verront*, *on ont* (Herzog, § 600).

2° *Chacun* konstrueredes undertiden i det ældre Sprog med Flertal (smlg. Tobler, I, 231). I de efterfølgende Exempler staar det nærmeste Verbum i Ental, men det fjernere i Flertal ligesom ovenfor ved *on*: Lors vout chascun son non aprendre et demandent qui el estoit (*Romvart*, 602, 14). Chascun patron rompy la closture de la lettre et leurent les paroles (*Recueil des Historiens de la Gaule*, XXII, 332 H)³).

ANMÆRKNING. Tilsvarende Forhold fandtes i Latin ved *quisque* i Forbindelse med en Superlativ. Ex.: Missi sunt honoratissimus quisque (Livius). I ældre Italiensk konstrueredes *ciascuno* med Flertal. Ex.: Vanno a vicenda ciascuna al giudizio (Dante, *Inferno*, V, 14). Saaledes ogsaa *ogni uomo*. Om dette og lignende Fænomener i Spansk og Provençalsk findes Oplysninger hos Diez, III, 274.

3° *Nemo*. Pronominer, der betyder »ingen«, konstrueres undertiden med Verbet i Flertal. Et Udsagn som: *Ingen ved det* danner den absolute Modsætning til *Alle ved det*, og *ingen* indeholder et Flertalsbegreb lige saa vel som *alle*. Jeg kender ikke Exempler paa, at *personne* eller *nul* efterfølges af et Verbum i Flertal, derimod konstruerer Monluc *pas un* paa denne Maade. Han skriver: Pas ung ne s'ausoient se trouver devant moy (*Commentaires*, II, 397). Smlg. § 102, 2.

¹) Disse Exempler anføres af A. Risop, i *Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literaturen*, CV, 448.

²) *La guerre de Metz, poème du XIVe siècle*, p. p. E. de Bouteillier et F. Bonnardot. Paris, 1875. P. 356.

³) Dette Exempel er laant fra den lige anførte Artikel af A. Risop.

ANMÆRKNING. I senere latinske Texter konstrueres *nullus* undertiden med Flertal. Saaledes ogsaa *nadie* i ældre Spansk. Ex.: *Que nadi nol diessen posada (Poema del Cid, v. 25)*. Tilsvarende Konstruktioner er hyppige i moderne Provençalsk med *degun* (ingen), *arrés* (ingen), der tilmed undertiden kræver 1ste Person Flertal. Man siger saaledes: *Arrés nou bieneran* eller *bienera* (ingen kommer). *Degun sian d'apendris* (ordret: ingen, vi er Begyndere). Se nærmere Ronjat, § 38 og § 42.

4° *Quelqu'un*. Ogsaa dette Pronomen kan have Betydning af Flertal; »en og anden« behøver ikke blot at betegne et enkelt Individ (smlg. it. *qualche verso* og dansk *nogle Vers*). I Overensstemmelse hermed findes det hos Monluc med Verbet i Flertal: *Peult estre qu'il y auroit quelqu'un qui vouldroient (Commentaires, III, 288)*. Smlg. § 102, 2.

ANMÆRKNING. Paa Engelsk kan (i nogle Tilfælde skal) Pronominerne *none, any, either, neither, who, which, what* konstrueres med Verbet i Flertal (Jespersen, 6, 41 ff). Ex.: *We shall meet again, when there are none to separate us. Gentlemen, have any of you a pen and ink? Were any of the crew caught? Neither are alive. Neither of them are a bit better than they should be.*

93. J'AVONS. Man finder undertiden første Persons personlige Pronomen i Ental efterfulgt af Flertal: *j'avons, j'allons, j'étions, je sommes*, o. s. v. Denne ejendommelige Forbindelse dukker frem i Slutningen af det 15de Aarhundrede og anvendes i stor Udstrækning i det talte Sprog paa Renæssancetiden. Herom mærkes følgende:

1° Typen *j'avons* omtales allerede af Palsgrave, hvis »*L'esclaircissement de la langue françoise*« udkom i London 1530, men som dog i alt væsentligt behandler Sproget fra Slutningen af det 15de Aarhundrede. Han henviser den omtalte Type til vulgær Tale¹⁾: »But where as in comune speche they use to saye *Je allons bien, Je ferons bien, J'auons fait ung grant exploit*, and suche lyke ioynnyng the first person plurell of the verbe in to *ie*, whiche is the first person singuler, suche kynde of spekyng is vused of none auctour approued, nomore than *gironz demayn, ginciterons, gimaginons*, and suche lyke« (fol. 125, v^o).

2° Den paaankede Sprogbrug finder i Løbet af det 16de Aarhundrede ogsaa Anvendelse udenfor den lavere Befolkning. Omgangstonen ved Valois'ernes Hof var, som bekendt, yderst fri, og man synes at have moret sig med at efterligne ganske vulgær Tale

¹⁾ Hr. mag. art. H. Kehler har afskrevet Citatet for mig efter Originaludgaven, der findes paa det kgl. Bibliotek i København.

eller det rene Gadesprog. Det har været som en Slags pikant Krydderi. Henri Estienne har mange Anker at rette imod Hofsproget og konstaterer, at Hofmændene, hvad Sprogfejl angaar, hyppig konkurrerer med Torvesjoverne (*les supposts de la place Maubart*). Ligesom disse siger de *j'allions, je venions, je disnions, je soupions* og *j'allons, je venons, je disnons, je soupions* og han tilføjer: »Mais encore ce sont les mieux parlans entre plusieurs qui prononcent ainsi«, for der er andre, der begaar andre endnu grovere Fejl¹⁾.

3° Nogle Grammatikere protesterer imod disse Former. Saaledes skriver Louis Meigret²⁾: »De vrey aosi, le François ne seuffre james vn nom ou pronom surpozé ao verbe, etre d'aotre nombre que le verbe. A cete caoze qelqe dilijence continuelle que fassent aocuns François de cuyder introduire j'etions, j'y allions: il ne seruet aoz aotres qe de moquerie: com' vzans d'une façon de parler par trop egarée de la rézon, e par trop etranje du comun vzaje«. Et andet Sted bemærker han: »*Je venions, je donisse, je frapisse* sont fautes qui n'ont jamais été reçues par les hommes bien appris en la langue françoise.« Andre Grammatikere tager dem, mærkeligt nok, i Forsvar. Pierre Ramus bemærker saaledes: »Le vulgaire, voire les Princes et grands seigneurs ont ordinairement en la bouche: *je dirons, je ferons*, ce qui est condampne par aucuns grammairiens..... Mais je pense bien, que l'usage s'en dispensera et qu'il renversera le jugement de ces censeurs«³⁾.

94. De omtalte Former forekommer forholdsvis sjælden i Litteraturen. De findes i forskellige folkelige Texter som for Ex. »La Farce du porteur d'eau«, »Farce de deux jeunes femmes«, desuden i Marguerite de Navarre's Breve, men ikke i hendes »Heptaméron«, hos Nicolas de Troyes og hos Monluc⁴⁾.

Afin que j'en soyons saisis.

(E. Fournier, *Théâtre français avant la Renaissance*,
p. 82.)

¹⁾ Henri Estienne, *Deux dialogues du nouveau langage français italianisé*, p. p. P. Ristelhuber. Paris, 1885. Vol. I, 209 ff.

²⁾ *Tretté de la Grammère Françoisese*. Neu herausgegeben von W. Foerster. Heilbronn, 1888. P. 71—72.

³⁾ Ch.-L. Livet, *La grammaire française et les grammairiens du XVIe siècle*. Paris, 1859. P. 72, 81, 249.

⁴⁾ C. R. Ringenson, *loc. cit*, p. 10. F. Brunot, *Histoire de la langue française*, II, 335.

Je ne sçavons pas discourir.

(*ib.*, p. 458.)

Je voulons de l'argent.

(*ib.*, p. 460.)

Je ne vous devons rien.

(*ib.*, p. 760.)

Le sang bieu, j'en avons pour une.
(Picot et Nyrop, *Nouveau Recueil de Farces*,
p. 113.)

J'avons esperance qu'y fera beau temps, veu ce que disent les estoilles, que j'avons eu le loysir de veoir (Marguerite de Navarre, *Lettres*.) Je n'estions pas aux Siennes (Monluc, *Commentaires*, II. 94). Toute la gageure que i'auons fait (Nicolas de Troyes, p. 209).

95. I det 17de Aarhundrede er Typen *j'avons* definitivt forsvundet fra Litteraturen og Samtalesproget. Du Lorens skriver i en af sine Satirer følgende:

Un homme ne sçauroit parler correctement
Si durant sa jeunesse il n'a lu Depautere;
Avec certaines gens il fait bien de se taire;
A-t-il dit à la Cour: »*Parta, j'avons esté*«
Il vaudroit beaucoup mieux pour luy qu'il eust p....

Ogsaa Callières henviser *j'avons* til vulgær Tale. Han skriver: »Si un homme de qualité disoit: *j'étions à Paris et j'en partis pour Versailles*, il parleroit comme le menu peuple«¹⁾. I den bekendte Samling af Gaderaab og Gadescener fra Paris i det 17de Aarhundrede²⁾ siger en Grøntkone:

Tredame, Madame Michelle,
Vous faites bien la Damoiselle!
Hé, là, là, je vous connoissons.

Vi ved fra Molière, at disse Former var en Rædsel for Precieuse. De benyttes af den brave Kokkepige Martine. Hun siger:

Ce n'est point à la femme à prescrire, et je sommes
Pour céder le dessus en toute chose aux hommes.

(*Les Femmes savantes*, V, sc. 3.)

¹⁾ *Du bon et du mauvais usage des mots*. Paris, 1693. P. 135.

²⁾ *Paris ridicule et burlesque au XVIIe siècle*, p. p. P. L. Jacob. Paris, 1859. P. 161.

Mon Dieu, je n'avons pas étugué comme vous
Et je parlons tout dret comme on parle cheux nous.

(*ib.*, II, sc. 6.)

Philaminte og Bélise er ved at daane over dette Sprog, der skur-
rer voldsomt i deres Øren. Bélise betegner *j'avons* som en »solé-
cisme horrible« og tilføjer:

Ton esprit, je l'avoue, est bien matériel:

Je n'est qu'un singulier, *avons* est pluriel.

Veux-tu toute ta vie offenser la grammaire?

De samme Former genfindes andre Steder hos Molière. Han
lader saaledes de Bønder, der optræder i »Don Juan«, benytte dem:
Pierrot siger: Je nous amusons à batifoler avec des mottes de
tarre que je nous jesquions à la teste (II, sc. 1).

96. Hvad Betydningen angaar, maa det mærkes, at Formen
j'avons snart staar for det litterære Sprogs *j'ai*, snart for *nous avons*;
den er med andre Ord baade Ental og Flertal. De fleste af de ovenfor
anførte Exempler viser Betydningen af Ental. I følgende Exempler
fra det 16de Aarhundrede, som F. Brunot (*loc. cit.*) anfører, er Be-
tydningen af Flertal umiskendelig: Je nous sommes adressés par
devers vous (Nicolas de Troyes). Je sommes plus de cinq cens (Ch.
de Marcel). Ogsaa i flere moderne Patois har *j'avons* Betydning
baade af Ental og Flertal. J. F. Schnakenburg¹⁾ gør udtrykkelig
opmærksom paa, at for Ex.: *j'sommes* baade betyder »jeg er« og »vi
er«. I enkelte Patois bruges *j'avons* kun i Flertal. For Norman-
diets Vedkommende giver Ch. Joret²⁾ *s'sieu* og *s'some*, *j'étée* og *j'equ(i)on*,
s's'ré og *s's'ron*, *j'é* og *j'avon* eller *j'on*, *j'avez* og *j'avionz* eller *j'aviomez*,
j'eu og *j'eume*. Nogle Steder benyttes *je* kun foran Verbet, efter
Verbet bruges *nous*. I centralfranske Folkemaal hedder det saa-
ledes *j'avons*, *je faisons*, *je parlons*, men de tilsvarende Spørgeformer
lyder *avons nous*, *faisons nous*, *parlons nous*³⁾.

97. Endelig skal undersøges, hvorledes den mærkelige Forbin-
delse *j'avons* kan forklares. Den er aabenbart Resultatet af flere
forskellige Indflydelser⁴⁾. Naar man ved Siden af *j'ai* har faaet

¹⁾ *Tableau synoptique et comparatif des Idiomes Populaires ou Patois de la France*. Berlin, 1840. P. 63.

²⁾ *Essai sur le patois normand du Bessin*. Paris, 1881. P. 32 ff.

³⁾ Comte de Jaubert, *Glossaire du Centre de la France*, I, 563.

⁴⁾ Min Forklaring er forskellig fra den, som Meyer-Lübke giver (II, § 78).

j'avons, foreligger her en Generalisering af Pronominets Entalsform. Nogen Sammenblanding af Ental og Flertal var ikke at frygte, da jo Verbalformen *avons* var tydelig talbestemt ved Siden af *ai* (smlg. i moderne Fransk *il chanta* og *ils chantèrent*). Naar *j'avons* har Betydning baade af Ental og Flertal, er Forbindelsen maaske at opfatte som en Slags Kontamination. Det maa dog ikke overses, at Kontaminationer i Almindelighed kun finder Sted mellem enstydige Ord og Vendinger (smlg. *Gr. hist.*, I, § 524), og man kan dog kun med et vist Forbehold hævde, at *j'ai* og *nous avons* er enstydige. Her spiller sikkert ogsaa et andet Moment ind, nemlig den stærkere og stærkere fremtrædende Udviskning af Forskellen mellem Ental og Flertal. I det moderne franske Talesprog er der i de fleste Tilfælde ingen Forskel, for Substantivers og Adjektivs Vedkommende, paa de to Tal. Naar man siger *un brave soldat* og *vingt braves soldats*, angives Talforholdet i de to Nominer ved Hjælp af et fremmed Element (i det foreliggende Tilfælde et Talord, ellers Artikel eller Pronomen). Hvad Verber angaar, er Forskellen mellem de to Tal i de fleste Tilfælde forsvundet i 3dje Person Præsens Indikativ og Konjunktiv, i Imperfektum og Conditionnel: *Il chante* = *ils chantent*, *qu'il finisse* = *qu'ils finissent*, *il venait* = *ils venaient*, o. s. v. Denne Udjævning mellem Ental og Flertal har grebet langt stærkere om sig i Folkemaalene end i Rigssproget, og Anvendelsen af *j'avons* i den dobbelte Betydning maa antageligvis betragtes som et Resultat af den almindelige Tendens. Sproghistorien viser os, at Anvendelsen af særlige Flertalsformer i Virkeligheden er en Slags Luxus; man klarer sig udmærket uden dem. Et morsomt Sidestykke til Dialekternes Anvendelse af *j'avons* for at udtrykke baade »jeg har« og »vi har« træffer vi i moderne Pariser-Argot, hvor de samme to Betydninger udtrykkes ved en upersonlig Vending. Jeg anfører følgende Sætning: *On est mariés! On épouse une femme qu'est mère ed famille! On y achète des meubles! Et v'là comment qu'ça vous traite* (R. Benjamin, *Gaspard*, p. 304). I den første Sætning har *on* Betydning af Flertal (*nous*), i de følgende Betydning af Ental (*je*).

98. CEUX QU'A (for *ceux qui ont*). I moderne Pariser-Argot anvendes ikke sjælden i relative Sætninger Verbets Entalsform for Flertal. Denne Ejendommelighed beror rimeligvis paa Analogi og Generalisering. I en Mængde Verber findes der i Præsens, Imperfektum og Conditionnel ingen Forskel paa 3dje Person Ental og 3dje

Person Flertal. Man siger *celui qui paye* og *ceux qui paye(nt)*, og Forskellen i Tal angives her udelukkende af Korrelatet; paa samme Maade faar man *çui qui va* og *ceux qui va*. Exempler:

Mais gna d'chez soi

Qu'pour ceux qu'a d'quoi.

(Richepin, *Chanson des Gueux*, p. 5.)

Y a des gens qui va en sapins.

(*ib.*, p. 160.)

Ça rend les marins poilus

D'boire à la santé d'ceux qui

N'boit plus.

(*id.*, *Un coup d'riqui*.)

Les conseillers ménicipaux

Qui peut pas s'payer des bell'frusques.

(Mac Nab, *L'expulsion*.)

Ensuite y a les Napoléons

Des muff' qu'a toujours la colique.

(*ib.*)

J'tap'rai dans l'tas d'ceux qu'a pas d'blouse,

J'cass'rai la gueule aux proprios,

A tous les gens qu'a d'la galtouze

Qu'il a gagné' dans des agios.

(A. Bruant, *Dans la rue*, p. 195.)

J'fascin'rais tranquill'ment les vieux

Qu'est dans les avant-scènes.

(Xanrof, *Chansons ironiques*, p. 201.)

Les belles dames dedans, qui sont peintes et qu'a de jolies ombrelles roses (Lavedan, *Les beaux dimanches*, p. 11).

Vi staar her overfor en syntaktisk Ejendommelighed, der vil kunne faa Betydning for Sprogets morfologiske Udvikling, idet den vil kunne bidrage til, at en Mængde særlige Flertalsformer i Verberne forsvinder. I hvor høj Grad Entalsformens Generalisering er almindelig i Folkesproget, ses udmærket af et af de anførte Vers af Bruant, hvor *il a* anvendes for *ils ont*.

ANMÆRKNING. Til Sammenligning skal omtales, at i almindeligt toskansk Talesprog benyttes Formen for 2den Person Ental i Imperfektum ogsaa i Flertal. Medens man i det litterære Sprog har *tu credevi* og *voi credevate*, *tu lodavi* og *voi lodavate*, hører man i daglig

Tale¹⁾ *voi credevi* efter *tu credevi* o. s. v. Her er altsaa sket en Simplificering: den kortere Entalsform har sejret over den længere Flertalsform. Overhovedet synes der at være en fremtrædende Tilbøjelighed til at undgaa enkelte lange Verbalformer²⁾; man siger saaledes hellere *s'adorava* for *adoravamo*, *noi si lodò* for *lodammo* o. s. v. Smlg. hermed Forholdene i moderne Fransk, hvor man foretrækker *on s'est amusé* for *nous nous sommes amusés*³⁾. Naar man sammenstiller Grupperne *tu lodavi*—*voi lodavi* med *j'ai*—*j'avons*, ser man, at i den første Gruppe er det Pronominet, der udtrykker Talforholdet, medens Verbet forholder sig neutralt; i den anden Gruppe finder det modsatte Sted.

B. Sammensat Subjekt.

99. Subjektet kan være en Ordgruppe bestaaende af et Substantiv eller Adverbium, der som oftest betegner en vis Mængde, efterfulgt af Præpositionen *de* med dens Styrelse (svarende til en latinsk »genitivus partitivus« eller »genitivus generis«). Her er to Hovedtilfælde at skelne imellem:

1° Det styrede Ord kan staa i Ental. I dette Tilfælde sættes Verbet regelmæssig i Ental, selv hvis det drejer sig om et Kollektiv. Ligesom man siger: *Tout le monde le connaît*, siger man ogsaa *Beaucoup de monde le connaît*. I vulgær daglig Tale kan Flertal benyttes. Ex.: *Bien du monde ont dû me jeter la pierre* (Ch.-L. Philippe, *Contes du matin*, p. 68).

2° Det styrede Ord kan staa i Flertal: *une troupe de soldats, une foule de voyageurs, une infinité d'étoiles, beaucoup de chevaux, peu d'amis*. Efter saadanne Forbindelser staar Verbet snart i Ental, snart i Flertal.

100. Ental anvendes, naar Forestillingen om Ental er den fremherskende. I dette Tilfælde er Mængdesordet gerne ledsaget af den bestemte Artikel eller et andet Bestemmelsesord. Man siger: *La multitude des morts et des blessés rendit le passage impossible. Un très petit nombre de mes camarades l'a reconnu. La moitié des humains vit aux dépens de l'autre. Le peu de connaissances qu'il a lui nuit*. Herefter et Par Exempler fra Litteraturen:

D'adorateurs zélés à peine un petit nombre

Ose des premiers temps nous retracer quelque ombre.

(Racine, *Athalie*, I, sc. 1.)

¹⁾ L. Morandi e G. Cappuccini, *Grammatica italiana*, § 466.

²⁾ P. Petrocchi, *Grammatica della lingua italiana*, p. 170.

³⁾ Se nærmere *Oversigt over det kongelige danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger*, 1916, p. 326.

Mais un infini de passions peut tenir dans une minute comme une foule dans un petit espace (Flaubert, *Madame Bovary*).

ANMÆRKNING. Der er forskellige Tilfælde, hvor Anvendelsen af Ental medfører en anden Betydning end Anvendelsen af Flertal. Der er ogsaa Tilfælde, hvor man uden Forskel kan anvende de to Tal; smlg. Littrés Bemærkninger om *un grand nombre* og *un petit nombre*.

101. Flertal anvendes i Verbet, naar Tanken om Flertal er den fremherskende. Det bliver i dette Tilfælde ikke det styrende Ords grammatikalske Form, som afgør Spørgsmaalet om Kongruens, men det samlede Udtryks Betydning; i saadanne Tilfælde staar det styrende Ord ofte uden nærmere Bestemmelsesord. Man siger i moderne Fransk: *Nombre de droits sacrés ont été écrasés. Beaucoup de voyageurs ont visité cette grotte. La moitié de nos convives sont arrivés* (smlg. det danske Udtryk: *de halve af Gæsterne er komne*). *Une bonne moitié des arbres que j'ai fait planter sont morts. Le peu de connaissances qu'il a lui sont bien utiles.* Jeg skal herefter anføre nogle litterære Exempler fra ældre Perioder:

Li plus des genz qui esteient
En l'ost a leur mangier seeient.

(Ambroise, *Guerre sainte*, v. 5037.)

Quar li plus des Turs se traioient.

(*ib.*, v. 11444.)

Si grant multitude de cels chaerent mort (*Romania*, VII, 201).

Vindrent moult de genz.

(*Fabliaux et Contes*, III, 406.)

Habittent une manière de mescréans (Anglure, *Le Saint Voyage de Jherusalem*, § 174).

Toute ceste bande des ennemys furent en grand horreur noyez (Rabelais, I, 136). Ceste, dist Epistemon, meschante ferraille de moines sont par tout le monde ainsi aspres sus les vivres (*id.*, III, 114). Une bande de femmes équipéees et armées en amazones lui firent, de braverie, une salve de mousquetades (Malherbe, I, 357). Toute cette manière de gens se laissent tromper à l'apparence de leurs passe-temps fugitifs (*id.*, II, 489).

Et comme je ne vois nul genre de héros
Qui soient plus à priser que les parfaits dévots.

(Molière, *Tartuŕe*, v. 356.)

Bientôt arrivèrent une infinité d'autres connaissances (Grammont, *Mémoires*, p. 67).

ANMÆRKNING 1. *La plupart* efterfulgt af et Substantiv i Flertal kræver regelmæssig Flertal. Det er maaske nærmest at betragte som en Lapsus, naar Guez de Balzac i et Brev til Chapelain skriver: C'est presque sans peine et sans étude que je méprise ce que la plupart des hommes adore (Haase, § 63, Rem. 2). Muligvis er det Hensyn til Metrum, som har medført Ental i følgende Vers:

Et que trop de raisons m'oblige à m'en venger.

(Rotrou, *Don Lope*, IV, sc. 5.)

ANMÆRKNING 2. Ogsaa i Latin brugtes Flertal i lignende Tilfælde: *Pars navium haustae sunt*. Flertal anvendes ligeledes i de romanske Sprog. Spansk: Parecieron una buena cantidad de cabras (Cervantes). Catalansk: Estaven gran re de barons (R. Lull, *Epos*, 11). Man siger paa moderne Italiensk: *La maggior parte degli uomini giudicano senza riflettere*.

102. Et Par særlige Tilfælde skal omtales her:

1° Det styrende Led kan være Sætningsforbindelser som *tout ce qui reste, tout ce qu'il y a*; i dette Tilfælde tillod den tidligere Sprogbrug Flertal. Tout ce qu'il y a de beaux esprits au monde savent..... (Malherbe, IV, 4). Tout ce que vous voyez ici d'affligés jettent les yeux sur vous (*id.*, II, 436).

Tout ce qui reste encor de fidèles Hébreux

Lui viendront aujourd'hui renouveler leurs vœux.

(Racine, *Athalie*, v. 269—70.)

Tout ce qu'il y avait de Prestres et de Lévites se retirèrent auprès d'eux et leur demeurèrent toujours attachés (*Préface d'Athalie*).

2° Et substantivisk ubestemt Pronomen (som *nul, aucun, pas un, quelqu'un*), der styrer et Substantiv i Flertal, efterfølges sporadisk af Flertal. Der foreligger her en Syllepse, som i Almindelighed betegnes som en Fejl. Ex.: Nule de totes choses ne lor furent a grevance (*Li Sermon Saint Bernart*, p. 93, 4). Il est à croire que nul de ces deux seigneurs ne sont accreuz de foy depuis ce temps là (Commines).

Pas un des curieux qui vous ont observés

N'ont à tant de mépris cru mes jours réservés.

(Rotrou, *Don Lope*, I, sc. 2.)

Que quelqu'un de ces gens le saisissent au corps.

(*Id.*, *Les Ménechmes*, IV, sc. 5.)

Nous lui demandâmes s'il ne savait point si quelqu'une de ses amies l'étoient venue prendre (Mlle de Scudéry, *Grand Cyrus*, IV, 624). I moderne Fransk forekommer saadanne Skødesløsheder ret sjældent. A. Theuriet skriver: Sans qu'aucun des détails forestiers qui jadis le tenaient arrêté et amusé *attirassent* maintenant son attention (*Au paradis des enfants*, p. 233).

3° Undertiden kan det styrede Flertalsord underforstaas, men der anvendes alligevel Flertal i Verbet. Ex.: En fait, la plupart des seigneurs féodaux étaient, à cette époque, complètement indépendants de la royauté; un grand nombre la connaissaient à peine de nom et n'avaient que peu ou point de relations avec elle (Guizot, *La Civilisation en Europe*).

103. Det hænder, at Subjektets to Led afvexlende behersker Tanken, hvilket medfører Anvendelsen først af Ental, dernæst af Flertal. Jeg anfører en Sætning fra et privat Brev: *Une profusion de soldats blessés se traîne dans les rues, salués par les enfants, gâtés par tous*. Herefter et Par Exempler fra Litteraturen: Une partie de ses gens le laissa et s'enfuirent (*Journal d'un bourgeois de Paris*, p. 157). *Une poignée de républicains poignarda César qu'ils auraient laissé vivre, s'il n'eût pas eu la fantaisie de s'appeler roi* (Robert).

104. RELATIVE SÆTNINGER. Verbet i den relative Sætning følger, hvad Anvendelse af Tal angaar, de samme Regler som Verbet i Hovedsætningen. Eftersom det relative Pronomen refererer sig til det styrende Ord eller det styrede, bruges Ental eller Flertal. Ex.: *On a trouvé la troupe de soldats qui s'était cachée dans le bois. J'ai vu une troupe de soldats qui marchaient péniblement*. Der er Tilfælde, hvor man uden Forskel kan anvende Ental eller Flertal. Ex.: *Petit est le nombre des citoyens qui va voter, eller qui vont voter*.

105. Hvis Korrelatet er un efterfulgt af en Genitiv Flertal, staar Verbet regelmæssig i Flertal: *Pasteur est un des hommes qui ont le plus illustré la France*. Der er imidlertid her nogen Vaklen i Sprogbrugen, idet man, særlig i det ældre Sprog, ogsaa bruger Ental. Akademiet godkender: *L'astronomie est une des sciences qui fait (eller qui font) le plus d'honneur à l'esprit humain*. Det foretrækker dog Flertal. Littré tillader: *C'est une des pièces de Molière qui a eu (eller qui ont eu) le plus de succès*. Men han tilføjer dog, at Anvendel-

sen af Ental eller Flertal beror paa en Betydningsforskel¹⁾. Dette er dog vistnok mere end tvivlsomt. Grammatikere er undertiden for spidsfindige, for tilbøjelige til i de forskellig formede Udtryk at finde fine Nuanceringer af Tanken. Det forekommer mig umiddelbart givet, at Anvendelsen af Flertal maa betragtes som den normale Sprogbrug. Anvendelsen af Ental er i og for sig en Abnormitet; den kan ikke skyldes nogen Lyst til yderligere at skærpe og nuancere det sproglige Udtryk, men synes ganske ligefrem at være Resultatet af en Kontamination. Kontaminationer (smlg. *Gr. hist.*, I, § 524) er meget hyppige i syntaktiske Forhold. Naar Mme de Sévigné skriver til M. Guitaut (24de Oktober, 1679): *Vous êtes un des hommes qui me convient le plus* i Stedet for *qui me conviennent le plus*, er Grunden sikkert ikke den meget subtile, som Littré angiver; hun har forandret den normale Sprogbrug under Indtrykket af en Sætning som: *Vous êtes l'homme qui me convient le plus*.

ANMÆRKNING. Et ganske tilsvarende Fænomen foreligger i Engelsk, hvor Verbet i en relativ Sætning, der er knyttet til *one of* efterfulgt af et Ord i Flertal, ved fejlagtig Attraktion sættes i Ental (Jespersen, 6, 77). Ex.: He effected one of the most extensive, difficult, and salutary reforms that ever was accomplished by any statesman (Macaulay). I am one of those who am unable to refuse my assent (Shelley).

106. Herefter skal anføres forskellige Exempler i historisk Rækkefølge, som alle viser Anvendelsen af Ental i den relative Sætning i Stedet for det formelt korrekte Flertal. Som man vil se, er Kontaminationen af gammel Datum, da den forekommer i de ældste Texter:

A un des porz qui plus est pres de Rome.

(*Saint Alexis*, v. 196.)

Ce yert une des douloureuses journees qui onques fust (Joinville, § 486). Ele anvoia querre un de çaus qui plus li plaisoit (Philippe de Novare, *Quatre âges*, § 163). Estoit une des nobles damoysselles qui fust en celui temps (Latour Landry, p. 142). C'est cy une des grans douleurs qui soit sur terre (*Quinze joyes de mariage*, p. 89).

¹⁾ Littré skriver (*Dictionnaire*, under *un*, Rem. 1): »*Votre ami est un des hommes qui manquèrent périr. Votre ami est un des hommes qui doit le moins compter sur moi.* Dans la première phrase on veut dire: votre ami est parmi ceux qui manquèrent périr; dans la seconde on veut le mettre à part. En d'autres termes, quand on peut tourner par: est parmi les hommes un qui...., on met le verbe au singulier; quand on ne le peut pas, on met le verbe au pluriel«.

J'ay une des plus belles, plus advenentes, plus prudes femmes en mariage, qui soit en tout le pays de Xantonge (Rabelais, II, 287). Pour ce que le passage est un des plus longs qui soit en France (*Hep-taméron*, I, 299). M. de Soubise est un de ceux qui s'y est le plus signalé (Boileau, *Epttre IV, Avertissement*). Une des choses qui fait que l'on trouve si peu de gens agréables en conversation (La Rochefoucauld). C'est une des personnes du monde qui a le plus de bonnes qualités (Mme de Sévigné). C'est une des raisons qui fait murmurer (*ead.*). L'une des plus saintes communautés qui fût dans l'Église (Racine). Une des choses qui peut-être a attiré plus de jalousie à cette maison (*id.*). C'est une des pièces de Plaute qui a eu le plus de succès (Voltaire). C'est un des hommes qui a fait le plus de bien à sa patrie (D'Alembert). Saaledes endnu i det 19de Aarhundrede: Le plus »romanesque« de nos romanciers n'est pas seulement l'un de ceux qui a créé le plus de figures vivantes et réelles, c'est l'un aussi de ceux qui a le mieux connu son temps (Brunetière, *Nouveaux Essais sur la littérature contemporaine*, p. 102).

ANMÆRKNING. Naar den relative Sætning oprindelig er absolut, kan der ikke være Tale om Anvendelse af Flertal. Det hedder saaledes: *C'est un de nos généraux qui a remporté la victoire.*

C. Flerleddet Subjekt.

107. Hvis Subjektet bestaar af flere sidestillede Led i Ental, sættes Verbet regelmæssig i Flertal. Ex.: *Mon père, mon oncle et mon cousin sont partis. Uranus et Neptune sont sans lumière ni chaleur.* Denne Regel har haft Gyldighed lige siden de ældste Texter. Jeg anfører nogle spredte historiske Exempler:

Et la nuiz et li bois li font
Grant enui.

(*Chevalier au lion*, v. 4844.)

Sa haine et son pouvoir font mon plus grand souci.

(Corneille, *Polyeucte*, v. 1032.)

Le mérite et l'esprit ne sont plus à la mode.

(Boileau, *Sat.*, I, v. 21.)

Il nous a fait l'exposé de sa méthode avec une chaleur, une puissance, qui me transportent (G. Réval, *Les Sèvriennes*, p. 55).

Hvis det flerleddede Subjekt deles, saaledes at kun et af Subjekterne gaar foran Verbet, anvendes Ental: *Le printemps est revenu*

et le soleil. I Middelalderen var Forholdet anderledes, som følgende dristige Konstruktion viser:

Tes niés s'entr'aiment et Yseut.

(Bérout, *Tristan*, v. 607.)

ANMÆRKNING. Det hænder, at et enkelt Subjekt i Ental paa Grund af elliptisk (eller ukorrekt) Udtryksmaade kommer til at repræsentere to Subjekter, hvorfor det følgende Verbum staar i Flertal; saaledes i følgende Sætning: *Le succès de Dédale et d'Icare, en même dessein, furent différents* (Malherbe, IV, 254). Et tilsvarende moderne Exempel er meddelt ovenfor i § 13, 2.

108. Hovedreglen om Kongruensforholdet efter et flerleddet Subjekt indskrænkes og begrænses paa forskellig Maade baade i ældre og nyere Fransk. I Middelalderen og lige op i det 17de Aarhundrede var det ikke ualmindeligt, at Verbet kun rettede sig efter det sidste Subjekt og altsaa stod i Ental. Exempler:

Que ses los et ses pris remaint.

(*Chevalier au lion*, v. 2492.)

Fortune et honneur a ceste heure leur court sus (*Cent nouvelles nouvelles*, I, 178). Ce conseil et délibération fut divulgué (Rabelais, II, 31). Son miroir et quelqu'un..... lui remontrera (Marguerite de Navarre, *Heptaméron*, 15). Les philosophes du temps passé, respondit Geburon, dont [par lesquels] la tristesse et la joye est quasi point sentye (*ead.*).

Le scandale et l'opprobre est cause de l'offense.

(Regnier, *Macette*, v. 130.)

Ton poulx faible, inégal, le trouble de ton œil

Ne demande plus rien qu'un funeste cercueil.

(A. d'Aubigné, *Les misères*, v. 612.)

109. Malherbe er den første, der protesterer mod denne Sprogbrug. Han kræver Flertal efter et flerleddet Subjekt. Desportes har skrevet:

Puisque ma servitude et ma foi vous offense.

I sin Kommentar til dette Vers bemærker Malherbe: »Il fallait *offensent*.« Han dadler den samme Sprogbrug hos Desportes i en Bemærkning til et andet Vers¹⁾. Det er ejendommeligt at lægge

¹⁾ F. Brunot, *La doctrine de Malherbe d'après son commentaire sur Desportes*. Paris, 1891. P. 422.

Mærke til, at han ikke selv altid følger sin egen Regel. Han skriver saaledes: Les délices et la paresse lui ôte le mouvement. Interessant er det ogsaa at undersøge følgende Sætning: L'édit des habillements et tout plein d'autres, est réservé à cette Saint-Martin (III, 115). Malherbe havde først skrevet *sont*, men har rettet det til *est*.¹⁾ De senere Klassikere fulgte den heller ikke. I Almindelighed knæsætter de alle Malherbes Reformer og Regler; men, som de følgende Exempler viser, holder man sig endnu længe til den gamle Sprogbrug, der tillod at lade Verbet rette sig efter det sidste Led i et flerleddet Subjekt:

Le duc et le marquis se reconnut aux pages.

(Boileau, *Sat.*, V, 114.)

Bientôt l'ambition et toute son escorte

Dans le sein du repos vint le prendre à main forte.

(*id.* *Sat.*, VIII, 92.)

On dit que ton front jaune, et ton teint sans couleur,

Perdit en ce moment son antique pâleur.

(*id.*, *Le lutrin*, I, 228.)

Le Carme, le Feuillant s'endurcit aux travaux.

(*id.*, *Le lutrin*, II, 140.)

Ane, cheval et mule aux forêts habitait.

(La Fontaine, *Fables*, IV, 13.)

La joie et le plaisir de tous les conviés

Attend pour éclater que vous vous embrassiez.

(Racine, *Britannicus*, v. 1566.)

Le dernier adieu qu'elle dit à Titus, et l'effort qu'elle se fait pour s'en séparer, n'est pas le moins tragique de la pièce.

(*id.*, *Préface de Bérénice*.)

Vivez donc. Que l'amour, le devoir vous excite.

(*id.*, *Phèdre*, v. 209.)

Mon repos, mon bonheur semblait être affermi.

(*ib.*, v. 271.)

Quelles sauvages mœurs, quelle haine endurcie

Pourrait, en vous voyant, n'être point adoucie.

(*ib.*, v. 522.)

¹⁾ Ad. Regnier: *Lexique de la langue de Malherbe*. Paris, 1869. P. L.

Déjà plus d'un tyran, plus d'un monstre farouche
 Avait de votre bras senti la pesanteur.

(*ib.*, v. 939.)

Leurs maisons et leur ville va être déserte (Bossuet). Les Septante et tout le nouveau Testament est écrit en ce langage (*id.*).

ANMÆRKNING. I de andre romanske Sprog er det ikke ualmindeligt, at Verbet efter et flerleddet Subjekt kun retter sig efter det sidste Led. Jeg skal som Exempel anføre en Sætning fra et af Machiavellis Breve. Han skriver: *La Marietta e tutta la brigata sta bene*. Smlg. ogsaa Ordsproget *L'amore e la tosse non si cela*.

110. I det moderne Sprog er den af Malherbe forlangte Reform gennemført. Der kræves nu altid Flertal efter et flerleddet Subjekt. Dog maa følgende Enkeltheder mærkes. Ental bruges:

1° Naar Subjekterne udtrykker omtrent eller ganske det samme. De kan være Synonymer, eller det sidste kan være en udvidet Gentagelse eller nærmere Forklaring af det første. Ex.: *Son courage, sa bravoure a étonné tous les soldats. La classe supérieure, la noblesse féodale, s'ébranle à son tour pour la croisade*. Herefter nogle litterære Exempler:

Ah qu'est-ce que j'entends? Un traître, un téméraire
 préparait cet outrage à l'honneur de son père.

(Racine, *Phèdre*, v. 1001—02.)

Ce grand silencieux à tête hautaine et pâle dont le regard bleu-gris, le regard de Rosalie moins la tendresse et l'indulgence, s'abaissait sur sa verve pour la geler (A. Daudet, *Numa Roumestan*, p. 167). Tout mérite, tout bien en l'homme vient de la grâce (G. Lanson, *Histoire de la littérature française*, p. 533). Cependant aucune composition remarquable, nul succès à facettes ne distinguait encore ce laborieux élève (Vallery-Radot, *La vie de Pasteur*, p. 12). C'est beaucoup, mes chères sœurs, que de vouloir; car l'action, le travail suit toujours la volonté (*ib.*, p. 18).

2° Hvis det sidste af Subjekterne overgaar de andre i Kraft, hvis der foreligger en Klimax. Ex.: Mais tout son art, et, si on ose le dire, son génie dramatique, paraissait se développer dans cette scène admirable (L. Humbert i hans Udgave af Racines *Athalie*, p. 14). Herefter nogle tilsvarende Citater fra den klassiske Litteratur:

Une larme, un soupir te percera le cœur.

(Corneille, *Place royale*, v. 468.)

Sa bonté, son pouvoir, sa justice est immense.

(*Id.*, *Polyeucte*, v. 849.)

Il est un berger du village
Dont l'abord, dont la voix,
Dont le nom fait rougir.

(La Fontaine, *Fables*, VIII, 18.)

Le ciel, tout l'univers est plein de mes aïeux.

(Racine, *Phèdre*, v. 1276.)

3° Hvis Subjekterne er ledsaget af *chaque*, *quelque* eller *tout*. Det maa dog tilføjes, at denne Regel ikke har nogen absolut Gyl-dighed. Ifølge Littré er det tilladt at skrive: *Dans cette fête, chaque homme et chaque femme avaient* (eller *avait*) *un bouquet*. Men man siger: *Chaque homme et chaque femme a son bouquet*.

4° Naar det flerleddede Subjekt resumeres af Ord som *tout*, *tout le monde*, *chacun*, *personne*, *aucun*, *nul*, *rien*, *cela*. Exempler:

Mon arc, mes javelots, mon char, tout m'importune.

(Racine, *Phèdre*, v. 549.)

Un cerveau, c'est bien, pour connaître les maladies, mais un cerveau et un cœur cela suggère les miracles (Charles-Louis Philippe, *La Mère et l'Enfant*, p. 44).

III. AVEC. Til et Subjekt i Ental kan der ved Hjælp af Præ-positionen *avec* og for det ældre Sprogs Vedkommende *od*, *o*, *atout* føjes et nyt Led, om hvilket Udsagnet ogsaa gælder. I et saadant Tilfælde fungerer Præpositionen som et Bindeord, og Verbet kan sættes i Flertal som efter et flerleddet Subjekt. Exempler:

Adrastus, qui sire ert des Greus,
O l'arcevesque Amphiareus,
O les princes et o les dus,
S'en traient de l'ost en sus.

(*Roman de Thèbes*, v. 2275.)

Saintré atout sa compagnie vindrent prendre congé du roi (*Petit Jehan de Saintré*, p. 92). Pantragrue! avecques toute sa bande entrèrent (Rabelais). Ceste dame avecq son fils furent logez en la maison du Roy (*Heptaméron*, II, 153).

Bertrand avec Raton, l'un singe et l'autre chat,
Commensaux d'un logis, avaient un commun maître.

(La Fontaine, *Fables*, IX, 16.)

L'aigle, reine des mers, avec Margot la pie,
Différentes d'humeur, de langage et d'esprit,
Traversaient un bout de prairie.

(*ib.*, XII, 11.)

Le singe avec le léopard
Gagnaient de l'argent à la foire.

(*ib.*, IX, 3.)

Le comte Piper avec quelques officiers étaient sortis du camp.
(Voltaire, *Charles XII*).

Vertumne avec Pomone ont embelli ces lieux.
(Saint-Lambert.)

I det moderne Sprog undgaar man i saadanne Tilfælde Anvendelse af Flertal i Verbet.

ANMÆRKNING. Et ganske tilsvarende Kongruensforhold fandtes paa Latin. Ex.: Ipse dux cum aliquot principibus capiuntur (Livius). Vi genfinder det i de fleste romanske Sprog. Rumænsk: Smeoaică cu smeul nu erau a casă. Italiensk: La donna con la sua compagna si misero in via (*Decamerone*, 5, 7). Provençalsk: Lou paire emé la maire plouravon, o. s. v. Flere Exempler paa dette Fænomen findes hos A. Tobler, *Vermischte Beiträge*, III, 19; Meyer-Lübke, *Grammaire*, III, § 347; Meyer-Lübke, *Einführung*, § 72. Ogsaa paa Engelsk kan et Subjekt i Ental, til hvilket der føjes et nyt Led ved Hjælp af *with*, efterfølges af Flertal. Jeg anfører efter Jespersen (6, 53) følgende Sætning fra Bernard Shaw: The doubt cast on her parentage, with her father's theatrical repudiation of her, destroy her ideal place in the home. Samme Fænomen i flere andre Sprog.

112. Et Komplement kan føjes til Subjektet paa andre Maader end den lige omtalte. Saaledes ved Hjælp af Forbindelser som *joint à*, *allié à*, *accompagné de*. I saadanne Tilfælde ser man ogsaa hyppig Flertal anvendt som efter et almindeligt flerleddet Subjekt. Exempler: Et je voy ores que vostre dueil allié au mien, ont tant assailli et combatu mon cueur qu'ilz l'ont vaincu et navré à mort (*Petit Jehan de Saintré*, p. 91). La contrainte de la poésie, jointe à la sévérité de notre langue, m'embarrasseraient en beaucoup d'endroits (La Fontaine, *Préface*). L'habitude de se laisser voler par ses domestiques, jointe à la vigilance du coupable à qui son maître ne pouvait reprocher d'avoir dormi dans son service, le portèrent à la clémence (Hamilton, *Mémoires de Grammont*).

Un jeune montagnard près d'une jeune fille
Sur la même racine étaient assis tous deux.

(Lamartine, *Jocelyn*, 3e ép.)

Dix minutes après, une femme toute habillée de rose, un bouquet de fleurs à la main, selon l'usage, accompagnée d'un cavalier en tricorne, habit rouge, veste et culotte rayées, se glissèrent dans la chaumière, tous deux si semblables aux galants de l'ancien régime (A. France, *Les dieux ont soif*, p. 52).

113. COMME. Subjektet kan ogsaa udvides ved et Substantiv, der knyttes til det ved Hjælp af en Sammenligningskonjunktion som *comme, ainsi que, de même que, aussi bien que, autant que*. I saadanne Tilfælde staar Verbet snart i Ental, snart i Flertal.

1° Ental anvendes, naar Konjunktionen bevarer sin oprindelige Betydning, og der altsaa er Tale om en virkelig Sammenligning: *L'océan, comme la terre, est peuplé d'innombrables habitants*. Exempler fra Litteraturen:

Mais mon cœur ainsi que mes yeux
S'est fait de ce présent une douce habitude.
(Molière, *Psyché*, v. 682.)

Ainsi que la vertu, le crime a ses degrés.
(Racine, *Phèdre*, v. 1096.)

Debout à ses côtés, le jeune Éliacin,
Comme moi le servait en long habit de lin.
(*Id.*, *Athalie* v. 387—390.)

Suivant la croyance musulmane, ce tatouage, comme toute autre marque ou défaut de mon corps terrestre, devait me suivre dans l'éternité (P. Loti, *Aziyadé*, p. 221).

2° Flertal anvendes, naar Konjunktionen har mistet sin egentlige Betydning og væsentlig fungerer som et almindeligt Bindeord: *La tête de cet oiseau, ainsi que la gorge, sont couvertes d'un duvet très court*. Exempler fra Litteraturen:

Votre père, en mourant, ainsi que votre mère,
Vous laissèrent de bien une somme légère.
(Regnard.)

La santé comme la fortune retirent leurs faveurs à ceux qui en abusent (St. Evremond). Cette remarque, ainsi que toutes celles purement grammaticales, sont pour les étrangers (Voltaire). Dette sidste Exempel, ligesom flere af dem, der er anført i den foregaaende Paragraf, er blevet dadlet af nogle Grammatikere; andre, der er

mindre rigoristiske, har derimod forsvaret dem med gode Argumenter¹⁾.

3° I mange Tilfælde er det umuligt at afgøre, om der foreligger en Sammenligningskonjunktion eller et rent Bindeord, og man kan da efter Forgodtbefindende anvende Ental eller Flertal: *L'espagnol ainsi que le portugais dérive (eller dérivent) du latin.*

114. Ou. Hvis Subjekterne er forbundne ved Hjælp af *ou*, staar Verbet enten i Flertal eller i Ental.

1° Flertal anvendes, naar begge Subjekterne kan tænkes at deltage i den samme Handling: *La peur ou la misère ont fait commettre bien des crimes.*

2° Ental anvendes, naar det ene Subjekt udelukker det andet eller de andre: *La peur ou la misère a fait commettre ce crime; Béran-ger ou Désaugiers est l'auteur de ces vers.*

3° De to Tilfælde er det ikke altid let at holde ude fra hinanden. Der er derfor hyppig Vaklen i Sprogbrugen, men Ental synes hyppigst anvendt. Jeg anfører nogle Exempler fra Litteraturen:

Quel péril ou plutôt quel chagrin vous en chasse?

(Racine, *Phèdre*, v. 33.)

Que Josabet, vous dis-je, ou Joad les amène.

(Racine, *Athalie*, II, sc. 5.)

Sans avoir la perception d'une image ou d'une idée qui pût en être la cause (P. Mérimée, *Les Ames du purgatoire*). Aucune ne songeait à mettre en doute l'obéissance passive qu'exige l'affection ou les convenances (G. Réval, *Les Sèvriennes*, p. 265).

115. Ni(...ni). Hvis Subjekterne er forbundne med *ni(...ni)*, anvendes snart Ental, snart Flertal, omtrent som ved *ou*.

1° Flertal anvendes, hvis det udsagte gælder eller kan gælde alle Subjekterne: *Ni mon fils ni mon neveu ne sont capables de mentir.* Det synes, som om Flertal anvendes hyppigere end Ental. Jeg anfører nogle litterære Exempler:

La plainte ni la peur ne changent le destin.

(La Fontaine, *Fables*, VIII, 12.)

Ni l'or ni la grandeur ne nous rendent heureux.

(*id.*)

¹⁾ Smlg. P. Stapfer, *Récréations grammaticales et littéraires*. Paris 1909. P. 217.

Ni cet asile même où je la fais garder,
Ni mon juste courroux n'ont pu m'intimider.

(Racine.)

Ni mon jugement ni ma volonté ne me dictèrent cette réponse (J.-J. Rousseau). Ni le neveu François, ni feu son père n'ont jamais songé à nous. (E. About, *L'oncle et le neveu*). Jamais madame Fauconnier ni mademoiselle Remanjou ne voulurent sortir de l'escalier (Zola, *L'Assommoir*, p. 101). Ni l'extérieur, ni le rang, ni la fortune, ni la conduite ou le caractère visible ne font l'homme (H. Taine, *La Fontaine*, p. 37). Ce n'est ni toi ni moi qui l'empêcherons (H. Becque, *Les Corbeaux*). Ni madame la marquise ni moi n'en avons soufflé mot, jusqu'ici (Tinseau, *Nid*).

2° Ental anvendes, hvis det udsagte kun kan gælde det ene af Subjekterne: *Ni cette femme-ci, ni cette femme-là n'est ma mère*. Man finder dog ogsaa, særlig i tidligere Tid, Ental anvendt udenfor dette Tilfælde. Exempler:

Ne reis ne cons n'i puet faire entrerote.

(*St. Alexis*, v. 514.)

L'avarice ny l'espérance d'agrandir ma maison ne m'a faict entreprendre ce que je fays (Monluc, *Commentaires*, IV, 160).

Ni mon grenier ni mon armoire
ne se remplit à babiller.

(La Fontaine.)

Ni crainte ni respect ne m'en peut détacher.

(Racine.)

Ni Grimm ni personne ne m'a parlé de cet air (J.-J. Rousseau).

Ni lui ni personne ne connaissait un seul mot de cette langue perdue (A. France, *Le lys rouge*, p. 16).

116. L'UN L'AUTRE. Dette Pronomen kræver en særlig Under-søgelse.

1° I det moderne Sprog efterfølges Gruppen af Flertal: *L'un et l'autre sont morts*. Der er dog mange Grammatikere, som ogsaa godkender Anvendelsen af Ental og hævder, at Forskel i Verbets Tal medfører Forskel i Betydning. *L'un et l'autre sont venus* betyder: de er kommet begge samtidig eller saa omtrent. *L'un et l'autre est venu* betyder derimod: den ene er kommet, den anden er ogsaa

kommet (til forskellig Tid). Denne Distinktion er meget haarfin og har næppe nogen Betydning i det praktiske Sprog; Littré protesterer ogsaa imod den (under *un*, Remarque 6).

2° Grammatikerne i det 17de Aarhundrede hævdede, at man uden Forskel i Betydningen og ganske efter Forholdet kunde anvende Ental eller Flertal i Verbet (smlg. Vaugelas, *Remarques*, I, 239). Følgende Exempler vil vise, hvor almindelig Anvendelsen af Ental var:

[Le] plaisir que le jeu donne quand l'un et l'autre [joueur] apporte du consentement à le faire durer (Malherbe, II, 31).

A l'envi l'un et l'autre étalait sa manie.

(Corneille, *Polyeucte*, v. 830.)

Emilie et César, l'un et l'autre me gêne.

(*Id.*, *Cinna*, v. 797.)

Après qu'entre leurs mains j'ai remis mon empire,
Pour m'arracher le jour l'un et l'autre conspire.

(*Id.*, v. 1086.)

L'un et l'autre fait voir un mérite si rare.

(*Id.*, *Rodogune*, v. 431.)

L'un et l'autre quitta sa ville.

(La Fontaine, *Fables*, VIII, 19.)

L'une et l'autre est toujours en modèles fertile.

(Boileau, *Art poétique*, III, 392.)

3° I Oldfransk kunde Pronominet føjes supplerende til efter et Verbum i Flertal som i følgende Exempel: A tant s'entrebaissent, et, puis se departent li uns de l'autre (Henri de Valenciennes, § 559).

4° *L'un ou l'autre* efterfølges regelmæssig af Ental: *L'un ou l'autre payera l'amende*.

5° *Ni l'un ni l'autre* følges uden Forskel af Ental eller Flertal. Man siger: *Ni l'un ni l'autre ne viendra* eller *ne viendront*. Fra Litteraturen anføres følgende Exempler: Mais ni l'un ni l'autre ne lui firent beaucoup de mal (P. Mérimée, *Les Ames du purgatoire*). Mais c'étaient là des choses dont ni l'un ni l'autre n'aimait à prendre conscience (R. Rolland, *Dans la maison*, p. 131).

D. Efterstillet Subjekt.

117. ENKELT SUBJEKT. Hvis det efterstillede Subjekt er et Ord i Ental, staar Verbet naturligvis i Ental; hvis det er et Ord i Flertal, finder man i det ældre Sprog undertiden Ental i Verbet. Dette forklares af Ordstillingen; den dominerende Plads, som Verbet indtager, ophæver delvis Forholdet til Subjektet; i det Øjeblik, Verbet siges eller skrives, er Forestillingen om det efterfølgende Flertal endnu ikke saa klart til Stede i den talendes eller skrivendes Bevidsthed, at den kan paavirke Verbets Tal.

Contreval le moustier pendait bien chent lampiers (R. de Clary, p. 85).

Là vint fées plenté, dont chascune canta.

(*Bastart de Bouillon*, v. 3655.)

Ne l'en remest pas II piez mesurés.

(*Enfances Ogier*, v. 4050.)

Ne remest en la ville ne chauf ne chevelu,

Ne moine ne abé ordené ne rendu.

(*Berte*, v. 3337.)

En ce flum n'en chiet nulles (Joinville, § 187). S'ensuyt aucuns noms et tittres adjoustez par maniere de soubriquet (*Titre d'une ballade du XVe siècle*). En mourut dix ou douze de peste (Rabelais, I, 296). Et tant mourra de gens d'esglise qu'on ne pourra trouver à qui conferer les benefices (*id.*, III, 242). Comme d'une racine pourrie ne procede que rameaux pourris (Calvin). Ces folles propheties auoient trouué tant de place qu'a Rome fut baillé grandes sommes d'argent au change (Montaigne). Du côté droit de l'effigie étoit de longs bancs couverts de drap d'or (Malherbe, III, 180). A quoi lui servirait les vendeurs de fard et de plâtres (Balzac, *Prince*, IX). Andre Exempler hos Haase, § 64, Anm.

ANMÆRKNING. Et ganske tilsvarende Kongruensforhold kan eftervises i Italiensk. Dante har skrevet: Soperchiava d'un peccatore i piedi (*Inferno*, 19, 22). Usciva insieme parole e sangue (*ib.*, 13, 43). Paa samme Maade siger man i det moderne Talesprog: *Mi duole i denti* (ligesom *mi duole il dente*, *mi duole la gamba*); *i denti mi dolgono* eller *mi dolgono i denti* hører hjemme i det rent litterære Sprog¹). Ogsaa i moderne Provençalsk kan Verbet staa i Ental, naar det gaar forud for et Subjekt i Flertal. Ex.: *Après lou rire vèn li plour*²). Gan-

¹) Se nærmere min *Italiensk Grammatik*, § 262, og Meyer-Lübke, III, § 344.

²) Andre Exempler hos E. Herzog, *Materialien zu einer neuprovenzalischen Syntax*. Wien, 1900, § 46.

ske tilsvarende Forhold i Engelsk (Jespersen, 6, 31). Ex.: Under the latter heading is included, no doubt, not only those who may have taken him away, but also those who.... Denne Ejendommelighed træffes hyppig hos Forfatterne fra den Elisabethianske Periode. Shakespeare skriver: Never was waves nor wind more violent (Pericles IV, sc. 1, v. 60). Mange andre Exempler anføres af Morton Luce i hans Udgaver af »The Tempest« (London, 1901. P. 4) og Twelfth Night (London 1914. P. 73).

118. FLERLEDDET SUBJEKT. Hvis et flerleddet Subjekt følger efter Verbet, og det første Subjekt er et Entalsord, staar Verbet regelmæssig i Ental (smlg. § 108). Jeg anfører nogle Exempler i historisk Rækkefølge:

Come fist tes pedre e li tuens parentez.
(*Saint Alexis*, v. 415.)

Que valt cist criz, cist duels ne ceste noise.
(*ib.*, v. 502.)

Avec le conte Loeys se croisa Gervaises del Chastel, Hervis ses fils, Jehans de Versin, etc. (Villehardouin, § 6). S'en ala lis cons et li autre baron (*ib.*, § 56). La cité de Burgues, où estoit le roy et la royne (*Jehan de Paris*, p. 55). En la bataille se tint le roy et les princes de son royaulme (Rabelais, I, 101).

Soit maudit à iamais le lieu, l'heure et le iour
Que son aspect charmeur me donna de l'amour.
(Mairet, *Sophonisbe*, v. 138—139.)

Enfin de quoy me sert l'audace et la valeur.
(*ib.*, v. 1429.)

Quelle que soit la pente et l'inclination.
(La Fontaine, *Fables*, III, 16.)

Là croissait à plaisir l'oseille et la laitue.
(*ib.*, IV, 4.)

Quoi que puisse dire Aristote et toute la philosophie (Molière, *Don Juan*, I, sc. 1).

Telle est de ce poème et la force et la grâce.
(Boileau, *L'Art poétique*, II, v. 37.)

Et, sans ceux que fournit la ville et la province.
(*ib.*, I, v. 227.)

....Rome met-elle au nombre de vos droits
 Tout ce qu'a de cruel l'injustice et la force,
 Les emprisonnements, le rapt et le divorce.

(Racine, *Britannicus*, v. 1048.)

Ce héros qu'armera l'amour et la raison.

(Racine, *Iphigénie*, I, sc. 11.)

Reine, sors, a-t-il dit, de ce lieu redoutable,
 D'où te bannit ton sexe et ton impiété.

(Racine, *Athalie*, II, sc. 2.)

Jeg skal sluttelig anføre et Exempel fra Joinville, hvor det samme flerleddede Subjekt først følger efter og derpaa staar foran Verbet, som derfor henholdsvis staar i Ental og Flertal: Et en la maniere que li Turc amenerent le conte de Bretaigne et sa bataille, qui ot grant los, il et sa gent, de celle journée. Et ce ne fu pas de merveille se il et sa gent se prouverent bien celle jornee (§ 247).

ANMÆRKNING. Tilsvarende Forhold findes paa Italiensk. Manzoni har skrevet: *Così passò l'inverno e la primavera*.

E. Upersonlige Sætninger.

119. I upersonlige Sætninger, som indledes med *il*, staar Verbet altid i Ental: *Il est cinq heures. Il est arrivé des soldats. Il vient tous les jours des nouvelles rassurantes. Il reste dix. Il mourut trois cents malades. Il s'élève des difficultés. Il se trouve des hommes qui.... Il y a trois semaines. Il y a des personnes qui....*

120. I det ældre Sprog rettede Verbet sig efter det logiske Subjekt, hvis dette stod i Flertal, og Flertalsformen i Verbet kunde da medføre, at ogsaa Pronominet blev sat i Flertal¹⁾. Exempler:

Il sunt quatre manières.

(*Thomas de Canterbury*, 170.)

Mais il i sont venu serjanz et escoier.

(*Parise la Duchesse*, v. 2010.)

¹⁾ Nærmere Oplysninger findes hos Ad. Horning i *Romanische Studien*, IV, 259. Smlg. endvidere Diez, III, 84; Tobler, I, 232; F. Brunot, *Histoire de la langue française*, I, 346. Ogsaa Haase har behandlet Spørgsmaalet i *Syntaktische Untersuchungen zu Villehardouin und Joinville* (Oppeln, 1884); paa Grund af Krigen har jeg ikke kunnet faa denne Bog fra Tyskland.

Plus sont de viles ke lors n'iere.

(*Dolopathos*, v. 8239.)

Il sont trois choses sanz mentir.

(*Contes dévots*, I, 127.)

Mès ge sai bien qu'il en sunt maintes.

(*Roman de la Rose*, II, 34, 4789.)

Par les trouz ilz saudioient six cens hommes (Commines, I, 159). Ilz sont maintes femmes auxquelles ne leur chault (*Chev. de la Tour Landry*, p. 95). S. Gregoire . . . dit qu'il sont quatre manières d'auditeurs (Olivier Maillard). Il s'en sont mys plus de dix mille au royaume de France (Monluc, *Commentaires*, V, 32). A l'entrée de la nuict ilz sortoient plus de deux cens hommes (*ib.*, I, 404). Ilz estoient arrivés à Milan sept mil Alemands (*ib.*, I, 242). Ils sont arrivés quatre enseignes de gens de pied (*ib.*, II, 393).

121. Herefter skal gives nogle Oplysninger om enkelte upersonlige Udtryk, særlig med Hensyn til Anvendelsen af Flertal.

1° Il y a. Denne Talemaade, der genfindes i Hispano-Romansk, kan eftervises allerede i Vulgærlatin. I en Text fra det ottende Aarhundrede læses *habet quindecim annos* (se *Gr. hist.*, I, § 11). Denne Sætning viser os, at *habet*, selv anvendt upersonligt, bevarede sin aktive Karakter og krævede den følgende Tidsbestemmelse i Akkusativ; saaledes ogsaa i Oldfransk. Herved var Anvendelsen af Flertal i Verbet udelukket.

2° Il est. Som vi har set, brugtes i Middelalderen Flertal foran et logisk Subjekt i Flertal; saaledes sporadisk endnu paa Renaissancetiden. Pierre Ramus¹⁾ henleder Opmærksomheden paa de efter hans Opfattelse mærkelige Sætninger: *Il est deux genres simples, il est plusieurs espèces d'animaulz, il est dix heures*. I det moderne Sprog anvendes *il est* særlig til at angive Klokkeslettet: *Il est deux heures*. Udenfor dette Tilfælde forekommer *il est* meget sjælden foran Ord i Flertal. Jeg mindes et Digt af Albert Samain, hvis Strofer begynder med følgende Linjer:

Il est d'étranges soirs.

Il est de clairs matins.

Il est de mornes jours.

Il est des nuits de doute.

¹⁾ Ch.-L. Livet, *La Grammaire française et les Grammairiens du XVIe siècle*, p. 250.

3° **C'est.** Oprindelig anvendes *c'est* kun foran et Subjekt i 3dje Person Ental; efterhaanden udvides Omraadet, og *c'est* anvendes ogsaa foran 1ste og 2den Person i Ental og Flertal: *c'est lui, c'est moi, c'est toi, c'est nous, c'est vous* (se nærmere § 125). Endelig benyttes ogsaa *c'est* foran 3dje Person Flertal; *c'est mon frère* medfører *c'est mes frères* i Stedet for *ce sont mes frères*. *C'est* foran et Flertalsord var ret almindeligt i det 17de Aarhundrede (se nærmere Haase, § 63) selv hos de bedste Forfattere; senere er denne Brug forsvundet fra Litteratursproget og det dannede Samtalesprog, der kræver *ce sont eux*, medens det tidligere *c'est eux* lever videre i vulgær Tale. I vore Dage griber den vulgære Sprogbrug imidlertid mere og mere om sig, og det Spørgsmaal er drøftet gentagne Gange, om man bør sige *c'est des fous* eller *ce sont des fous*. Den ministerielle Anordning af 31te Juli 1900 tillader baade *c'est des montagnes* og *ce sont des montagnes*. Men denne Frihed har fremkaldt adskillige Protester¹⁾, fordi mange stadig betragter Anvendelsen af *c'est* foran et Ord i Flertal som vulgær. Ligesom Sprogbrugen vakler mellem *c'est* og *ce sont*, vakler den ogsaa mellem *ce fut* og *ce furent*, *c'était* og *c'étaient*, *ce serait* og *ce seraient* o. s. v. Exempler findes samlede hos mange Grammatikere²⁾.

ANMÆRKNING. I Italiensk synes Anvendelsen af Ental at vinde mere og mere Udbredelse. Ved Siden af *Non c'erano osterie in quel paese* siges almindeligt: *Osterie non ce n'era in quel paese* (se nærmere Morandi e Cappuccini, § 523).

¹⁾ Smlg. E. Rodhe, *loc. cit.*, p. 50. *Uppsatser i Romansk Filologi tillägnade Professor P. A. Geijer*, p. 183.

²⁾ O. Örtenblad, *Några iakttagelser angående stil och språkbruk hos nutidens franska författare. I. Catulle Mendès*. Venersborg, 1898. P. XIV. J. Storm, *Dialogues français. Cours moyen*. Copenhague, 1889. P. 97. Robert, p. 271.

Kapitel V.

Subjekt og Verbum. Verbets Person.

122. I adskillige Tilfælde har Skriftsproget særlige Former for de forskellige Personer i de to Tal: *je suis, tu es, il est, nous sommes, vous êtes, ils sont*. (Nærmere Oplysninger findes *Gr. hist.*, II, § 128 ff.). Spørgsmaalet om Overensstemmelse mellem Subjekt og Verbum frembyder i Almindelighed ingen Vanskeligheder, idet Verbets Person regelmæssig svarer til Subjektets. Kun ganske enkelte Tilfælde kræver nærmere Undersøgelse.

ANMÆRKNING. Ved Ellipse af det pronominale Subjekt kan der fremkomme en tilsyneladende Mangel paa Kongruens, som i følgende Vers:

Je le crois. — Et tous deux brûlez également
De vous voir mariés ensemble?

(Molière, *Tartufe*, v. 611.)

123. ENKELT SUBJEKT. Vi har set ovenfor (§ 92), at *on* er et kollektivt Pronomen, der undertiden har Verbet i Flertal: *on sont*. Ved Siden af 3dje Person Flertal træffer man ogsaa 1ste Person Flertal, som følgende Exempler viser; de stammer væsentlig fra det 15de Aarhundrede og findes særlig i Texter skrevne i Normandie.

On aurions tort.

(*Mistère du Viel Testament*, I, v. 3633.)

Encens qu'on y avons veuz.

(*ib.*, III, v. 17729.)

On n'en eusson sceu avaller.

(*ib.*, v. 24433.)

On ne debvons pas.

(É. PICOT, *Recueil de Soties*, I, 21, v. 88.)

Ne sommes nous pas assés fors, si on voulon estre vertueux.

(*Farce de Pates Ouaintes.*)

S'on ne sommes morts ou tués.

(*Farce des trois galants.*)

Gratia s'on povons avoir.

(*Recueil de Poésies Françaises des XVe et XVIe Siècles*, IX, 192.)

On perdons.

(*ib.*, 192.)

On beron.

(*ib.*, 198.)

Denne Ejendommelighed findes ogsaa i Folkepoesien. G. Paris har anført følgende Vers af en gammel Vise, som han ikke véd hvorfra stammer:

La belle, si nous étions dedans sur au bois,

Ons i mangerions fort bien des noix,

Ons i mangerions à notre plaisir.

(*Romania* VI, 302.)

Konstruktionen *on sommes* forudsætter, at den talende ikke benytter *on* som et almindeligt ubestemt Pronomen, (*on dit*, man siger, Folk siger, der siges), men lader det ogsaa omfatte ham selv, lader ham selv være en af dem, der tales om. Ganske tilsvarende Konstruktioner genfindes i andre romanske Sprog, særlig Spansk og moderne Provençalsk; de indtræder ikke blot ved kollektive Pronominer, men ogsaa ved kollektive Substantiver eller almindelige Substantiver i Flertal. Man siger paa Spansk¹⁾ ikke blot *Los soldados son los defensores de la patria*, men ogsaa *Los soldados somos* (vi Soldater er) *los defensores de la patria*, eller endelig *Los soldados sois* (I Soldater er) *los defensores de la patria*. Herefter et Exempel med et kollektivt Pronomen, der følges af 1ste Person Flertal: *Una ficcion en la cual ninguno creemos*. Fra moderne Provençalsk (Ronjat, § 38 og § 42) skal anføres følgende Sætninger: *Degun sian apendris* (ordret paa Fransk: *Personne nous ne sommes des apprentis*). *Li tres quart dou Miéjour sian de bono familio*. *Li Franchimand sias de manjo-burre* (I Franskmænd er Smørspisere).

¹⁾ Se min *Kortfattet Spansk Grammatik*. 4de Udgave. København 1908. § 70, 1 og § 194.

ANMÆRKNING. Udenfor de anførte Tilfælde synes Uoverensstemmelse i Person mellem Subjekt og Verbum at forekomme yderst sjælden. Et Exempel skal anføres. Undertiden undgaar man af Beskedenhed at bruge 1ste Persons personlige Pronomen og erstatter det med et Substantiv; spøgende siger man saaledes *mon inutilité* (muligvis efter spansk *mi inutilidad*) for *je*. I et saadant Tilfælde staar Verbet paa Fransk i 3dje Person; paa Spansk¹⁾ findes derimod 1ste Person, som i følgende Sætning: *Un servidor, en los veinticuatro años que llevo con mi Teresa, no a he fartao ni con el pensamiento* (Blasco Ibáñez, *Sangre y Arena*, p. 116).

124. FLERE SUBJEKTER. Hvis der er flere Subjekter i Sætningen, og de alle er 3dje Person, staar Verbet naturligvis i samme Person: *Mon père, mon frère et l'ingénieur anglais sont partis ensemble*. Hvis Subjekterne er af forskellig Person, mærkes følgende:

1° Er ét af Subjekterne 1ste Person, staar Verbet i denne Person: *Ma femme et moi vous présentons nos amitiés. Vous et moi, nous l'avions déjà remarqué. Ni vous ni moi n'en savons rien. Mon oncle et moi qui les avons accompagnées, sommes rentrés ici*.

2° Er et af Subjekterne 2den Person, og der ikke findes noget Subjekt af 1ste, staar Verbet i 2den Person: *Toi et Henri pouvez vous retirer. Ni toi ni elle n'êtes heureux*. Smlg.:

Les tiens et toi pouvez vaquer
Sans nulle crainte à vos affaires.

(La Fontaine, *Fables*, II, 15.)

— — — J'appréhende fort
Qu'ici ma mère et vous ne soyez pas d'accord.

(Molière, *Femmes Savantes*, v. 1108.)

125. UPERSONLIGE SÆTNINGER. Hvis Prædikatsordet efter et upersonligt Subjekt er et personligt Pronomen, staar Verbet altid i tredje Person uden Hensyn til Prædikatets Person (smlg. § 121). Man siger saaledes *c'est moi, c'est toi, c'est lui, c'est nous, c'est vous, ce sont (c'est) eux*. Denne Konstruktion er ikke oprindelig. I det ældre Sprog var der Overensstemmelse mellem Verbet og Pronominet, som stod i Nominativ og var Subjektet. I Stedet for *c'est moi* sagde man *ce suis-je*; Konstruktionen var altsaa helt forskellig. Af ældre Exempler anføres følgende:

Ce suis je qui alai chacier.

(Guingamor, v. 615.)

¹⁾ *Revue de dialectologie romane*, VI, 111.

Ce fustes vous.

(*Tyolet*, v. 663.)

Si demande 'qui estes vos?'

Et cil respont 'ce sommes nos'.

(Bartsch, *Chrestomathie*³, 206, 9.)

Qu'est-ce que j'oy? — Ce suis je — Qui? — Ton cuer.

(Villon, *Le débat du cuer et du corps*.)

»Ce ne suys je pas qui suys roy,

Jehanne«. Et en luy monstrant l'un

des seigneurs, dit »Vélelà le roy«.

A quoi elle respondi: »A! Non!

gentil prince, c'estes vous et non autres«.

(J. Chartier, *Chronique de Charles VII*, I, 67.)

C'estes vous, fais je, tout craché.

(*Patelin*, v. 427.)

Je cogneu bien que c'estiez vous.

(*Cent nouvelles nouvelles*, I, 88.)

Taisez-vous; se avon nous esté.

(*Mistère du Viel Testament*, III, v. 18060.)

Den gamle Sprogbrug forsvinder i det 16de Aarhundrede. Tidens Grammatikere godkender modstridende *c'est moi, c'est nous*, o. s. v.; de betragter disse Forbindelser som Anomalier, man helst bør undgaa.¹⁾

ANMÆRKNING. I andre romanske Sprog findes Konstruktioner, svarende til Forholdene i ældre Fransk. Man siger paa Italiensk: *sono io, sei tu, siamo noi*, o. s. v. Samme Forhold paa Spansk: *¿Eres tú? — Sí, yo soy*. I moderne Provençalsk gaar Udviklingen i samme Retning som i Fransk; ved Siden af det ældre *siéu iéu* findes siden det 18de Aarhundrede *es iéu* (Ronjat, § 41).

126. RELATIVE SÆTNINGER. I relative Sætninger, der indledes med *qui*, retter Verbet sig efter Korrelatet. Ex.: *Moi qui l'ai toujours défendu, je ne le fais plus. C'est bien toi qui es le maître ici? Pourquoi s'adresser à nous qui ne la connaissons pas? Vous qui l'avez si souvent aidé, le ferez-vous encore?* Saaledes har Forholdet i alt væsentligt (Smlg. § 131) været lige siden de ældste Texter, hvad følgende Exempler viser: *Vous ki boin crestien iestes et tout preu-*

¹⁾ Ch.-L. Livet, *loc. cit.* P. 79, 251.

dome, se Diu plaist et ki de mains païs iestes chi assamblé (Henri de Valenciennes, § 538). Car je vous vueil demander comment vous fustes si hardis que vous, qui estes uns joennes hons, m'osastes loer ma demourée (Joinville, § 432). Dont Diex vous sait peyor grei d'un petit pechié, quant vous le faites, que il ne fait à nous d'un grant, qui n'en congnoissons point (*id.*, § 448).

ANMÆRKNING. Aldeles den samme Overensstemmelse fandtes i Latin. Ex.: Sed ego insipientior quam illi ipsi, qui ista credunt, qui quidem contra eos tam diu disputem (Cicero, *De Divinatione* II, 23, 51).

127. Et ejendommeligt Tilfælde forekømmes ved Pronomenet *moi*, anvendt som Substantiv. Ganske naturligt konstrueres det i denne Funktion med tredje Person, og adskillige Exempler herpaa foreligger i en bekendt Scene af »Amphitryon«. Et eneste Sted har imidlertid Molière konstrueret det med første Person:

Enfin ce moi qui suis chez nous,
Ce moi qui s'est montré mon maître,
Ce moi qui m'a roué de coups.

(V. 818—820.)

Molière opnaar herved utvivlsomt en komisk Virkning, og han undgaar samtidig den forbudte Hiatus i *qui est*. Et ganske lignende Forhold træffer vi hos Rotrou i hans »Amphitryon«, hvor Sosie siger:

Ce moi qui m'a parlé, ce moi qui suis chez vous.

(II, sc. 1.)

128. Vokativ. Naar *qui* refererer sig til et Ord i Vokativ, staar Verbet i den relative Sætning i anden Person Ental eller Flertal. Jeg anfører nogle Exempler i historisk Rækkefølge:

Veire paterne, hoi cest jur me defend
Qui guaresis Jonas tut veirement.

(*Roland*, v. 3101.)

Jeune homme qui menez laquais à barbe grise.

(La Fontaine, *Fables*, III, 1.)

O toi qui vois la honte où je suis descendue.

(Racine, *Phèdre*, v. 813.)

Justes Dieux, qui voyez la douleur qui m'accable.

(*ib.* v. 1165.)

Beau chevalier qui partez pour la guerre
Qu'allez vous faire si loin d'ici.

(A. de Musset, *Chanson de Barberine*.)

Denne Regel overholdes i Almindelighed omhyggelig. Molière negligerer den dog en enkelt Gang. Han skriver saaledes: Ah! crocodile, qui flatte les gens (*Georges Dandin*, III, sc. 6). Følgende Sætning hos A. Daudet maa nærmest betragtes som en Skødesløshed: Chère créature, qui ne parle que du mal qu'on m'a fait.... Vous ne savez donc pas que... (*Fromont jeune et Risler aîné*, p. 378).

129. Prædikat. Naar Korrelatet er et Prædikat, retter Verbet sig i Almindelighed ikke efter dette, men efter Hovedsætningens Subjekt. Saaledes især, naar Prædikatet indeholder et Talord, *quelque* fulgt af et Substantiv eller Ordene *dernier*, *premier*, *seul*. Exempler: Jo suis la tue ancele ki fis (*Livre des Rois*, 5). Vous êtes un home de bien, qi pour votre bone vie etes tenu saj' e prudent (L. Meigret, *Tretté de la Grammère françoese*, p. 71). Je ne suis pas le seul qui l'ai remarqué (Vaugelas). Je suis médecin passager qui vais de ville en ville (Molière, *Malade imaginaire*). Je m'appelle Léandre qui suis amoureux de Lucinde, que vous venez de visiter (*Le Médecin malgré lui*, II, sc. 5). Je suis Diomède, roi d'Étolie, qui blessai Vénus au siège de Troie (Fénelon). Mais je suis un imbécile, un idiot, un véritable oison, qui ne sais me contenter de rien, et qui vais toujours chercher midi à quatorze heures (Gautier, *Mademoiselle de Maupin*). Vous êtes une charmante enfant, qui n'avez pas encore atteint l'âge de discrétion (Laboulaye, *Paris*). Nous étions deux cents qui eûmes affaire à environ autant de bleus (P. Mérimée, *Les Mécontents*). Vous êtes un des seuls laïques qui supportiez aussi facilement notre régime (Huysmans, *En route*, p. 319). Nous étions douze qui marchions comme un seul homme (Gyp, *Le 13e*, p. 7). Nous sommes quelques jeunes ménages qui avons loué un admirable yacht (Vaucaire, *Reprise*, I, sc. 5). Je suis une vieille bête, qui aime les façons pour comprendre les sentiments (P. Hervieu, *Course du flambeau*, III, sc. 3). Nous savons que nous sommes des milliers d'hommes en France qui pensons de même (R. Rolland, *Dans la maison*, p. 37). Smlg. Robert (p. 269) og Sandfeld Jensen (p. 104).

ANMÆRKNING. Ganske samme Kongruensforhold gør sig gældende i Latin: Non enim te puto esse eum, qui Jovi fulmen fabricatos esse Cyclopas in Aetna putes. (Cicero, *De Divinatione*, II, 19,

43.). Non enim sumus ii nos augures, qui avium reliquorumve signorum observatione futura dicamus (*Ib.*, II, 33, 70). Ego sum panis vivus qui de caelo descendi (Johannes Evangelium, VI, 41). Vi genfinder dette Forhold i de romanske Sprog. En Række Exempler anføres af Diez (III, P. 343).

130. Reglen om, at Verbets Person i den relative Sætning retter sig efter Subjektet i Hovedsætningen og ikke efter Prædikatsordet, er langt fra absolut. Subjektet kan træde i Baggrunden, og Prædikatsordet blive det dominerende Sætningsled, der kræver den relative Sætnings Verbum i 3dje Person. Man vil saaledes sige: *Nous sommes trois amis qui suivent les mêmes cours. Tu es le seul de mes camarades qui ne m'ait pas félicité.* Anvendelse af 3dje Person er almindelig, naar der ikke er Tale om noget Identitetsforhold mellem Subjekt og Prædikat, men kun om en Lighed eller Sammenligning, som i følgende Sætning: *Tu es un fainéant qui voudrait gagner sa vie sans rien faire* (Cherbuliez, *Jean Téterol*). Se Sandfeld Jensen (p. 104).

131. Særlig maa undersøges de relative Sætninger, hvis Korrelat er et personligt Pronomen, der fungerer som Prædikatsord. Man siger i moderne Fransk: *C'est moi qui l'ai dit.* Anvendelsen af 1ste Person af Verbet i den relative Sætning skyldes Analogi og er en senere Udvikling. Den relative Sætning er oprindelig absolut og ganske uafhængig af *c'est moi*, der nu betragtes som dens Hovedsætning. Kongruensen indtræder i det Øjeblik, den relative Sætning opfattes som determinativ. Udviklingen er foregaaet gennem følgende 3 Stadier: *Qui l'a dit, c'est moi.* — *C'est moi, qui l'a dit.* — *C'est moi qui l'ai dit.* Udførlig Behandling hos Sandfeld Jensen (p. 93 ff.).

132. Udviklingens første Stadium med den absolute relative Sætning som Indledning er repræsenteret i følgende Sætning: *Qui fust bien desespéré, ce fust ce pauvre mary* (Marguerite de Navarre). Denne Sprogbrug er endnu ikke fuldstændig forsvundet: *Qui fut étonné de cette charité de nouvelle espèce, ce fut le pasteur* (É. Laboulaye, *Nouveaux contes bleus*, p. 27). En ganske tilsvarende Konstruktion foreligger i: *Mais où Joseph triomphe, c'est dans la politique* (Mirbeau, *Journal d'une femme de chambre*, p. 515). Udenfor Litteratursproget findes den oprindelige Sætningsfølge ikke sjælden i Folkemaalene: *Qui qu'a été bête, c'est lui.*

133. Den oprindelige Sætningsfølge: *Qui est bête, c'est lui*, er blevet forandret til: *C'est lui, qui est bête*. Denne Ændring skyldes utvivlsomt en vis almindelig Tendens til at indlede en Sætning med det upersonlige *c'est*, hvorefter følger det egentlige Subjekt, som paa denne Maade fremhæves stærkere. Man tænke paa Konstruktioner som: *C'est toi, le voleur? C'est ici, l'entrée du musée?* Eller: *C'est là, que je voudrais vivre*. Analogien fra saadanne Udtryk har fremkaldt Forandringen til: *C'est lui, qui est bête*. Den efterstillede relative Sætning bevarede længe sin oprindelige Uafhængighed. Beviset herfor ligger deri, at Verbet altid stod i 3dje Person (ligesaa de tilsvarende Pronominer). I fuld Overensstemmelse med det oprindelige Forhold mellem Sætningerne sagde man ikke blot: *C'est lui, qui est bête*, men ogsaa *C'est moi, qui est bête, C'est moi, qui l'a dit, C'est nous, qui l'a fait*. Nogle litterære Exempler skal anføres: *Ce ne serait pas moi qui se ferait prier* (Molière, *Sganarelle*, v. 68). Valère: *Je vous demande si ce n'est pas vous qui se nomme Sganarelle?...* Sganarelle: *C'est moi qui se nomme Sganarelle*. (Molière *Le Médecin malgré lui*, I, sc. 5). *Je vous conjure d'ôter de votre esprit que ce soit moi qui ait tort* (Mme de Sévigné). *Il n'y a que moi qui passe sa vie à être occupée du souvenir de la personne aimée* (*ead.*) Det maa tilføjes, at samtidig en ny Opfattelse af Sætningsforholdet begynder at gøre sig gældende; det relative Pronomen forstaas ikke som absolut, men som nærmere bestemmende det foregaaende personlige Pronomen, og dette bliver afgørende for Verbets Person. I den citerede Scene af »Le Médecin malgré lui« begynder Valère sin Henvendelse til Sganarelle med følgende Ord: *Monsieur, n'est-ce pas vous qui vous appelez Sganarelle?* I det moderne franske Litteratursprog forekommer endnu hist og her den gamle Konstruktion: *Mais c'est toi-même, il n'y a pas encore une heure, qui a déclaré que...* (Richepin, *La Glu*, p. 134). *Ce fut moi qui la mit dans la main de l'homme* (P. Margueritte, *Simple histoire* p. 8).

En mærkelig Sammenblanding af den gamle og den ny Konstruktion findes i følgende Sætning: *C'est moi seul, Auber, qui ait voté pour vous* (*Revue bleue*, 1893. II, 10 b). Man skulde have ventet enten *qui a voté* eller *qui aie voté*. Iøvrigt lever den gamle Konstruktion endnu almindelig i skødesløs daglig Tale, i vulgært Pariser-sprog og i flere Folkemaal: *C'est pas nous qui sont responsables de ça* (Tristan Bernard, *Monsieur Codomal*, I, 1). *C'est moi qui s'trompe* (H. Monnier). *C'est vous qui va être heureuse aujourd'hui* (*id.*)

Qu'est-ce qui c'est donc qu'y a à la maison, qu' tout a l'air tout bousculé.... et qu' c'est vous qui m' promène au lieu que ça soit miss... (Grandpère reprenant): Promenez... qui me promenez (Gyp, *Miquette* p. 2). Oui, c'est mé, qu'a épousé Rabot (Maupassant). Pisque c'est moi qu'a payé (Gaspard, p. 252). Y a qu'moi, madame, qui l'a vu (*ib.*, p. 314). Mais les Boches... ben les Boches, c'est toujours nous qui leur aura tanné la peau (*ib.*, p. 319); (tilsvarende Exempler hos Herzog, § 601). Undertiden findes dog ogsaa Kongruens: I's ont cru prend' le mieux, mais c'est nous qui sommes les mieux (Henri Barbusse, *Le feu*, p. 80).

134. I det moderne Litteratursprog, saavel som i det dannede Talesprog, kræves det i Almindelighed, at Verbets Person i den relative Sætning retter sig efter Korrelatets; det vil med andre Ord sige, at den absolute relative Sætning er bleven determinativ. Det hedder korrekt nu: *C'est moi qui suis le maître; ce n'est pas moi qui suis le coupable; c'est toi qui l'as dit; c'est nous qui le voulons; c'est vous qui l'avez voulu; ce sont eux qui le veulent.* Angaaende Personforholdet i den relative Sætning, naar forskellige Personer er repræsenterede i Hovedsætningen (smlg. § 124), giver følgende Sætninger Oplysning: Ce n'est ni moi ni toi qui l'empêcherons (H. Becque, *Les Corbeaux*, III, sc. 3). C'est moi et votre mère qui avons été coupables (*ib.*, III, sc. 11). Jeg tilføjer for Kuriositetens Skyld følgende mærkelige Sætning: Ceux, pareils à moi, qui les exprimons en paroles, sont destinés (C. Mendès). Sporadisk forekommer Exempler paa den nu almindelige Konstruktion allerede i Middelalderen:

Car ce sui ge ki vous navrai.

(*Jehan et Blonde*, v. 1046.)

Det er dog først i Slutningen af det 17de eller i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede, at den moderne Sprogbrug begynder at gøre sig gældende. Racine havde først skrevet:

C'est toi qui me flattant d'une vengeance aisée
M'a vingt fois en un jour à moi-même opposée.

(*Athalie*, V, sc. 6.)

I den 3dje Udgave af Stykket er *m'a* bleven rettet til *m'as*.

135. Sluttelig skal omtales nogle Tilfælde, i hvilke Korrelatet er underforstaaet, hvorved der fremkommer en tilsyneladende Mangel paa Kongruens. Molière har skrevet:

Et ne verrons que nous qui sache bien écrire.

(*Les Femmes savantes*, v. 926.)

Her foreligger en gammeldags Konstruktion. Man maa forstaa: *Nous ne verrons autre (eller personne) que nous qui sache* o. s. v. Konstruktionen har aabenbart voldt selv franske Udgivere Vanskelighed. I Udgaverne fra 1710, 1718, 1733 og 1734 læses *sachent* i Stedet for *sache*; man har haft en ubestemt Fornemmelse af, at der krævedes Flertal i den relative Sætning, men Rettelsen kan dog ikke siges at være nogen Forbedring, og den er ogsaa senere blevet opgivet. Tilsvarende Konstruktioner findes i følgende Exempler: *Il n'y a que vous qui la vous puisse donner* (Malherbe, II, 619).

Je n'ai trouvé que vous qui fût digne de moi.

(Corneille, *Psyché*, v. 1471.)

Je ne vois plus que vous qui la puisse défendre.

(Racine, *Iphigénie*, v. 902.)

Kapitel VI.

Tillæg.

136. I dette sidste Afsnit samles en Række spredte Tilfælde, til hvilke det har været vanskeligt at finde en heltud tilfredsstillende Plads i de foregaaende Kapitler. De fleste af disse Tilfælde omfatter forstenede eller, om man vil, krystalliserede Ord og Vendinger. Der er allerede flere Gange blevet gjort opmærksom paa, hvorledes Ord, enten de optræder isolerede eller danner en fast, uopløselig Talemaade, kan miste al Bøjning, saa at Kongruens herved udelukkes (udenfor Hankøn Ental).

ANMÆRKNING. Da en Ordgruppe først efterhaanden voxer sammen til en Helhed, vil Kongruensforholdene gerne i nogen Tid være vaklende. Som Exempel henvises til *franc de port* (§ 62). Følgende Sted viser ligesom en begyndende Krystallisering af *devant soi* i Forbindelsen *regarder devant soi*: Cécile »Mais, monsieur, quand on veut ne pas tomber, il faut bien regarder devant soi.« Elle regarda »devant soi«, pour deux, l'exquise et modeste créature, et son mari la payera en estime et en confiance (Barine, *Musset*, p. 145).

137. ADJEKTIVER. Enkelte Adjektiver anvendes alene eller i Forbindelse med et andet Ord som Interjektioner, hvilket har medført Generalisering af deres Hankønsform.

1° H é l a s. Dette Ord er en Sammensætning af Interjektionen *hé* og Adjektivet *las* (lat. l a s s u s). I Middelalderen var Ordene endnu ikke sammenvoxede, og *las* bøjedes, hvis det var en Kvinde, der talte, ligesom Interjektionen kunde udelades. Exempler:

Respont la medre: Lasse! qu'est devenuz.

(*St. Alexis*, v. 107.)

Hé! lasse, amis, mout me merveil.

(*Romania*, XXI, 188, v. 772.)

Quant la royne oy ce, elle commença à mener mout grant duel et dist: »Hé lassel ce ai-je tout fait« (Joinville, § 642). Ordet kunde bøjes endnu i det 16de Aarhundrede: O lasse, dit elle, je suis diffamée (Bonaventure des Périers, *Nouvelles récréations*, 16). Udførligere Oplysninger findes i Gr. hist., III, § 634.

2° *Présent*. — Dette Ord bruges som Svar ved Navneopraab; paa Dansk benyttes i lignende Tilfælde »her«. Navneopraab gjaldt tidligere omtrent udelukkende Mænd; i vore Dage gælder det ogsaa Kvinder; de synes dog ikke at svare med Hunkønsformen *présente*, men benytter Hankønsformen, der opfattes som en Interjektion. Exempel:

Un huissier commence l'appel..... Mesdemoiselles A, B, C, D, etc. *Présent, présent, présent*..... autant de mots, autant d'intonations différentes (G. Réval, *Les Sèviennes*, p. 12.)

138. PRONOMINER. Ved Omtalen af de reflexive Pronominer er det paavist, hvorledes tredje Person er blevet generaliseret (§ 23). Her skal nærmere undersøges *moi*, hvis udvidede Anvendelse viser os en Generalisering af første Person.

1° *Moi* er optaget i Forbindelsen *quant-à-moi*, der bruges i Talemaaden *Je tiens mon quant-à-moi* (jeg holder paa min Værdighed), og derfra er den uforandret blevet anvendt ogsaa i de Tilfælde, hvor Subjektet ikke var 1ste Person. Der var vel nogen Vaklen; man sagde baade *Il tient son quant-à-soi* og *il tient son quant-à-moi*, men den sidste Form synes at have været den almindeligst anvendte. Ex.:

A peine ai-je voulu lui porter la nouvelle
Du moment d'entretien que vous souhaitiez d'elle,
Qu'elle m'a répondu, tenant son quant-à-moi:
»Va, va, je fais état de lui comme de toi«.
(Molière, *Dépit amoureux*, IV, sc. 2.)

2° *Moi* anvendes desuden som Substantiv: *Le moi est haïssable*. Det faar Betydning af »Person«: Elle embrassait mon front, mes yeux, mes cheveux, tout moi (J. de Sabol, *Moi et mes poupées*, p. 63). Det kan ogsaa blive enstydigt med »Individualitet« og refererer sig i denne Anvendelse ogsaa til 2den og 3dje Person, som følgende Sted viser: Ainsi dans quelques heures peut-être vous Arnoldy, vous Feldermann, vous pourriez être atteints de cette maladie, perdre

tout-à-coup votre moi (Henri de Gorsse et Louis Forest: Lindau, *Le procureur Hallers* I, sc. 8). Hermed kan sammenlignes følgende Sætning: Et le seul pardon qui compte, c'est le pardon de ta chair et de ton sang, le pardon de tout toi, Thérèse, mon amour, ma femme (M. Prévost, *Pierre et Thérèse*, IV, sc. 6).

139. VERBALFORMER. Forskellige enkelte eller sammensatte Verbalformer stivner i deres Anvendelse og bliver ubøjelige baade med Hensyn til Tal og Tid. Det er særlig meget almindeligt, at Tidsværdien forsvinder.¹⁾ Et udmærket Exempel afgiver Forbindelsen *c'est pourquoi*, hvis første Del altid bevares uforandret: *C'est pourquoi il n'y parvenait pas*. Inkongruens med Hensyn til Tid skal imidlertid ikke undersøges her, hvor vi kun behandler Verbets Tal og Person. De følgende Exempler vil vise, hvorledes Verbets Talbøjning opgives i visse Tilfælde:

1° *Vive*. I det almindelige litterære Skriftsprog betragtes *vive* som Verbalform og bøjes; man skriver *Vive la République; Vivent les soldats*. Foran et flerleddet Subjekt, hvis første Led staar i Ental, anvendes Entalsformen (smlg. § 118). Béranger skriver:

Vivent des rois qui sont unis,
Vive Alger, Maroc et Tunis.

(*La sainte Alliance barbaresque.*)

Imidlertid kan der lige siden Middelalderen konstateres en stærk Tendens til at opfatte *vive* som en Interjektion, der lades ubøjelig. Grunden hertil er naturligt at søge i Ordets Funktion og dets Stilling (smlg. § 9); det maa ogsaa erindres, at efter Renæssancen er *vive* og *vivent* ganske enslydende. Herefter nogle Exempler paa Interjektionen *vive*:

Vive les bons François.

(*Recueil de Poésies françoises des XVe et XVIe siècles*
p. p. A. de Montaignon, IV, 324.)

Vive la joie, vive les plaisirs.

(*Le trésor des plus belles chansons*. Rouen, 1606.)

Parbleu, vive les gens d'imagination.

(Regnard.)

¹⁾ Smlg. A. Tobler, *Vermischte Beiträge*, II, 1—17, og L. Lindberg, *Les Locutions verbales figées dans la langue française*. Upsal, 1898.

Les groupes criaient: Vive les Jacobins.

(Thiers).

I »Le Malade imaginaire« (II, sc. 5) læses: Vivent les collègues d'où l'on sort si habile homme. Flertalsformen *vivent* skyldes nyere Udgivere; i alle de gamle Udgaver staar *vive*.

I hvor høj Grad *vive* føles som en Interjektion, viser følgende mærkelige Verslinie af Paul Verlaine:

Vive l'amour et vivent nous.

(*Œuvres complètes*, II, 303.)

Det eneste rationelle vilde jo have været at skrive *vive nous*; men Verlaine er veget tilbage for at anvende Entalsform foran *nous* og har derfor skabt det fortvivlede *vivent nous*, der jo ikke gør Sagen bedre.

ANMÆRKNING. En lignende Udvikling har fundet Sted i Italiensk. Da de italienske Tropper rykkede ind i Rom 1870, blev de modtaget med Raabet: *Viva Roma libera! viva i nostri soldati!* (E. de Amicis, *Le tre capitali*. Catania, 1898. P. 119).

2° *Soit*. Denne Konjunktivsform kan fungere som bekræftende eller indrømmende Adverbium og forbliver i saa Tilfælde uforandret. Man siger ikke blot *soit raison*, *soit caprice*, men ogsaa *soit eux*, *soit elles*. Jeg tilføjer en lige læst Sætning: *Soit par exemple trois parlers voisins* (J. Gilliéron et M. Roques, *Géographie linguistique*, p. 54).¹⁾

I det ældre Sprog, da man endnu havde en Følelse af, at *soit* var en Verbalform, bøjedes den. I den berømte Anordning fra 1539 vedrørende Anvendelsen af Fransk som Retssprog (*Gr. hist.*, I, § 47) læses: *Tous arreets, ensemble toutes autres procedures, soient de nos cours souueraines et autres subalternes et inferieures, soient de registres.....*

3° *Voici*, *voilà*. Disse to Adverbier er sammensat af Imperativen *voi* (*Gr. hist.*, II, § 153, 1) og Stedsadverbierne *ci* og *là*. De er forlængst at betragte som udelelige Helheder, der anvendes uden Hensyn til, om man tiltaler med *tu* eller *vous*²⁾; man siger ikke blot *voici ton livre*, men ogsaa *voici votre livre*. I Middelalderen var Sammensmeltningen endnu ikke fuldbyrdet, man kunde sige *vei*

¹⁾ Smlg. L. Lindberg, *loc. cit.*, p. 66.

²⁾ Smlg. L. Lindberg, *loc. cit.*, p. 106 ff.

me ci, vei te la; desuden bøjedes undertiden Imperativen i Tal, og man sagde *veez me ci, veez me la*, der blev sammentrukket til *vezmeci, vezmela, vezci, vezla, veci, vela* (*Gr. hist.*, I, § 266). Endnu paa Renaissancetiden skrev man *voi ci, voi là*, og man brugte ogsaa de tilsvarende Flertalsformer. Hos Rabelais finder man: *Voyez ci le contract* (I, 32). I moderne Dialekter, hvor 2den Person Ental er blevet generaliseret, ligesom i Litteratursproget, er Ordgruppen endnu opløselig; man siger saaledes *voz-e-si* (= *vois-en-ci*), *vo-le-si* (smlg. Herzog, § 638).

ANMÆRKNING 1. Det er interessant at lægge Mærke til, at medens *voyez-ci* er forsvundet for *voici*, har det enstyldige *es* (af lat. *ecce*) udviklet en ganske irrationel Sideform *estes* for 2den Person Flertal (se *Gr. hist.*, III, § 589, 2).

ANMÆRKNING. 2. Paa Italiensk kan *to'* (Forkortelse af Imperativen *togli*) anvendes omtrent som *voici, voilà*. Man siger: *Dammi quel libro. — To'!* At Ordet oprindeligt er 2den Person Ental, er dog nu glemt, idet det ogsaa anvendes overfor Personer, til hvem man siger *voi*. Ex.: *To', cameriere, questo e per voi*.

4° *N'eût été*. Denne Ordgruppe, der oprindeligt kun anvendes foran et Subjekt i Ental, er sammensmeltet til en uopløselig Helhed, der ogsaa kan anvendes foran et Subjekt i Flertal og har faaet Betydning af en Præposition (*sans*). Ex.: *Elle.... semblait une jeune demoiselle d'autrefois, n'eût été ses cheveux blancs.* (E. Le Roy, *Jacquou le Croquant*, p. 145).

140. Sammenblanding af *tu* og *vous*. Dette Forhold var meget almindeligt i Middelalderen, da Værdien af Tiltaleordene var anderledes afgrænset end nu. I det moderne Sprog blandes de to Former for Tiltale kun sammen, naar der i Talen indføres en eller anden Ordgruppe, der udgør en fast Forbindelse, og hvor derfor Anvendelsen af 2den Person Ental eller 2den Person Flertal ikke lader sig ændre:

Et ta sœur? Begyndelsen af en Gadevis, der nu bruges som haanligt afbrydende Replik og paa Dansk i formildet Omskrivning kan gengives ved: »Saa Du Røgen?» eller: »Du kan tro nej, Moppel« Ex.: *Eh bien, pendant qu'elle en lit un, vous croyez peut-être que je lis l'autre?... Et ta sœur?... (Courteline, Petin, Mouil-larbourg et Consorts, sc. 7).*

Je t'écoute, staaende Talemaade, der udtrykker en Bekræftelse og omtrent kan gengives ved: Ja, det tror jeg. Ex.: *Je t'écoute. Je n'oserais pas vous avouer le chiffre.... vous me gronderiez* (H. Bernstein, *Samson*, III, sc. 4).

Je te crois, betyder omtrent det samme som den foregaaende Talemaade og er enstydig med Forsikringer som *assurément, sans doute, parbleu*. Bruges almindelig i Samtale ogsaa mellem Folk, der ikke siger du til hinanden. Ex.: Enfin, mademoiselle, je ne veux pas me heurter à cette admiration étrange, je réserve mon opinion. — J'te crois, fit Berthe en pinçant le bras de Jeanne Viole, alanguie dans une pose artistique (G. Réval, *Les Sèviennes*, p. 275).

S'il vous plait. Denne Sætning, der ofte udtales *siouplait*, er blevet et almindeligt Udtryk for Høflighed, der anvendes i det daglige Omgangssprog mellem alle uden Hensyn til, om de siger De eller Du til hinanden.¹⁾

141. I denne Sammenhæng skal ogsaa omtales, at *vous* benyttes som Genstandsform for *on*; man sammenligne *On lui raconte des histoires invraisemblables* og *Il vous raconte des histoires invraisemblables*. Anvendt paa denne Maade er *vous* kommet saa langt fra sin oprindelige Betydning, at det uden Anstød forekommer i Sætninger, hvor ellers *tu* bruges. Ex.: Tu ne saurais croire combien de pensées vous viennent, quand on est enfermé (Erckmann-Chatrian, *Le Blocus*). Contente-toi de ton ancien commerce. Ne fais plus d'entreprises pareilles qui vous rongent l'âme (*ib.*). Tu es agaçant à vous déranger toujours, quand on travaille (Zola, *L'Œuvre*, p. 55). Jamais tu ne vous adresserais quelque chose d'aimable (Zola, *La bête humaine*, p. 54). Tu vous fiches un de ces traits à vous arriver à des heures pareilles (Ducôté, *Savage*, p. 331).

142. KÆLESPROG. Til Afslutning nogle faa Bemærkninger om Kælesproget, der i mange typiske Udtryk frembyder ejendommelige Kongruensforhold. Man vil sikkert paa Forhaand være tilbøjelig til at mene, at Kælesproget, jeg mener Mandens Kælesprog overfor Kvinden, er det sproglige Omraade, paa hvilket der vil være mest Brug for Hunkønsformer i alle Afskygninger; dog godtgør en nærmere Undersøgelse af det Kælesprog, som kan iagttages i daglig Tale eller i Litteraturen, at Hankønsformerne her spiller en betydelig Rolle paa Hunkønsformernes Bekostning, og man hører stadig *mon chéri, mon petit, mon mignon* i Stedet for eller ved Siden af *ma chérie, ma petite, ma mignonne*. Denne Ejendommelighed er tidligere blevet

¹⁾ A. Dauzat, *La Défense de la langue française*. Paris, 1912. P. 185.

konstateret, men Grunden til den synes mig ikke eftervist. Jeg foreslaar følgende Forklaring. I Kælesproget anvendes Diminutiver i overordentlig stor Udstrækning (smlg. *Gr. hist.*, III, § 118); Lidenhed indebærer i sig Forestilling om det fine, det sarte, det hjælpelese, og det gælder om at finde sproglige Udtryk, der gør den elskede saa lille, lille, bitte, bitte som muligt. Nu er det jo en bekendt Ting, at, saa længe Børn er ganske smaa, finder i Almindelighed Forskellen i Køn ikke Udtryk i Sproget. Det spæde Barn betegnes blot som: den, den lille, den smaa, Barnet, Ungen, Rollingen, Stumpen o. s. v. Først naar Barnet er blevet noget ældre, begynder man at skelne mellem den lille Dreng og den lille Pige. Det er, mener jeg, denne Anvendelse af kønsløse Betegnelser, der er overført i Kælesproget. Den ene elskende tiltaler den anden, som var han eller hun et ganske lille Barn. Et almindeligt Kæleudtryk er *mon bébé*, *mon gros bébé*, og ved dette eller tilsvarende Udtryk er den videre Anvendelse af Hankøn givet.

143. Anvendelse af Hankøn for Hunkøn i Kælesproget vedrører ikke blot Fællesnavne, men ogsaa Egennavne, og Hankønformerne benyttes ikke blot i Tiltale, men ogsaa i Omtale.

1° For Fællesnavnenes Vedkommende foreligger der talrige Exempler paa Anvendelsen af Hankøn for Hunkøn. Jeg skal til de af A. Tobler¹⁾ samlede føje følgende: Bonsoir, mon cher petit, va te coucher, ma petite reine (H. Lavedan, *Vieux marcheur*, p. 281). Oh! elle ne me gêne pas. Elle est si petite. Restez, mon mignon (J. Marni, *Celles qu'on ignore*, p. 63). M. Galon (à Mme Galon): Voyons! Sacrelotte, mon petit mignon, ne fais pas l'enfant (H. Lavedan, *Les beaux dimanches*, p. 182). Louise: Ça ne te fâche pas, dis, qu'on dise ça? — Madame Devain: Pas du tout, mon chéri (*ib.*, p. 8). Voyons, mon petit, vous êtes donc devenue sotte (A. Daudet, *Soutien de famille*, p. 38).

Mademoiselle, un peu de ce rhum Letchy, première marque. — Volontiers, mon p'tit (G. Réval, *Les Sèviennes*, p. 107). Mlle Lonjarret n'a point vu le roulement d'yeux de Berthe, ni le rire déguisé de toutes ces jeunes bouches, qui feignent de chercher au fond de leur tasse, la dernière goutte de café. — Oh, mes p'tits! on

¹⁾ *Vermischte Beiträge*, V, 3—8.

ne sait pas quel grand cœur est celui de Mme Jules Ferron! (*ib.*, p. 107).

I »Contes du Matin« af Ch.-L. Philippe siger en Moder til sin næsten voxne Datter: Tu sais bien, mon petit enfant, pourquoi j'y vais (p. 138). Det forstaar sig, at man ogsaa benytter Hunkønsformer, men det er overflødigt at give Exempler herpaa. Ofte vakler man mellem de to Køn, som i følgende Vers:

J'esper' que t'as d'belles chos's, mon p'tit?

[C'est nécessaire' pour qu'on vous gobe!

— A c'propos, dans l'temps j't'habillais

Avec mes vieux costum's, ma chère.

(Xanrof, *Chansons ironiques*, p. 14.)

2° Ogsaa ved Egennavne anvendte i kærende Afledninger og Forkortninger benyttes i høj Grad Hankøn. Man siger saaledes *mon Luçon* (Lucie), *mon Linon* (Céline), *mon Jeannot* (Jeanne), *mon Blanc-Blanc* (Blanche), *mon Jojo* (Josette), *mon Cendrillonnet* o. s. v. Naturligvis er der ofte Vaklen. I »Soutien de famille« af A. Daudet siger Faderen til sin Datter: Va dormir, va, ma Floflo. Broderen derimod bruger Hankøn: Qu'est-ce qui t'arrive, mon petit Flo?

3° Selv udenfor Tiltale, i venlig, kærende Omtale, anvendes *petit* for *petite* som i følgende Citat: Revenons donc à ce que je vous disais tout à l'heure. J'en causais justement ce matin avec Mme Jules Ferron: Ces p'tits, disais-je, ne se marieront pas; elles en valent bien d'autres cependant (G. Réval, *Les Sèvriennes*, p. 109).

Analytisk Register.

(Tallene henviser til Paragraferne).

-
Adjektiv og Adjektiv 67—74; — og Substantiv 38—66; — og Verbum 66 bis Analogi 4, 98 Anticipering 5 Artikel 14—18 Assimilation 5, 81 Attraktion 5, 74,4 Betydning 2, 3, 19, 31, 32, 34,1 Bogtitler 3 »Constructio ad sensum« 2 Demonstrative Pronominer 26 Efterstillet Subjekt 117, 118 Ellipse 16, 43,3, 58,3, 59,2, 102,3, 107, Anm., 122, Anm. Ental generaliseres 98 Farvebetegnelser 61, 69, 70 Fejl 13 Festdage 16,1 Flaubert (Gustave) 59,5 Flerleddet Subjekt 107—116, 118 Generalisering 6, 23 Gruppedannelse 10, 136 Hankøns Overvægt 7, 8, 24, 31, 32, 33, 39,3 42 ff, 52 ff, 79,3 Helgennavne 16,1 Hofsprog 93,2 Hunkøns Generalisering 58,2, 59,3,4 Imperativ 139 Interjektion 137, 139 Klokkeslet 17 Kollektive Pronominer 29, 30, 92 Kollektive Substantiver 2, 19,3 86	Kontamination 5 Anm., 97, 105 Kvindebevægelse 76,4 137,2 Lydudvikling 11 Metalangivelse 61, Anm. Ordstilling 9, 46, 62,4 Ortografi 12 Personforhold i Verber 122—135 Personlige Pronominer 20—22, 138 Pluralis majestatis 21 Possessive Pronominer 24—25 Progressiv Udvikling 5,3, 9 Pronominer 19—36 Prædikat og Verbum 83 Præpositioners Fordobling 5,4 Reflexive Pronominer 23 Relative Sætninger 104—106, 126—135 Rim 13,1, 39,3 Subjekt og Verbum. Personforhold 122—135. Talforhold 82—121 Substantiv og Adjektiv 38—66; — og Substantiv 75—81 Superlativ 15 Syllepse 2, 85, 102,1 Talord 37 Timeangivelse 17 Titler 21, 85, Anm. Trykfejl 13,3 Ubestemte Pronominer 27—36 Upersonlige Sætninger 119, 121, 125 Verdenskrigen 76,4 Versets Krav 13, 39,5 Vokativ 128
-

Ord og Talemaader.

(Tallene henviser til Paragraferne).

Accompagné de 112

ainsi que 113
à la 16,2
allié à 112
altesse 19,1
ange 13,3
approuvé 49,1
à quoi bon 62,1
argent 2, Anm.
atout 53, 111
attendu 49,1, 50,1
aucun 102,2, 110,4
autre 32
autre chose 27
avec 111
avoir l'air 10,1, 66

Barnage 87, 88,1

beaucoup 91,2
bel 72
bête 2, 81,2
bon 72
bon enfant 62,2
bonheur 10, Anm.
bonjour 10, Anm.

Catherine le Grand 59,1

cavalerie 90
cela 110,4
c'est 121,3
ce sont 121,3
chacun 30, 92,2, 110,4
chaque 110,3
châtain 69, Anm.
chaud 72
cher 72
chevalerie 87
chic 58,1
chier 72
chose 27
ci-annexé 49,2
ci-inclus 49,2
ci-joint 49,2

cler 72

clergé 19,3
combien 91,2
comme 113
commune 90
compagnie 88,1
compris 49,2
compté 49,1, 50,2
conseil 19,3
court 72
court vêtu 71

Débris 2, Anm.

demi 43, 72
des plus 38
diable 81,1
drôle 81,1

Égal à égal 63

élève 76,2
entendu 49,1
ès (en les) 18
es (ipse) 57
espèce 81,2
être le premier 64,2
excepté 49,1, 50,3

Faire le mort 64,2

faire le sourd 64,2
femelle 58,2
femme 76,4
feu 45
frais 72, 73,1
franc de port 10,2,
62,3

Gent 19,1,3, 87, 89

grand 38, Anm., 72, 73,2
grief 72,

Haut 47, 72

hélas 137
hormis 51

Il est 121,2

il y a 121,1
infinité 90

J'avons 93—97

je t'écoute 140
je te crois 140
jeunesse 19,3
joint à 112

Large 72, 73,3

la St.-Jean 16,1
le plus 15,2
leur 19,3, 25
livre tournois 59,2
l'un l'autre 116

Maisnie 87

maître 59,5
mal 72
même 13,1 35
menu 72
merdaille 87
mi 56
midi 17, 59,4 85
minuit 17, 85
moi 127, 138
mon 24
monde 90, 91, Anm., 99,1
mort 72
mort né 71
munitionnette 76,4

N'eût été 139,4

ni 115
nombre 91,3, 100, 101,
102,3
non compris 49,2
nous 20
nouveau 72, 73,4
nouveau-né 71
nu 44, 72
nu à nu 63
nul 102,2 110,4

On 29, 92,1, 123

oïl 6

ou 114

oui 6

ouï 49,1, 50,4

Parage 87, 88,2

parmi 56

partie 19,1, 90

passé 49,1, 50,5

pas un 92,3, 102,2

patte-pelu 10, Anm.

personne 19,1, 28, 110,4

peu 91,2

peuple 19,3, 87

plein 46

plupart 86, 91,1, 101,

Anm. 1

plus d'un 84, Anm.

poissonnière 59,3

possible 58,3

précises 59,4

premier 73,5

premier-né 71

présent 137,2

pur 54

Quant à moi 138

quelque 36, 110,3

quelque chose 27

quelqu' un 31,92,4,102,2

Regarder devant soi

136, Anm.

réserve 49,1, 50,6

reste 19,3

rien 110,4

Sauf 48

se faire fort 65,2

se tenir coi 65,1

seul à seul 63

s'il vous plaît 140

soit 139,2

soi-disant 58,4

son 24

son (*summum*) 55

sourd-muet 68

supposé 49,1, 50,7

Tel 33, 72

témoin 80

ton 24

tout 34, 53, 73,6, 110,4

tout ce qui 102,1

tout le monde 90, 91,

Anm., 110,4

trotter comme un Bas-

que 64,2

trouver bon 66 bis

trouver mauvais 62,4,

66 bis

trouver plaisant 66

bis

Un des 105**V**ers les 17

vive 139,1

voici voilà, 139,3

vous 21, 141

vu 49,1, 50,8

Y compris 49,2

INDHOLDSFORTEGNELSE.

	Side
Forord	5
Bibliografi	6
Kapitel I: Indledende Bemærkninger	7
Kapitel II: Artikel, Pronomen, Talord	20
Kapitel III: Substantiv, Adjektiv	43
Kapitel IV: Subjekt og Verbum. Verbets Tal	85
Kapitel V: Subjekt og Verbum. Verbets Person	118
Kapitel VI: Tillæg	128
Analytisk Register	136
Ord og Talemaader	137

DATE DUE

L378.489 C782.K 1917

3 5556 004 357 562

NORTHWESTERN
UNIVERSITY LIBRARY

BOOK CARD

PLEASE KEEP THIS CARD IN BOOK POCKET.

L

L378.489
C782
K
1917

L378.489
C782
K
1917

734798

LOWER LEVEL STORAGE

